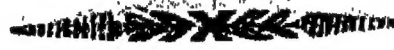

శ్రీరస్తు

ప్ర విజాయాదవము

అను

సాంబవిలాసము

అయిదంకముల నాటకము

గ్రంథకర్త

శ్రీయత్రయినాపురపు సుందరరామయ్యగారు

ప్రకాశకులు

వి. పి. చంద్, అండ్ కో; బుక్ సెల్లర్స్ అండ్ పబ్లిషర్స్

బె జ వా డ

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

రాయవరం శ్రీమేరీ ముద్రాక్షరశాలయందు మల్లిడిస త్తిరెడ్డిగారిచే

ముద్రింపబడియె.

౧౯౬౩

ఇందువచ్చుపాత్రములు

దుర్యోధనుడు. హస్తినాపురమునకురాజు.
 దుశ్శాసనుడు } దుర్యోధనునితమ్ములు.
 దుస్ససేనుడు }
 కర్ణుడు. అంగరాజు.
 శల్యుడు. మద్రరాజు
 శకుని. దుర్యోధనాదులమేనమామ.
 సైంధవుడు. సింధుదేశపురాజు.
 కుమారజయద్రథుడు. సైంధవునికొడుకు.
 లక్ష్మణుడు. దుర్యోధనునికుమారుడు.
 భీష్ముడు. దుర్యోధనాదులపితామహుడు.
 ద్రోణుడు. అస్త్రగురువు.
 శ్రీకృష్ణుడు. ద్వారకకురాజు.
 బలరాముడు. శ్రీకృష్ణునియన్న.
 సాత్యకి. రామకృష్ణులతమ్ముడు.
 నారదుడు. దేవఋషి.
 మన్మథుడు. శ్రీకృష్ణునికుమారుడు.
 సాంబుడు. డిటో. కథానాయకుడు.

స్త్రీలు

లక్ష్మణ } దుర్యోధనునికూతురు.
 కథానాయకి.
 భానుమతి. దుర్యోధనునిభార్య.
 దుస్సల. దుర్యోధనునిచెల్లెలు.
 శ్రీరుక్మిణి. శ్రీకృష్ణుని పట్టమహిషి.
 జాంబవతి } శ్రీకృష్ణుభార్య.
 సాంబునితల్లి.

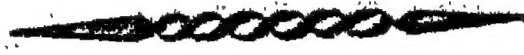
శ్రీరస్తు

శుభమస్తు—అవిఘ్నమస్తు

ప్రతిజ్ఞాయాదవము

అను

సాంబవిలాసము.

నాంది

ఉ. అలినిఁగూడి లక్ష్మీ సాగటాలను నాడఁగ వెన్నమై కనుల్
గళికి మూయ నిక్కటిక కేలులు కాదె వహించెనద్రినం
చాలి గొనంగ నీకటిక చాచులకే తగునంచు నవ్వు గో
పాలుఁడు భక్తపాలుఁడు కృపామతి సభ్యుల కిచ్చు తోరుకల్
(నాంద్యాంతరమున నటీ సూత్రధారులు ప్రవేశింతురు)

నటి—దేవా! నన్నీ నిండు సభకిఁత యగత్యముగా రావించిన దెందులకు?

సూత్ర—చెలీ! చిత్రకల్పనా బంధురమగు నాటక మొకటి ప్రదర్శించుటకు.

నటి—(చెవులుమూసెకొని) అబ్బబ్బ! ఏమి నాటకములు? ఏమి తోకము? ఇప్పడీ నాటకము
లరయు వారెవ్వరు? మురియు వారెవ్వరు?

సూత్ర—ఏమీ? ఎంత విసుగుగా బల్కుచుంటివి? ఇప్పడీ దృశ్య ప్రబంధమునుజూచెడి
వాతరే తేరా?

నటి—ఓహో! ముమ్మాటికిని లేరు.

సూత్ర—అట్లయిన ఇప్పటి ప్రజలకేడి రుచించును?

నటి—ఇప్పటివారికినవలలయందాశక్తి. కావుననిక్కాలమునకు “నవల” యుగమనిపేడు.

సూత్ర—“నవల” యను శబ్దమునకు “స్త్రీ” యనియర్థము కలదు. అందుచేనిది “స్త్రీ”
యుగమనియూ పచించెదవు.

నటి—దేవా! అర్థములన్నియుఁ బెడర్థములుగా సమర్థించు చుంటిరే? వినుండు. దాని
యభిప్రాయము. కావ్యకన్యకను బూర్వకపులు మూఁగు విధములుగా విభజించిరి
ఒకటి “ప్రబంధము,, అనఁగా “బద్ధకావ్యము” రెండు “నాకట” మనగా
“దృశ్యకావ్యము,, మూఁడు “వచనప్రబంధ,, మనగా “గద్యకావ్యము”

సూత్ర—అయితే నీవిప్పుడు వచించిన “కావ్యము” లలో నవల అనే కావ్యమేది!

నటి—“గద్యకావ్యము” నకే “నవల” నావెలు, నోవెలు, అని నామములు.

సూత్ర—“గద్యకావ్యము” నకీక్రొత్త నామము లెచ్చటనుంకి వచ్చినవి?

నటి—దేవా! హూణభాషయందలి “గద్యకావ్యమును నావెల్” యని పిలచెదరు. దాని నుండియే యిప్పుడు నేవచించిన శబ్దములు వెలువడినవి.

సూత్ర—సరిసరి. (శరము పైకెత్తి) ఆమఱచితి. ఏకారణముచేత దృశ్యప్రబంధమును విను వారు కనువారును లేరంటివి?

నటి—ఆర్యా! కృతయుగము, త్రేతాయుగము, ద్వాపరయుగము పోయి కలియుగ మెట్లెగు దెంచినదో అట్లే కావ్యయుగము దృశ్యకావ్యయుగము పోయి “నవల” యుగ మొకటి క్రొత్తగా వచ్చినది. వినుడు.

ఉ. కావ్యయుగంబు కృష్ణవిభుకాలము, మొన్నటి దాక దృశ్య
తావ్య యుగంబు, నిన్నటి లగాముతు నావెల నంగనొక్కట
నవ్యయుగంబు వెల్లడెను నావెలనన్ జెవి ణోసి కొందురే
ద్రవ్యము నావెలందు నవలందున నెంతవెలైన నీయరే?

కాబట్టి నవలయందెంత ఘనతయో నవలయందున కూడా యంత ఘనత కలదు.
కావున నాటకము లెవరు చూతురు?

సూత్ర—(పక్కననవ్వి) ఓసీ! ఇదియా! “నవల” యుగము. చాలు, చాలు. నీవు “నవల” వు కాన “నవల” ను నీవే మెచ్చుకొనుచుంటిని. దానిసంగతి విను.

క. భువి వార్తాపత్రిక లటి
కవనంబేయగు “నవలల” కవనం బబలా
అవి చదివెద కొక మాతే
యివియటలే చదివి యవల నేపడ వైతుర్.

కావున “వార్తాపత్రిక” వంటిది “నవల” యని యెఱుంగుము. శక్తి న రెండు కావ్యము లట్టివి కావు. ఎన్ని సారులు చదివినను జదువవలెననియే బుద్ధినిజనింప జేయును.

నటి—దేవా! ఈ “నవలల” గతియేమి? వీనిని జదువు వారెవరు? వీనిని రచించెడి వారెవరు? ఎందులకై వీనిని రచింపవలె?

సూత్ర—చెలీ! ఇప్పుడా విమర్శన మనకేల? అట్టి విమర్శనలో దిగినచో జాలమందికి మనము పగవాలమగుదుము. అట్టి పగను సాధించుటకై కవికుంజరులేమిచే యుదురో యెఱుంగుదువా? వార్తాపత్రికల మూలముననో, లేక మనచర్చవలనగలిగెడుననూ యివలన “విమర్శన” యనెడి గ్రంథమూలముననో పగ సాధించుకొనుటకు నవల

కర్తలు ప్రారంభింతురు. మనకు రంధియేల?

నటి—దేవా! ఎప్పుడు నట్లు వచింపకుండు. ఇది

చెడ్డకానీ విమర్శన వచ్చిపప్పు డిటు కొంద. టలు కొందరు

జేరక మానరు. అందు మన పక్షమున జేరు బద్ధిమంతులు వారలు

దానిని సమర్థింపరా?

నూత్ర—అట్లయిన నీవితగాఁ దక్కిమి తక్కిమి యడుగుచుంటివి కాన వినుము

చ. కవులకుఁ గావ్య సద్రచన గష్టము, వానిఁ గ్రహింపఁ గష్టమా;

అవి తరువాత నాటకము లల్లి కొకింత శ్రమానుగాని పో

అవి చదువంగఁ గొద్దిశ్రమయా, నవలన్ననో? యంత సుల్గు కూ

ర్పవనిని లేదు రోజొకటి వ్రాయగనౌ పతియింపఁ జేలికా

అది యటుండనిమ్ము. కాలక్రమమున:—

చ. అవనిగనంగ దేహబల మల్పము: బుద్ధిబలంబు నల్పమై

నవకపు బద్యకావ్యములు నాటకముల్ రచియింపఁ జాల కీ

నవలలు వ్రాయఁజొచ్చి రవి నాణెముఁ గూర్చునటంచు నాడలే

నవలలకే జనింపఁబడె నావెల కూర్చుపఠించుటల్ చెలీ.

నటి—దేవా! అట్లయినచోఁ బూరుషులేల “నవలలు” వ్రాయవలె? పఠింపవలె?

నూత్ర—చెలీ! నీకర్థముగాలేదా నైపద్యము నందలి విషయములు. అయినను బాగుగా

విప్పిచెప్పెద వినుము. సరియైన బుద్ధిబలము, పాండిత్య ప్రకర్షణమున్న వారలు

“నవల” లను రచించుటకు యోచింపరు. అది లేకఁ పోవుటచేఁ గావ్య కన్యకను

పద్యరూప మొందఁజేయు కవిసత్త్వములు తమయధిప్రాయములందిముద్పలేక

తమకిచ్చ వచ్చినట్టువ్రాయగలవచనములోనిముద్పగలిగి “నవలలు” ప్రారంభించిరి.

అనర్గళముగాఁ బ్రబంధములు వ్రాసినపండితోత్తములునవలలను వ్రాసియుండిరా?

ఇందులకుఁ దార్కాణముపూర్వక నుటే. వాని నుచి వానిసాదృశ్యమీ నవల కేల

వచ్చును. తరువాత నానందమును గూర్చినది దృశ్యకావ్యము. ప్రబంధ కవుల

కంటె యొకవాసి బుద్ధి బలమునందే కాదు పాండిత్యమందుఁ గూడ తక్కువయే

యని వచింపనగు. అన్నిటి కంటె చివర దే “నవల” కవనము. దీనినే పేలపిండి

కవిత్వమందురు. ఇది ద్విపద కావ్యము కన్నను చిప్పన.

ఉ. హత్తిన వర్ణనాతిశయ మందిన జవ్వని పద్యకావ్యమా

బిడ్డరి వృత్త చిత్ర పద భేషజ ప్రాథమ్యే దృశ్యకావ్యమా;

సత్తవిహీనయా వచన జల్పని లోలయె గద్య కావ్యమా;

హత్తుగ గావ్య కన్యకను నాగతిగా నిభజింప నయ్యెడిక;

నీకుండిత తెలివితేటల ననుసరించి వైపద్యమాల గర్భము లరయగలిగితివేని యం దనేక చమత్కారములైన యోచనలు నీమనమునకే లట్టంగలవు.

నటి—దేవా! నైకావ్యముల సంగతి బాగుగా నామదికిఁ దట్టులాగున వచించితిరి; గాని “ద్విపద,, కావ్యమంటితే దానిరక్తి యెటులుండును?

నూత్ర—ఓహో! నన్ను బాధించుచుంటినే. దానివిషయమైయీసభయందు వక్కాణించుటకు వీలులేదు. ఏమంటివా! కొంచెము పచ్చిగా వర్ణింపవలసి యున్నది. అటుల వర్ణించిన గొండఁజీకేఁ గోపము రాఁగలదు.

నటి—దేవా! కోపమెందులకు? ఇచ్చగలిగిన వాగలు చెవియొగ్గివినెదరు. ఇచ్చలేని వారు విన్నారు. ఏదియెటులున్ననువిషయము తెలిసికొనుట ప్రతివారికి నావశ్యకముగదా?

నూత్ర—సరే! అటులైన “ద్విపద” కావ్యము సంగతి యిదియని నాయభిప్రాయము. కం. ముసలి బడుగు చెలి చాచుల

పసయుండని భంగి “ద్విపద” బంధము నందున్
బసయుండు నె? నసముండు నె?

వస వస లాఁడుగటులుండు బ్రాజ్ఞుల కబలా!

నటి—దేవా! తాము జవ్వని, ప్రాథమిని గొనియాడిన పద్య, గద్య పద్యకావ్యములకు లోలయను గద్యకావ్యము సరిపోవలదనియింత సేపు చర్చించినయంతమును నొక్క పద్యములో నెగఱఁగొట్టెద చూడుఁడు.

ఉ. మవ్వపు వాక్సుధారసము మాటల సద్య మకంబులేని యా

జవ్వని ప్రాథకశ్యకలు చాలుదురే? యమకంబునందు మేల్

మవ్వపు మాధురీ వచన మంజుల ధోగణి కల్లు లోలతో

వెవ్వతె యైన కన్నె నుడులింపయిసొంపు వహింపగా వలెన్

నూత్ర—(వెద్దవెట్టున నవ్వి) ఓసీ! ఇదియా! నీవును నొక కశ్యకవై యిప్పుడు “జవ్వన

ప్రాధావస్థలు మారి” “లోల” యవస్థ యందుండుటచేనీయవస్థకుఁ బోల్పఁబడిన

“గద్యకావ్యము,, ను నట్లు ఖండించితివి. అంతయెకాని వేఱుకాదు. ప్రస్తుతాంశమునకు విలుగదము.

నటి—సరే! ఆర్యా! దీనిని యేనాటకమగుదురు? దీనికి గ్రంథకర్తయెవఁడు?

నూత్ర—దీనిని “ప్రతిజ్ఞాయాదవ,, మందురు. లాలుగోహారు, గూల్బకావలి, మువ్వజి

యాదిగాఁగల నాటక గ్రంథకర్తయే రచియించెను.

నటి—ఓహోహో! ఇఁకఁజెప్పనక్కరలేదు. ఏవెఱుంగుదు నాతని సంగతి. శ్రీయుత

అయినాపురపునుందరరామయార్యకృతముకాదా! రక్తి విషయములోననుమానింప

నక్కఱలేదు. నాకడనుడి వినుండు.

ఉ. ఎచ్చట నేరసంబా, మరియేకడ నెట్టి సుహృద్య పశ్యమా
యెక్కడ నెట్టి గద్యమొ, మరెందున నేవిధమైన భావమో
చొక్కగఁ జూపు నేర్పితని సొమ్ము, ఒకప్పుడు దేనస్మస్తిగో
గ్రక్కున లోటుగల్గితని కావ్యములందున లోటు రాదుగా.
సరిగా మొలచినట్లుగానే యితని కావ్యము లుండును.

(అంత తేటలో)

ఓరీ! దుర్మార్గా! ఎవడవురా!
ఉ. వ్యాజము పన్ని యేరు సరసందున లేని పసందఁ గాంచి, రా
రాజు కుమార్తె, కన్నె, జవరాలను దొంగిలుటెన్న నీకు నీ
రోజున జెల్లు నాయువు విరోధము చేతురె గొప్ప వారితో
భాజన దక్కు లక్షణ సుభాంగినివే త్యజయించి పాటినన్
సూత్ర—చెలీ! ఆకేకయోశరదియో యెఱుంగుదువా? సుయోధమని మేల్లు డలకుడుగాని
జయద్రథునిది.

(మఱల తేటలో)

ఓరీ! తులునా! ఏమని ప్రేలు చుంటివి? విడిచిపెట్టుమనినా:—
ఉ. డంబత్ర మాటలేటికి విడంబనమా కురురాజు భ్రాతృశ
ర్గంబు కనంగఁ గొంటిని, గరాస! ననున్ మఱపొందినానొ చే
జాంబవతీ ప్రియాత్మజుడ సాంబుడ కృష్ణుని ముగ్గుకుట్టి నా
డంబరముల్ వచింప నడలా మగవాడవె కొమ్మా కన్నియన్
నటి—దేవా! నాటకరంగమునకు పాత్రములు వెలువడుచున్నయవి. ఇక నా బల్యమేటికి?
అదిగో శ్రీకృష్ణుని కుమారుండు దుర్యోధనుఁజూతుతో నరదంబులై కచ్చునన్
వాడు. రండుపోవుదము.

సూత్ర—మరిచిది.

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీమద్

ప్రతిజ్ఞా యాదవము.

అను

సాంబవిలాసము

ప్రథమాంకము — ప్రథమరంగము.

హస్తినాపురమందలి బయలు

(రథాధూఢుడై సాంబకుమారుడు లక్షణతోఁ బ్రవేశించును)

సాంబు — ఛలీ! మన యరద మొంతపడిగాఁ బరుగెత్తుచున్నను, దాని వెంబడించియే నీమేనయత్త కుమారుండగు కుమారజయద్రథుడు రెట్టింపు వేగముతోఁ గాలి పగుగున వచ్చుచున్నవాఁడు.

లక్ష — దేవా! రానిండు. రానిండు.

సాంబు — ఆతఁడు తన పిక్కబలంబుకొలది పరుగెత్తుకొని వచ్చి మనతేదన కర్థమై నిలిచెనేని వానివెంటఁబోవుటకు సమ్మతించువా యేమి? ఏమంటివా?

ఉ. ఆతఁడు మేనయత్త సుతుఁడాతఁడు నీవును బిన్ననాట నుం
డాతఁడై మైన ప్రేమ యొకరందున నొక్కరు కల్గి నుండు; రా
హేతువు చేతి నొండొరుల కెప్పుడు మోహము హత్తియుండనా
నాతెటికంబువాడనగు నాపయి సంతగ మోహ ముండు నే?

లక్ష — ఓహోహో! దేవరవారెంతమాట పెలవిచ్చుచుంటిరి?

ఉ. మేనటికంబె; యేమి? అదిమేరువె? యయ్యని యూడిపడ్డదే?
మానిని కెచ్చలేనియెడ మామ కుమారుడు తప్పడంచు నా
పైనను వేసి కట్టెదరె? బాగును నోగును లేదె? కాని, యే
మైనను నెవ్వరేమనిన మాసము ప్రాణము మీదెగా వ్రన్

నాకభిప్రాయమే మీయెడ లేనెడల్ల నాయనుఁగుఁగత్తియగు “ఇందుమతి,,ని
మీచెంతకు బంపుటకు నాకవసుమేమిటి! మీగలప్పుకప్పుడు మీజనకుండగు
శ్రీకృష్ణునితోఁగాని మీపెదతండ్రిగారగు బలదేవునితో గాని, మాసినతాత సుతు

అగు పాండవులతోగాని, మాయింటికి వచ్చినప్పుడు మీతో నాడుకొనుటయు
నుద్యానవన విహారమునకు మీతోఁ బండ్రినై వచ్చుటయు, మీచేత భుజించు
టయు నెట్లులుగును? అట్టి ప్రేమయేలేనిచో మనమైత్రత, మనయాజ్ఞయును
మాచియేకదా? మా:—

కం. సాక్షాత్ జననీ జనకులె

లక్షణ సాంబులకుజతి సలక్షణ మగుగా

నిక్షేపము గుండదె పెం

క్షీక్షణమే యొనర్ప నెవ్వరేమందురొక్కో

అని యెన్ని సారలనుకొనలేదు మన యెదుట?

సాంబు—అప్పుడు వారలు మనయెదుట పల్కిననేమి? ఇప్పుడు నీమనసాతని యందు

దిలుగుటకు న్యాయమున్నయది. నీవెన్ని వచించి నప్పటికి:

ఉ. ఒక్కటై కంచమందుఁదిని యొక్కటై మంచయు నందుఁబండి మీ

రొక్కటై బండ్రివైషయరు నొక్కవంబునకేగుచిట్లు మీ

రొక్క గడ్డెనవీడకను నొండొరు లెప్పుడు సంచరింపరే

యొక్కట! యట్టి బాల్య సఖునావిడి నన్ను విరింప నేర్తువే

లక్ష—ఎంతమాటాడుచుంటిరి? ఈయద్దమరేయిని మీకూడనరుదెంచినది ప్రేమచేతనా?

గాక మతిచలించుట చేతనా? మాయిర్వురకును గల సయ్యోదై యెట్టిదో

వినుండు ఏను:—

ఉ. ఇంచుక బావనింగనిన నీసున నెట్టిక లెన్నొవిర్చి చి

ట్లించుక మోము, మూతి బిగియించుక నుండియు బిన్న నాటనే

కంచపు పొత్తుకోరగద కన్యకనై యలప్రాయ మబ్బగా

మంచపు పొత్తుగోరుదునె మంచిదటైన నిటేల రానగుట

సాంబు—మంచిది మీబింకము నీపొంకమిప్పుడేమాచెడ. అల్లడేనీబావవచ్చుచున్న వాడు

లక్ష—సరే రానిండు.

(ప్రవేశము కుమారజయద్రథుఁడు)

కుమా—ఓరీ! సాంబా! నిలునిలు. నీయరదంబును పోనిత్తునా? (అడ్డుగా నిలచి)

ఉ. అంధుఁడవో మదాంధుఁడవో యాడవి గొల్లఁడ నీకు నెట్టి సం

బంధములేనికన్నె, ప్రియ మాతులు కూతురు నాకునీయ సం

బంధము నిశ్చయించినటి బాలను కాఁగలభార్య దాని గా

డాంధమునందు మ్రుచ్చిలి చనంగనె పోనినుఁ బోవనిత్తునే

సాంబ—ఓహో! ఎంతమాట! ఎంతమాట!

ఉ. అంధుడగాను నాలరి మహాంధుడ నంతకు మున్నెకాను, సం
బంధము నీకుఁగాఁగలుఁగు భార్యకు నాకునుగల్గు, మార సం
బంధమనెండి త్రాడిముడి బంధము నిర్వూర నంటఁగట్టి ని
ర్బంధముఁజేసిగా, నదియె బంధము దొంగిలఁజేసె కన్యకన్
కుమా—లక్షణా! నీవు రారాజు కుమార్తె వై యుండియు, నొక సామాన్యుని వేటి
గొల్లవానిని వాసించుట మేలా? సిగ్గులేదా?

కం. కులముఁగల రాచకన్నెవు

కులహీనుని గోరెదేల కులమా? బెలమా?

లలనా! యీవేశతొ సరె

కలకాలముఁ జేయునట్టి కాపురమబలా

నేనన్న నో మేనత్తకుమారుడను, చేతికిని మాతికిని యెంగిలి లేని వాడను,
బాల్యసఖుడను. చాలు రా! రా! యీపాటికి

లక్ష—ఓహో! మన మేకులము గలవారము. పాపము. మనకును యాదవులకును బాం
ధవ్య మున్నదా? రామ కృష్ణుల చెలియలను మా భనంజయున కివ్వలేదా?
వేయేలా? నాయుప్తము. నీయట్టి:—

కం. వరహీనుని కిడుకంటెను

నిరవుగ కులహీనుకై ననిడి కన్యకనుక

బరిణయ మొనరించుటయే

సరసంబని పెద్దలాడు సామెత వినవో

ఆసంగతి యటుండనిమ్ము.

సీ. అండమా! నాయందు వొందనెన్నవ వంతు, చదువుకా! నాకంటె కొదవక్లాసు
చతురతా! నాలోన సగమైన గనరాదు, భనముకా? నన్నట్టి మునెలిగాడు
బుద్ధికా! నాకన్న బెద్దవాడవుకావు, ఈగికా! నాతోటి సాగిరావు
తెగువుకా! నన్నించు మగువవేయగుదువా, పొడవుకా! మోకాలి కడకురావు
తే. గీ. ఇందు నన్యతమాడినది నేనేదికలదో

వ్రేలుమడఁచి ఫలానిది లేదటంచు

ఖండితంబుగ వచియింపఁ గలవైబావ

లేనిపోని దురాశ నాపైని వదలు

సాంబ—(స్వగతమున) బలే! మంచితిమామగ జవాబొసంగుచున్నయది. ఇంతగానియొక
మాటముతో వచించుట నాయందలి యనురాగమే కారణమై యుండు. (ప్రకా
శముగా) ఆ. ఆ. ఛలే! ప్రేయసీ! సఖీ! నాతమ్ముని యెంత మాటాడుదుంటివి.

ఇంత సాహసము నీకుఁదగునా? తక్కుఁడా! సైంధవేయా! ఊరకుండెవ వేమి?
 లక్ష—దేవా! జాంబవతీనందనా! “మేనత్తకుమారుఁడు మేకలమందలొనికుక్క” యను
 సామెత వినలేదా? అంగుచే నే నెంతవిరసముగా బరియాచకమాడినను మాబావకు
 గోపములేదు. (కుమారజయద్రథునితో) బావా! అంతియెకాదా? నీకు నేనుగాఁ
 గల ప్రేయస్సినై, మేనమారు కుమార్తె నై యండగానన్న వెన్నుని కుమారుఁడు
 చలీ! ప్రేయసీ! సఖీ! యని పిలుచుటంగని యూరకుండుట భాష్యమా? చేత
 గాని తనమా?

కుమా—ప్రేయసీ! అట్టిప్రేమయేకలదేని నాయందు సాంబునిగీంబుని లెక్కచేయుదునా?
 ఓరీ! సాంబా!

కం. నాచెలి నాప్రేయసి, మరి

నాచేడెను నపహరించి నానయె లేకే

నాచెలి! నాసఖి! యనియెదొ

వాచాటా నోరుమూసి వదరకఁబొమ్మా

(లక్షణతో) నాయనుంగు గున్నా! రారమ్మ! అరదంబెక్కి యంతిపురంబునకు;

బోవుదము (అని సాంబుని యరద మెక్కఁబోవును)

లక్ష—దేవా! కృష్ణనందనా! ఈతని తెల్వి తేటలు కనిపెట్టితివా!

కం. ఎడమచెయిచేతనోటిని, కుడిచేమతియొకటి మూసికొని యావలకున్

వడిఁబోవక నేనాడిన, నుడులకు నిలచునొకొటిక నొగి తెలిసున్నన్

సాంబ—ఓరీ! నరపశువా! దానిమాటలేమైన నీకర్థమయినవా? అది నిన్నుఁబ్రేమించుట

కాదు నీకుఁదాటియాకులు కట్టుట మొదటనిన్ను బలికినపల్కులు జ్ఞప్తకొదెచ్చు
 కొనుము.

కం. ఏనాడుఁజచ్చినావన, గీనాటికి నారునెలలక్రితమే యనుచున్

బోనేరకయావలికిని, నేనేమగవాడననుచు నిలచెదవిటఛి

పోపోమ్మ (అని గెంటును)

కుమా—(క్రిందపడిలేచి) సరే! ఇప్పుడు నన్నయితేపడగెంటితివి కాని మాతండ్రిని గెంటు
 గలవా? ఆతనిని బంపినీపని పట్టించెదద్వారకానగరమునకు దారిచూచుకొనుము.

సాంబ—(నిర్లక్ష్యముగా) ఊ, పోరా! నీవింతగామగఁటిమి చూపితివి, నీతండ్రి వచ్చి
 చూపిబోరగిలపడఁడు, నన్నుకొట్టినకొట్టితివిగాని మావానిని గొట్టునీపని తెలియు
 ననెడికోమటిపలుకులు నలెనున్నయవి పోపో.

కుమా—లక్షణా! నీనైజలక్షణము పోగొట్టుకుంటివి కావుకదా?

కం. జారునికైయాసించుక, జారిణిజారునెనసి, తన సామిగడచున

ట్లారయ, పరాయినిగలసి, గారపునీమేనబావఁ గసిమసగెదవే
కానిమ్ము. పట్టుపట్టి నిన్నేయద్యాహమై నీపనిమట్టు వెట్టకున్న నేసింధునరేఁదు
నిపట్టినిగాను, నన్నునా పేరన బిల్వవలదు.

(అని నిష్క్రమించును)

లక్ష—దేవా! ఇక్కడికిపిశాచమును వదల్చుకుంటిమి. తరువాయి సంగతి యోచింతము.

త్యరితముగా నరదమును బోనిండు.

సాంబు—చెలీ! మంచిది. (అరదముతో నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

(హస్తినాపురమందలి వేటొకబయట సైంధవుఁడు గజముమీఁద ప్రవేశించును)

సైంధ—ఆహా! ఎంతదూరము తిరిగినను సాంబునితేటు కాన్పింపకున్నయది. ఆశ్చర్య
మాశ్చర్యము. (గుండెలుపైఁ జేయివైచుకొని) అమ్మా! అది కన్నియకాదు. ఎంత
కైనను గుండెలుతీసిన బంటు. లేకున్నచో:—

తే. గీ. తండ్రినహి తల్లినహి గురుదైవమునహి
యంచు టింగురంగాయని యర్థరాత్ర
మందుపెఱవానితోఁగూడి యటుగుబాల
యెంతకైనను నది జగజంతకాదె

ఆసాంబుని రథమే కనుపించిన నాబాణంబులచే వాని ప్రాణంబులు తీయనా?
(ఇటు నటుఁజూచి “ఆడఁబోయిన తీర్థమెదురయ్యె” ననుసామెతగత సాంబుఁడు
లక్షణతో వచ్చుచున్నవాఁడు. రానిమ్ము.

(ప్రవేశము లక్షణాసాంబుల రథంబుతో)

సాంబు—చెలీ! నీమేనమామ యిటగాచియున్నవాఁడు.

లక్ష—రథము నాపకపోనిండు. పరాక్రమముతోఁగొడుతును మించినవాఁడెయగు తండ్రి

సైంధ—ఓరీ! సాంబా! నీకు బుద్ధియున్నదా లేదా?

ఉ. నాయది మేనఁగోడ, లిక నాసుతకాఁగలరాణి, యట్టిదొ

తోయజనేత్ర కన్నె, పెఱతోయలి, నీగతి మ్రుచ్చలింప, సి

గ్గయెడలేదె? లోకులు హసింతురు గలియొనర్తురన్న మా

తేయది లేకపోయెనె, యిసీ! యదువంశ వినాశకారణా

సాంబు—(నింపాగర్భముగ) సందర్భములేని యసందర్భపు ప్రలాపనలు మిగుల చిత్ర విచిత్రములుగా నున్నయవి. ఆహా! ఏమయ్యా:—

చ. తనదగు కోడలంట, నుతుదారగునంటి, క ముందు, నట్టిదౌ
వనితను, నెంతమాట గిలుబొడితినంట, ప్రజల్ హాసింపరే
పనిచెడి తానుబెట్టుగల బచ్చలపాదును మేసిపోయె, మీ
కొనగల గేదివచ్చియని కుత్సితులాడెడు సామెత్తుగాన్

చాలుఁజాలు సిగ్గులేక నన్నెగ్గులాడుచుంటివా? నడు నడు.

లక్ష్మ—మామా! నేను నీకుమారున కర్థాంగినిగా గావలసినది యని విధాత నానుడుటను మూఁడుపంక్తుల తీర్చి వ్రాసినాయేమి? ఆర్యులవచనములు వినవా:—

కం. కనఁ గాంతాకనకము లె, వ్వని వలచునొ వానిజెంటఁ బడిపోవుగదే
వినుమింత కొకని సతిగా, జనియింపఁగ నీసుతునకు సతి నెట్లెఱుగున్

నైంధ—వలచుటకును బెండ్లియాడుటకు నీయిష్ట మేనా?

లక్ష్మ—కాపురము చేయుదానిని నేనై యుండునప్పుడు వలచుటకును పరిణయంబగుట కును నాకు స్వాతంత్ర్యముండదా? నీకేమి స్వాతంత్ర్యము నన్నాటంక బరుదుటకు నీవుగాని సాంబకుమారుని యుద్వాహమై కాపురమొనర్పవుగదా? చాలుఁజాలు వచ్చినదారిఁబట్టు.

నైంధ—ఏమీ! ఎంత తెగఁదెంపుగామాట్లాడుచుంటివి? నేకాకున్న నీతలితఁడ్రులో?

లక్ష్మ—ఆసమాధానము వారికిఁజెప్పెద. ఇప్పుడు నాకొందుల కీయూకదంపు సంభాషణ. (సాంబునితో) దేవా! రథమును బోనిండు.

సాంబు—ఏమీ! సింధురాజా! ఇంకనైన బుద్ధివచ్చినదా? లేదా?

ఆ. వె. సగముఁ జచ్చినటుల మగువ మాటలకీవు

నోరుమూసికొమ్ము; నోరు తెఱచి

పలికితేని యింక బయలగు కంపంత

అవలకేగు వేగ నవలవిడిచి

నైంధ—(కొపముతో) లక్ష్మణా! అప్పుడే కన్నులు మీఁడికి వచ్చినవా?

ఉ. బాంధవ మెంచకుండఁ, దెగబారెడు గర్వముచేత నన్ను ని

ర్గ్రంధపు మాటలాడెదొ, పరాయి మగండు లభించె నంచు నీ

యంధపు నమ్మికేమి? యతఁడా పొగచూర్చుట నిన్ను, దేహ సం

బంధపు మేనబావ, ప్రియబాల్యసఖుండునుగాకఁ గన్యకా?

లక్ష్మ—(నిరసనగా) పాపము. మేనటికపు సంబంధములుగల దంపతులే కాపురములు

సరిగాఁ జేయుచుండుట, ఒకరియందొకరు ప్రేమాత్రిశయముఁ గలవారై మెలంగు

చుంట. నా లెటికపు సంబంధములన్నియు మన్నుగొట్టుక పోవలసినవే? పరాయి
మగండట? పరాయిమగడు, ఇంటిమగడు, అని యిద్దఱు మగలుందురాయేమి?
మగువకు? చాలునీపాండిత్యము. ఇంక గట్టిపెట్టుము.

చ. అసలొకడుండె నామగడు నాతనివీడి పరాయివానితో

బొసఁగునె పొందు నీకని సుబోధయొనర్చెదొ; పెండ్లిలేని యీ

కుసుమ శరీర కన్యకను గూడునె నోటికివచ్చిన్లుగా

మనరున నాడఁజొచ్చితివి మామవు కానెడ మట్టు పెట్టమే

నాయొక్క కడపటి నుడి విను. నీకుమారునకు నాకు నేయిరెట్లన్ని సంగతుల

యందు నువ్వశ్వాసముకలదు. కావునవానికి నాకునుబొసఁగదు. ఆసంగతులువిను.

క. ఆకారంబునగానీ, పోకేళికఁగాని, జ్ఞానశుచులకుఁగానీ

నాకాలి గోరుపోలఁడు, నాకాకవాడేటిభర్త నగరే జనముల్.

ఇదివఱలోఁ బొటబాటున నీసుతునకు సతిసౌదుఁని తలఁచియుండినప్పటికి

నీపూటతో నాతలంపు మాని యావలకుఁ బొమ్ము. ఇదటనిలచిన లాభములేదు

(సాంబునితో) దేవా! రథమును బోండు.

సైంధ—(అడ్డుగాజని) లక్షణా! ఎంతలో నీబుద్ధి లక్షణము మాజీనది.

తే. గీ. అవని రారాజు కూతునై యవతిరించి

ఎవ్వఁడీ ప్రపంచమున నీడేఱనటుల

ఆలఁగాపరి సుతునకు నాలివొచు

శలిచేసెదు నన్ను; సిగ్గేల లేదొ;

సాంబు—ఓరీ! సైంధవా!

క. నీపాట్లు నీవు నొందక, నాపాటి యతండులేడనకొ బొచ్చెద వీ

వేపాటి వాడవొదవొ, సాపాటుల రాయ! రార జనమును జూతున్

చెలీ! నీమొగము జూచి వీని నుపేక్షించుచుంటి. నాధనుర్బాణములిటిమ్ము.

ఉ. వాని యొకింతలేక గను కావర మొంది మదించి ప్రౌపదీ

దేవిని బల్మినింగొనగ తెంపున మీసలు గడ్డమున్ దలకొ

పావని నున్న గాగొఱగి “పొండవ దానుడ” వై చరించు మం

చావలికంపె నావిధిగ “యాడవ దానుని” జేసి పంపెదన్

లక్ష—దేవా! తందరఁజెందకుఁడు. మామా! సింధు నాయకా! నిన్ను మడియించుట యొక

లెక్కకాదు. మామేనయత్త దుస్సలకు సైధవ్యము చేకూఱునని విచారించుచుం

టిమి? కాబట్టి మాతో నీకేమి! ఆవలకు వెడలుము. పూర్వపు సంగతి జ్ఞప్తి

యున్నదా? ప్రౌపదీ హఠాత్ సగరబునధనంజయుండు నిన్నయమ గారమునకు

బంప యత్నింపగా మాధర్మ్యవందనుని వచనములు:—

ఉ. నూరుగు రైదుగున్నకును నొక్కతె చెల్లెలు; దానిభర్త నిం
పారగఁ జంపిసేని మనకై బ్రతికుండిన యంత కాలమున్
సాఁజెలు చీరలిచ్చు ప్రతిసల్పిరనాధన నేచ్చు కున్నలం
చోరున, నెంచి వీడెఁగద నొయ్యన ధర్మజు ధర్మమాయనకొ

మాతండ్రిగారి యపదేశము నాహృదయంబున దగులుటఁజేసి యప్పటికి నిన్ను
కరుణించి గాచితిమి. ఇంక నోరెత్తక నావలకుఁబోయిన మర్యాద దక్కును.
పో పొమ్ము.

సైంధ— (మీసముదువ్వి) లక్షణా! ఇదిగో నాప్రతిని వినుము.

కం. ఏడా గోడము లాడెవో, ఓడక సాంబుని రణమున నోడించి, నినున్

గోడలిగాఁగొని వదలకఁ గోడటికముఁ బట్టికన్న కూళాయనునూ

ఇదే కర్ణ వికర్ణ గాంగేయ ద్రోణ శల్యాది వీరులుతో వచ్చెర కాసికొందు.

(నిష్క్రమించును)

సాంబు—చెలీ! వీనిడాబు, పటాటోపము జూచిన నొకచేయిఁ జూపునాఁడేమో యని
యోచించితి. మన శరప్రహరణ ప్రయోగముతోఁ బనిలేకయే పోయినాఁడేమి?
లక్ష—దేవా! తండ్రికొడుకుకేదగును పోరాటమున పాటుబోతులే రథమును త్వరగా
బోనిండు.

సాంబు—మంచిది. (నిష్క్రమించును)

(తైఱి వాలును)

(వేటొక మైదానము. హస్తినాపురస్థాంశము)

(సాంబులక్షణల యరదమును దలుముచు కర్ణుడొదమునిఁదఁ బ్రవేశించును)

కర్ణ—అగుమాగుము సాంబా! వీడు కర్ణుడని యెఱుంగవా?

ఉ. సాంబా! అరేదురాత్ముడ నిశాసమయంబున నిద్రనున్న, ఆ

యంబుజ నేత్రస్థైర్య? గిలుబాడితివా గజకన్న గాడ! నీ

డంబు విడఁబనంబు మర్రిడాంబిక మేను గనంగనెంచి మా

ర్గంబున కడ్డువచ్చితిని కర్ణుని బారితొలంగియేగెదో

పాపము! సైంధవ, సైంధ వేయలనుకొంటివా యేమి? నీపటాటోపంబునకుభయం

పడి పాటిపోవుటకు? వీడు కర్ణుడు కర్ణుడు కర్ణుడు.

సాంబు—(రథమునాపి) ఓయీకర్ణ! ప్రహపకర్ణ, మడించినలంబకర్ణ! దీగ్ధకర్ణ!

ఉ. కర్ణ! హరించుటందు గజకర్ణ? సెబాసుర మాయయందు నో

కర్ణ! యదేపదించిన కర్ణుడ కర్ణుడ నంచుఁ బల్కెనో

కర్ణుడనంగనేమి? మెయి కంపము నొందునె? భీతచేత ఏ
కర్ణమునందుఁ జొత్తు? నెలకానంగరాదు గదింక సూతజా

(అని కంగారు నభినయించును)

కర్ణ—పిడుగా! ఎంతవాడైతివి? అమ్మా! లక్షణా!

ఉ. ఓకొమరాల! కన్యక! యహో, యితఁడమ్మరో! తండ్రికంటె నూ
రాకులు హెచ్చుగాఁజదివె నమ్మము! కృష్ణుఁడు గూఁటి గ్రుడ్ల నే
యాకట సంగ్రహింప, నొడియందలి గ్రుడ్లను దొంగిలించు భ
ల్లూక సుతాత్మజుండు గజముచ్చ ధవుండన నవ్వరే జనుల్
ఎంత మోహమున్న ను లోకమునకై నా వెలుగొందకలదా?

లక్ష—తండ్రి! అంగరాజా! నాతండ్రియగు నుద్యోధనుండు నీతోగలిపికదా తనకు
నూరుగురు తమ్ములని వదించుచుండెడివాఁడు. అట్టి సోదర ప్రేమచేత నేగదా
నిన్ను అంగదేశమునకు రాజుగా నొనరించె. ఆకారణమునుబట్టియే నాయందలి
కుమార్తె భావముంచి నన్ను అమ్మా! తల్లీ! కూతురా! యనుచు ముద్దాడు
చుండెనవు. కావున నన్నే నీకూతుగానెంచి దౌస్సలేయుండే నీమేనయల్లునిగా
భావించి యాతని కీయమనిన నీవిచ్చెదవా? నిజముగాఁజెప్పుము.

కర్ణ—అమ్మా! ఆతఁడు నీకీడుకాడనియా!

లక్ష—ఓహో! స్పష్టముగాఁ గనఁబడుటలేనా?

కం. కాకుంటే యెదేడుక, నాకంటే పెద్దయగును నాకృతిలో నా
మోఁకాలంతయులేదే, నాకా? అతఁడేటి భర్త నగరే జనముల్

ఏమింత గ్రహచారము? ఈడుగానివాని బరిణయంబై జంకను నెత్తుకొని తిరుగు
మనెదవా? యేమి? లేక ఒడియందిడుకొని సంఠించుమనెయెదవా? ఇంతోటి
చుట్టటికము పోవుననియా! నీయభిప్రాయము? ఏవీ వ్రేలుమడచిచెప్పుము ఆతఁడు
విలువిద్యయందు గాని, యాకామునందుగాని, పాండిత్యమునందుగాని యేవిష
యములో నాకు సుసోలునో వచింపుము. ఆసంగతి యటుండనిమ్ము.

కం. మగువకు వృద్ధుఁడు భర్తగ, నగుటవలన సౌఖ్యమెంత యనుభావ్యంబో

మగువకు నీడును జోడును, నగుదంచని భర్తయంతె యనుభావ్యంబో

తండ్రి! నాకిచ్చలేని దంపత్యమునకై నన్ను బురిగొల్పెదవేల? అబలనగుటవలనా?
లేక స్వాతంత్ర్యములేని స్త్రీ జన్మమెత్తుట వలనా? ఏమీ! ఏదో కొంపమునిగి
పోయినట్లుగా నరదంబుపై నన్ను వెత్తుటకు నీయర్థరాత్రంబున రానేల? ఛీ;
స్త్రీ జన్మముకంటె కాఱవవిలోఁ బెనుమాకై యుదయించిన బాగుండును
వేయేల? ఒక్కటివిను?

ఉ. ఈమను బోడుగాని యతి హేయముగా గనుపట్టు వృద్ధ పూఁ
బోడిని జెట్టుబట్టు నెలప్రాయముఁడు పూరుషుఁ డొప్పునె? యదే
పాడిగ కన్నె సోయగపు వాని మనీషుని నీడువానితోఁ

గూడునుగాని పూరుషుఁడు కూడెనటందును గూడునే నృపా
కర్ణు—అమ్మా! నీమాటలు యదార్థములే. ఇప్పుడు నన్నొక వృద్ధాంగనను గూడుచునిన
కూడి డున్నా? తారాజు నభిప్రాయము నేనెఱుంగుదు

ఉ. ఎంతయు దుస్సలేడ్చునని యింతకు మేనటికంబునాట, భూ
కాంతుఁడు మేనబావకది కారణమా నిను పెండ్లిచేతు నం
టంతియె కాని వానియెడ లంతకుమించిన గొప్పలేడు, శ్రీ
కాంతునిపట్టి నీకుఁదగు కాంతుఁడనే కవిధాలఁజూడఁగాన్
వేయెల?

క. ఈడునకా? పోడిమికా? ప్రోడతకా? హోయలుగందు పోల్చంగ మీలో
దేడా కనరాదుగ మీ, జోడాతో సరియగు సమజోడా కననా

సరిగా మీరూపురేఖా కలాసంబులు కనువారికొక తల్లిగబ్బియునుండి జనించిన
కవలపిల్లల తీరుగా నున్నవారు.

సాంబు—(స్వగతము) ఆహా! యిదియెంతకై నా జాణయగును. కన్ఱుని బుట్టగోఁబెట్టికది
(ప్రకాశముగా) అంగరాజా! నీవు బాగుగా నెంచితివి.

తే. గీ. చక్రవర్తికి ప్రియతనూజాత యగుట
చక్రధయనకు ప్రియ తనూజాతుఁడగుట
సరిగ నిర్వూట జనకులు చక్రధరులె
యగుట మాకవచక్కగా నలరెసుమ్ము

కర్ణు—అమ్మా! లక్షణా! మగుణ గణాలంకార లక్షణా! సర్వసౌందర్యముత లక్షణా!
నీమేనబావను:—

ఉ. బమ్మ సృజించుటందు పోటబాటుగ నాలుగుకాళ్లు మారుగా
నమ్మకొ! రెండుకాళ్లునిచి యావలకేదొ పనుండి యేగగా
నిమ్మెయి మానినై భువి జనించెను నీదగు మేనయత్త గ
ర్భమ్మున నందువల్ల తమభర్తగఁ గాఁగల వాడనయ్యెగా

అంతయెకాని వేరొందుకాదు. నీమనంబునందుగల యూహను గనుటకై ముం
దుగా సాంబకుమారుని నెదితించి పల్కితిగాని వేటుకాదు. నీకును జయప్రథ
కుమారునకును హస్తీమ శకాంతరిము వ్యత్యాసముకలదు. నీయొక్కయు సాంబ
కుమారుని యొక్కయు:—

కం ఉజ్జీ సరిగాఁగుదితెను, విజ్ఞోడు పడంగజేయ విచ్చల విడిగా
 నజ్జారే మీరేగుఁడు, ఖజ్జా నాకేల నమ్మ గమనించెదగా
 (అని కర్ణుఁడు నిష్క్రమించును)

సాంబు—(గుండెలపై జేయి వైచుకొని) ఆహా! చెలీ! యెంతదాన వెంతదానవు.

కం. సరియగు టంకపుపొల్లను, సరియగు పడికట్టు తొల్లు సమ కూర్చుటలో
 సరియగువారలునీతో, నెఱజాణా! కాననెందు నెఱజాణవెకా

లక్ష—దేవా! ఏమిచేయను. ఈకర్ణపికాచముతోఁ గయ్యంబునకు గాలుదువ్వుటయుక్త
 ముకాదు. మన వ్యవహారమునకు జిక్కురానగు:—

సాంబు—అవును నీమాట. సత్యమే. వాఁడు మనతో సంగ్రామ మొనరింప కుండగ
 నేగుటకు మఱియొక యూహ యాతని డెందంబున కలదు. అది యెద్దియో
 చెప్పఁగలవా?

లక్ష—ఓహో! ఆమాత్రము గ్రహింపలేనా? వానియుద్దేశము వినుండు.

ఉ. ఊరక, యూసపోక నినునొయ్యన మాటకుఁ బొమ్మనంగ, కం
 గానొనరించి యాల్మగలగట్ట తలంపున దుర్మదాంధ కం
 గానొనరింతువే యనచు త్మోవిభుఁడాడున నెండియూహతో
 జారెను భావికార్యకృత చర్చ యెఱింగిన వాఁడు కావునన్

సాంబు—చెలీ! బలే! పసందుగా యోచించితవి. ఇదిగో యరదంబును తూర్పుదేశగా
 బోనిచ్చెద. (నిష్క్రమింతురు. తేజవాలును)

(హస్తినాపురప్రాంతమందలి వేటొక యరణ్యము)

(గజారూఢుడై లక్ష్మణకుమారుఁడు ప్రవేశించును)

లక్ష్మ—సాంబుని చారిత్రమెంత విచిత్రముగా నున్నయది. అగును సాంబు నననేల?

ఉ. చేదొకా? మేల్పసందయిన చేడియ, జవ్వని, రాచపట్టి యే
 మీఁదికిఁ బోయి పూరుషుని మీఁదబడంగ స్వయంవరాత్మయై
 కాదని బొమ్మనంగలడె కన్నెపయింగనువైచి వేచి వీ
 లేదయినన్ లభించిన హరింపఁ దలంపున నున్నవాఁడిలన్

కావున వాని నిందింపరాదు. మన బంగారము మంచిదేయైన నగసాలిని డిట్టనేల
 నాచెల్లెలి మనసునందేకల్మషుండని యెడల నొరులంటఁగలరా? కన్నెత్తిచూ
 డఁగలరా? (తలపంకించి) ఈవిషయములో దానిని గూడ నెపబెట్టుటకు వీలు
 లేదు. ఏమన?:—

ఉ. మేనటికంబనంగ నొక మేటి నెపంబున లక్షణాంబకున్

మానుగఁ బెండ్లిచేసగు, కుమార జయద్రథు నంతెకాని, పెం

పూనిన శక్తియుక్తులకుఁ బోలఁడు దానికి, సాంబుడన్న, స
న్మానిని నాదుచెల్లెకు సమానుఁడేగాఁ బ్రతియంశమందునక
ఇదియును గొంతయోచింపఁదగ్గదే. మాచెల్లెలి యభిప్రాయమును బట్టినడచెద.

(ప్రవేశము లక్షణాసాంబులరదలబునై)

సాంబు—చెలీ! అదిగో స్వయముగా మీయన్నయే గజంబుపైఁ బ్రవేశించినవాఁడు.
లక్ష—దేవా! వానిమనసు నొప్పింపకుండగా మనమిర్వురము మాట్లాడవలె.
సాంబు—చెలీ! అట్లనే మాట్లాడెద. ఇదిగో సమీపించినారము. ఓహో! బావగారా?
ఉ. ఏరలా! లాఠివారలిట కేగుటకేమి యటంచు నెంచితిన్

మిరొకొ! మిరెగా! యహహ మిరలె! ఓహహహ మిర! మిర! నా
కూరిమి రాణికగ్రజుల కుంతిత తేజులు బావగార! జో
హారులానచ్చె మీచెల్లెలి యాత్మ ప్రియుండు ముదంబుతోడతన్
లక్ష్మ—ఓహో! బావగారికి వ్యవహారము మీతినది. ఇది యెప్పటినుండి? ఎప్పటినుండి
యన నేల? ఇప్పటినుండియే ఏమనగా:—

ఉ. మీతిన రూపుసంపదల మీతిన బుద్ధిబలంబు నన్నిటన్
మీతిన మీశిరంబుపయి మీతిన కన్నెలభించె, నందుచే
మీటె విలోచనంబులకు మేల్బుధిరంబు, శ్రవంబులందు చ
త్వారముగల్గె విన్ని యగపట్టుటలేదుగ బావగారికిక

లక్ష. కం. అన్నా! చెల్లెలి. జోహారు, మన్ననతోఁగాంచిచెల్లెలి మానిని జయవే
ల్మన్నా, రావన్నా, నీ, కన్నా! అప్రవరులు భువిఁ గాంచఁగదన్నా.

లక్ష్మ—ఓహో! చెల్లయమ్మరావుగారా! నీకులక్ష్మణుడన్న గారనెడిజ్ఞప్తియున్నదా?
ఆహా! వలవబోయి వలవబోయి యెట్టి వానివలచితివి?

నీ. కులము బెలములేని కులహీనుడగువాడు సిరియు సంపదలేకఁ జెలఁగువాఁడు
ఆకార మొక్కింతయైనలేనటివాఁడుఁ గుణరహితుండయి గొఱలు వాఁడు
స్థిరముగా నొకజోట బరగియుండనివాఁడు, రాజ్యభోజ్యములేకఁ బ్రబలువాఁడు
మాయతో వెన్నంటి మాయ నొందెడివాఁడు, మానాభి మానముల్ లేనివాఁడు

తే. గీ. అట్టి దామోదరుని పట్టిఁ జెట్టబట్టఁ
దలఁచినంతనె నన్నయఁ దల్లిదండ్రు
యెల్ల బంధులమిత్రుల నెల్లమఱచి
రాత్రి యిలువీడి చనెదవే లక్షణాంబ

లక్ష—అన్నగారు అర్థములు పెద్దర్థములుగా మార్చుచున్నవారు ఏమీ చిత్రము?

సీ. కులమేమి? స్వభువున కెలయందునెందున, సిరియేల తనభార్య సిరియెకాఁగ
ఆకారమున్నె? నిరాకారునకు నెందు, గుణహీనుడన నిర్గుణుఁడుకాఁడె
స్థిరమెగా? ప్రతిచోట బరగియుండుటె చిన్నె, రాజ్యమొకటె లోక రక్షకునకు
మాయెగా? తనరాణి మాయన్నోందక నెట్లు, మానముండునెయెందు మాన్యనకును

తే. గీ. అట్టి దామోదరుని పట్టి చెట్టఁబట్టఁ

దలఁచితినిగాని యన్నలతల్లిదండ్రు

నెల్ల బంధులమిత్రుల నెల్లమఱువ

రాత్రి యిటువెడలుటకేమి లక్షణార్థము

లక్ష—ఓరీ! సాంబా! దుర్గుణకదంబ! డింభా! ఎంత పనిచేసితివి?

ఉ. బాల, కుమారి, కుఱ్ఱును ప్రపంచపు జ్ఞానమదెట్టిదేమి? యే

గోల నెఱుంగనట్టి చినిగోలను, నింటఁ బడున్నదాని, బెం

బేలను బేలనిట్లు, నడివీధికీ దెచ్చితి చూడఁ జుట్టమై

కాలకుఁజేరి దయ్యమయి జవ్వనిపైఁ బడి కవ్వనెంతువే

పూర్తిగా నీసుంగతి కనుగొనువఱకును పోనితు ననుకొంటివా?

సాంబు—(నిర్లక్ష్యముగా) లక్షణా! నీచెల్లెలకు పిశాచమైననావహింపలేదు. నీచెల్లెలే

పిశాచమై నన్నావహించినది. పాపము నీచెల్లెలు బాల, బేల, గోలయనిదుర్భ్రమ

పడుచుంటివికాబోలు వినుము:—

ఉ. బాలఁట? యీజగద్విషయ భావమెఱుంగని దంట? వట్టి బెం

బేలఁట? గోలయంట? నడివీధికీ దెచ్చితి నంట? పాపమీ

బాలకు వెండిలేయయిన పాపల నల్వరగాంచి, వెండిచూ

లాలయి బిడ్డగాంచుటకు నాయతమై సరిగుండ కుండునే

ఎంతపాపబాటుపని యొనర్చితిని? ఇంటనున్నదానిని రచ్చకుఁదెచ్చితిని. చెలీ!

లక్షణా! అంతియెకాదు.

లక్ష—(చిఱునగవుతో) అన్నా! నాయందలి ప్రేమచే నట్లనుచుంటివి. ఒక్కమాటవిను

ఉ. చిత్తము, ప్రాణమానములు చిత్తజు భ్రాతకు ధారవోసి, నే

హత్తుగ వానివెంటరిగి తంతియె, యిచ్చయెలేక యున్న నా

యెత్తు ధగంబెకాదు నిలువెల్లను బంగరు పూతపూసినన్

వత్తునె? యిందుకై మనదె పాపము, బావను నిందఁజేసినన్

లక్ష—అమ్మా! ఎంత పాపబాటు వచించుచుంటివి?

కం. మేనటికము త్యజయింపుచు, మానిని వెఱవానిఁగోఱ మాన్యమై నీకున్

లక్ష. మేనటికమీడుకానెడ మానినికతడెందు కుత్త మాంగము నెక్కన్

లక్ష్మ—ఏమీ! ఆతడేదూకాడా!

లక్ష్మ—వయసునకు బెద్దవాడే. ఆకారమునకా మోకాలిపోడవులేదు. తెల్విలేటలకా?

ఏమూలకును సరిరాదు.

లక్ష్మ—అమ్మా! బాలవగుటచే నట్లనుచుంటివిగాని “మేన” యను పదములో నెంతర్థమున్నదో వినుము “మేన” యనగా శరీర సంబంధమని అర్థము. అనగా యొక్క రక్తములోనుండి జనియించిన వారనిభావము. మేనబావ, మేనమఱుదలు, మేనయత్తమున్నగువారు. మేనులో నేభాగమునకు బాధకలిగినను మేనునకంతయు గలిగినట్లుండును కదా? అట్లే “మేన” సంబంధమగు సంతతిలో నెవనికిగర్వము వచ్చినను తక్కినవారలకుగూడ కర్వము వచ్చినట్లుగానే యుండును. అందుచేత మనవారలుపరస్పర విరోధములుదాంపత్యములోఁగలుగవని యెంచి “మేనటికము”

ముఖ్యమనిరి. కావున:—

ఉ. మేనటికంబు సాటిసహి మేనస్వభావముగాజనించు, నం

దొనను ప్రేమ యొక్క రొకరందున, అందున పిన్న నాటి నుం

దూనిన చెల్మి యిర్వురకు నొక్కగృహంబున నున్న మైత్రిచే

రాణియి మీదుజంటకు సరాసరియానటి జంట యుండునే

లక్ష్మ—అగ్రజా! ఈమను జోడును సరిగా గుదిరినపట్ల నీవచనంబులుయదార్థములే. కాని

యట్టిసోమును నేను నోమకొనలేదు. ఏమి నేయను.

కం. మేనటికముఁ జేయందగు, మానుగ నభిమన్యుశకుల మాఝీని సరిగా

నొనన, ఉజ్జియు నుద్దియు, నొనన మేనటికమట్టు లలరారవలెన్

లక్ష్మ—ఓహో! సాభద్రాధనంజయులకు వెట్టిగొల్లల సంబంధము కలిగినందులకే విచా

రించుచుండ మఱల నెత్తిపైచీలవలె నీవెట్టిగొల్లనే యాసించవలెనా?

సాంబు—ఏమీ! బావగారికి కన్నులు మ్మిదికి వచ్చినవి? నీవన్నను అనకపోయినను

మేము మీ నెత్తిమీఁద చీలలమే. అనగా మీతలనైవారమే? ఏమన:—

కం. మాతండ్రి గదావిద్యను, మాతండ్రికి నేర్పేగాన మాతండ్రికి పో

మాతండ్రి గురువుగావున, మాతలపై వారమనుచు మెలఁగు మిటపయిన్

అంతియెకాదా! లక్ష్మణా?

లక్ష్మ—వేవా! అంతియెకాదు. ఇంకను గలదు. అన్నా! లక్ష్మణా! ఇంతకంటేయూడి

పడిన సంబంధము దగ్గఱ సంబంధమేదికలదో వచింపుము. వీరలకు మనకు దండా

గొండి మొదటినుండి యుండియున్నదే. అదియును గాక ఇది యొక్కజేలువిడచిన

మేనటికమువంటిది. వేయేల? ఇంతకంటే మనకు దగిన. బాంధవము వేలకట్టి

లేదని నీచేతనే యొప్పించెద వినుము.

సీ. మగన నానునితోడఁ దగునె చుట్టటికంబు, ద్రవిడ రాష్ట్రాధిపు తగనివాఁడు
మత్స్య నృపాలుఁడు మనకు సామంతుఁడు, మాళ వేంగుఁడు సరిజాలడుకద
నేపాల భూపాలుఁడోపునేమనతోటి, త్రైగర్తతోటి బాంధవము గలదె
సాళ్య మహేశుఁడు జితకాఁడునాకును, భోజ దేశవరుడు ముసలి బడుగు

తే. గీ. కొంకణ విభునిగుణములు వంకరకద

ఘూర్జర ప్రభు రూపము ఘూక రూపు

బర్బరావ నిపుడు సుద్ద బండయగును

ద్వారకాధిపు సుతుకంటె బంధువెతఁడు?

తక్కిన వారలందు వేమో? పాంచాలరు మేనమామలు, సింధునరేంద్రుని పట్టియే
మేనఱికము, టేంకణ విభునుతుండేడుకాడు, బంగాళ రాజులకును మనకును
వైరము, లాట, మరాట దేశాధి పతులు స్వగోత్రీకులు ఇంక నెవరున్నారు?

కం. కారవులకు యాదవులకు, వేతేమిటి? బీరకాయ పీచుగతి నొ

ప్పాటెకదా చుట్టటికం, బారయ ముత్తాతతాత లందున నుండినన్

ఇంతకంటె నొక్క వక్కాణింపఁదగ్గ యంశములేదు. నీవు నాక్షేమము కోరు
వాడవు. కావున నాకడసారిసుడి వినుము:—

ఉ. అన్నవు తండ్రికి న్వెనుక నావుదు తండ్రిసమంబు, అందుచే

నన్ను గుఱించి బాధ్యత తనర్చును నీకును, అందుఁబట్టి యీ

వెన్నుని పట్టి నీకు నను వేయని దైతయుఖంబుఁజూచి నీ

వన్న త్యజించి వీనిపుడె వచ్చెడ నీగడమెక్కి యింటికిన్

ఇదిగో సంపీఠముగానుంటిని (అని లేచి నిలువంబడి) అన్నా! ఏమి నెలవు?

సాంబు—(స్వగతము) ఆహా! ఏమిదీనిటక్కఱితనము. ఈసారిలత్కణుఁడుడంగుపోయి

మోమువంచుకున్నవాఁడు. వీని గడ్డునుదనమిప్పుడు తెలియవలె.

లత్కణ—(తెల్లబోయి) అమ్మా! లక్షాంబా! పూర్తిగా నీయభిలాష సాంబ కుమారుని

యందున్నదో లేదో యని నింతకఱకుఁ దఱచితి. నీయిచ్చయే నాయిచ్చ.

ఉ. లత్కణ కన్యకే విషయ లత్కణ మందున మేనబావ ప్ర

త్యక్షము కానుపింప నిసుమంతయు నీడునుగాని యట్టి, లా

లత్కణుఁడేల? యీపనికి రానివివాహముఁ గూర్చునెంచనే

యక్షతలేల నాశిరము నందున దాల్చవలెన్ బ్రజాళిచేన్

కావున నీయభిలాషయేదీర్చుకొమ్ము. నేనంతపురికి వెడలెద. తక్కిన సంగతులు

ద్వారకువచ్చి మాట్లాడెద. బావా! నెలవు. అమ్మా! వెడలెద.

(గడయుతో నిష్క్రమించును)

సాంబు—చెలీ! (లక్షణ బుగ్గలుపొడిచి) లక్షణా! ఎంతకైనను తగినదానవే. ఎంతమోకు
జేసితివి? నీవులేచి నిలువంబడగానే:—

కం. కల్లజీడంబపు నుడులని, యల్లంబున సెంచలేక నుల్లముచెడి తా
తెల్లమతాబును గాలిచి, వెళ్లడే నీయగ్రజుండు విమలేందుముఖీ
లక్ష—(కూర్చుండి) దేవా! ఏభూతమునకెట్టి మంత్రము ప్రయోగించనలెనో ఆమంత్రము
ప్రయోగించినగానివదలిపోవునా? రథమునుబోనిండు. మాతండ్రిలెదురుపడగలరు.
సాంబు—మంచిది. (రథముతో నిష్క్రమింతురు)

(తెలు వాలును)

(హస్తినాపురప్రాంతమందలి వేటొక బయలు)

(దుర్యోధన దుశ్శాసనులిరువురు హయంబులనైఁబ్రవేశింతురు)

దుర్యో—తమ్ముడా! దుశ్శాసన! కృష్ణకుమారుడెంత మాయగలవాఁడు.

తే. గీ. గ్రద్ద తన్నుకపోయిన గతిని అహహ

ముచ్చు పొద్దున నబలను ముచ్చలించి

యెత్తుకొని పోయెగా సాంబుడెంతకైన

అరితేటిన గజదొంగ యనగవచ్చు

దుశ్శా—అన్నా! సుయోధనా! ఇందాతని తప్పలేదు. ఇదియంతయు మన లక్ష్యంబు
యొక్క పన్నుగడయే. ఏమంటివా?

తే. గీ. తరుణి కిచ్చలేనెడ పరపుషుడెందు

తేటిమాడగలేడందు చూఱలాడ

గతఁడు గాదతని జనకుడతని తాత

యతని సృజియించిన విధాతకైన తరమె

దుర్యో—అవును. నీపలుకులు నిశ్చయములే. అదియునుగాక సాంబకుమారుఁడు తనకు
దగిన వాఁడనియు నాతని పరిణయముఁ జేసుకొనెద ననియు నాతఁడు మన
యింటికరుదెంచి నప్పుడెల్ల మనతోనడేపనిగా బల్కుచుండెడిది. మేనటికమన్న
నసహ్యపడుచుండెడిది. చిన్న తనములో నటులాడినను బెద్దయిన పిదప బాధ
మాటునేమో యని యెంచితిని. మాఱలేదు. అందులకు సాదృశ్యవినియే:—

కం. ఎన్నగ బదియాతేఁడులు, కన్నెకు ప్రాయంబు బుద్ధికందటి మించెన్

జిన్నద? చితుకద? మూగద? సన్నగ మాటాడకుంట సాంబుఁడు కొనగన్

ఇటులూఱకుండుటవలన నాతనియందు ప్రేమయాన్నదనియే సూచించు చున్న

యది. అంతియైతాదు తాను తటస్థముగా నూఱకుండుట:—

కం. అర్థాంగీ కారమె యన, గర్థంబంగీకృతమని యందువలన తా

నగ్ధాంగియగుటే కోరిక, యగ్ధంబగు సాంబుక నెడి యగ్ధంబగుగా
దుశ్య—అహేతువుచేతనే యాతని వెన్నంటి యింటనుండి బెడలినది.

దుర్యో—అయితే! ముందుక గ్రన్యమేమి?

దుశ్య—మనకుమార్తె యభిప్రాయ మెఱింగినగాని స్థితిపటుపజాలను.

దుర్యో—అదిగో! ఆవచ్చెడి తేట సాంబునిదియై యుండు.

(కొంతదూరములో లక్షణ సాంబుడు ప్రవేశింతురు)

సాంబు—చెలీ! మనమనుకొనిన తీటుగా నీజనకులిచట ప్రత్యక్షమైరి. వీరలయెదుట
కం. మనబింకము, మనసొంక, ము మనవంకలు మనకుశంక మాటలకిక మీ

జనకులు లొంగరు సరికద, మనయాటలు పనికిరావు మానిని యిటఁపై

కావున నిండులకుఁ దగిన యోచన పన్నము.

లక్ష—దేవా! కన్నతండ్రులయొద్దనే కన్యకామణి యాటలు సొగసున్న నింకెవరిముందు
సాగును? దీనికిఁ దగు ముగవటికాళ్లబందము యోచించితి రథమును పోనిండు.

సాంబు—మంచిది. అట్లే పోనిచ్చెద.(రథముతో సమీపింతురు)

దుర్యో—(అడ్డుగావెల్లి) ఓరీ! సాంబా! కనులు కనుపించుటలేదా? రథమాపుము.

దుశ్య—(అడ్డుగావెల్లి) ఓరీ! నీతండ్రి సాంప్రదాయము చోరత్వమగుదు నీకు గూడ
నలవడినదా? ఆపు. రథమాపుము.

సాంబు—ఓహో! తమరా! రారాజు యువరాజుగార్లా! మామగార్లకివే వందనములు

లక్ష—జనకులకిదే యభివాదనము.

దుర్యో—ఏమీ! అరదంబును మనుజులపై నుండియే పోనిచ్చుచుంటివే కనులు పొట
కప్పెనా?

సాంబు—మామా! మీనుడువేల కాదనవలె. యదార్థములే. ఏమంటిరా?

కం. మామయె రారాజగుటయు, మామక జనమండుమామ మామగుటయు శ్రీ

మామానిని తల్లియగుట, మామా! కనఁబడునె కలులు మానిసి కెందునె

లక్ష—తండ్రి! సుయోధనా!

కం. చక్రధరుపట్టి భర్తట, చక్రధరుండట జనకుఁడుశ్వ శరుండెన్నన్

చక్రధరుండట యికనా, చక్రాంగ గమనకుఁ గనులు సరిగ గనపడునె.

దుర్యో—అమ్మా! ఇంకా నీకతఁడు పూర్ణముగా మగఁడు కాకుండగనే వానినిబెన్న

వైచుకొని మాకు సమాధానమిచ్చుచుంటివే? నిజముగాఁ బరిణయంబొనరించిన

మామాట జ్ఞాపక ముండునా?

లక్ష—తండ్రి! నీమాటలు చమత్కారముగా నున్నయవే? పూర్ణపు మగఁడసంపూర్ణపు

మగఁడని మగువ (అర్థోక్తి)

సాంబు — చెలీ! నీజనకుని వచన రచన నీకగ్రముకాలేదు. నేచెప్పెదను.

ఉ. పూర్ణముగాను సాంబునెడ మోహముఁజెందుట నీమనంబు, సం

పూర్ణపు భర్త సాంబుఁడని పూర్వమునుండియు బావయందసం

పూర్ణప్రమోహముండుటయు బొందుగ మేనటికంబు నొట సం

పూర్ణపు భర్తబావయని పోల్చెను త్వజ్జనకుండు ప్రేయసీ!

దుశ్శా—అప్పుడే వధూవరులయినట్టుగానే ప్రేయసీ యని యాతఁడు ప్రియాయని నీవు ను బిలుచుకొనుచుంటిరే.

లక్ష్మ—నాన్నా! పరిణయముతోఁ బనేమి?

కం. ఎప్పుడు మణియేపురుషుని, తప్పక వరియించొనతఁడె తథ్యముగా స్త్రీ

కప్పుడె మనోహరుండగు, అప్పా! నేఁజెప్పనేల? యదియె రివాజౌ

అందువల్లననే రాచకన్నియలకు స్వయంవర మేర్పడినది.

దుర్యో—నీయిష్టమేనా? మేనటికఱురకే పోవలసినదేనా?

లక్ష్మ—తండ్రీ! నీకును నీచాదస్తమే కలిగినదా?

కం. మేనటికము, మేనటికము, మేనటికనుటంచుఁబల్కు మేరువా? దివమో

ఓననఁబోడియూరక, పోసని యింతోటివావి పొందు మనెదొక్కో

దుశ్శా—అమ్మా! మాకు మాత్రము నీయందనురాగములేదా! నీకుఁ దగిన వరునిఁగూర్చి

పరిణయరిభానటింప వలయుననుతలంపు లేదనుకొంటివా?

లక్ష్మ—అట్టి తలంపేయున్నచో నింత రాధాంతము సిద్ధాంతములేల? ఇదివిను:—

ఆ. వ: తల్లిగలఁబెట్టె డల్లునికై గోలు

తండ్రీ సాంప్రదాయి తనముఁగోలు

వసువదెపుఁడు మదిని వరునురూపతఁగోలు

వరునిఁగూర్చి యిటులఁ బరగుచుండు

దుర్యో—ఏమీ! ఈతఁడే నీకుఁదగిన వాఁడా?

లక్ష్మ—నిస్సందేహముగా

సాంబు—చెలీ! చచ్చు తెగవేసి జవాబిమ్ము.

దుశ్శా—తలిదండ్రుల చూటలకతిక్రమింతువా? అటులైన పాపముకాదా?

లక్ష్మ—ఆహా! ఎంతమాట? ఏనెఱుంగనా? ఐన నీవిషయములోఁ బాపములేదు. ఏమన:—

కం. న్యాయముపట్టుల పాపం, బేయగుఁ దలిఁదండ్రుమాట కెదిటించినవో

న్యాయముపట్టుల పాపం, బేయగుఁ దలిఁదండ్రుమాట కెదిటించినవో

దుర్యో—(కోపముతో) తమ్ముఁడా! దుశ్శాసన! “సహవాస దోషే గుణాభవంతి” యను

నార్యోక్తి రిశ్తయగునా? ఇది సాంబుని సహవాసము వలన మనల నెదిటించు

అటు సమకట్టిపడి. కావున ముందుగా సాంబుని సాగదోలిన నిదేమిచేయునో
చూచెద. ఓరీ! సాంబా! కారవు లసాధ్యులని యెఱుంగక అగ్నిలోఁబడు మిడుత
చందంబున కినులు మూసికొని మాలోఁబడి మాకన్య నపహరించ నెంచితివి.
ఇదిగో నాశరజాలముచే నీశరీర ముదహించెద కాసికొమ్ము. లేక కొమ్మనిమ్ము.
సాంబు-- (నిగ్గత్తుముగా) సుయోధనా! మామా! వీఁడు కృష్ణ కుమారుండు.

అ. వె. సమరమన్ననడలు చావన్న జంకుసు

మాకెకాదు మాదు మందిరింబు

నందు తిలుగు కుక్కకైనను లేదుగా

రమ్ము చేయిఁజూడ రమ్ముమామ

చెలీ! లక్షణా! నీవు సారథివికమ్ము. నేను రథికుఁడ నయ్యెద.

దుర్యో--(కోపముతో) ఓహో! ఏమి? యీదాంబికము.

కం. నాకనులముందుపుట్టియు, నాకన్నల ముందు పెరిగి నన్నెదిటింపన్

నీకంటె తీసిపోదుమె, పోకిరి! రా రమ్ము నిన్నుఁ బోకాల్చెదగా.

తమ్ముఁడా! నీహయమును గూడ నాతో రానిమ్ము.

లక్ష--దేవా! తొందరఁజెందకుఁడు. తండ్రీ! తాళుము. మీఁతల పోతాడవలె? (లేచి

మధ్యగా నిలువంబడి) ఈపోటునకుఁ గారకులాలను నేను. కావున:--

చ. షులచి వరించి తెచ్చినటి వల్లభునిందెగనేయఁ జూడలే

నిలపయి కన్నతండ్రీ వగు నీవు గతించిన కాంచలేను ముం

గలఁజన గోయి వెన్కజనగా నుయి, గావున నన్న ముంతుగా

సులువుగఁ ద్రెంచి నాపయిన జూపుకొనుండు బలా బలంబులకొ

దుక్కా--ఎట్టి దుర్మార్గుఁడైన తనకడుపును గన్న సంతను తాను జంపుకొన గలఁడా

లక్ష--ఎవ్వరులేరన నేల? ప్రత్యక్షముగా మీరలు కనుపించుచుండగా?

దుర్యో--అదియేమి?

లక్ష--ఏమని యడుగ నేల? ఇంకను విప్పిచెప్పవలెనా? యేమి. అట్టైనవిను.

ఉ. ఇమ్మెయి మంచి చుట్టటిక మెచ్చట దల్లియుదండ్రీ చూడకే

వస్ముగ నూఱకొన్న యెడ ప్రాయము వచ్చిన కన్నె సాంప్రదా

యమ్మును, నీడుజోడుగల యాతని గోలుట తప్పే? ఆహహా!

“యమ్ముయొక బెట్టదంట యయి నడ్డుకుఁ గుడ్వగ నీయఁ” డన్నుటలౌ.

అసంగతియటుండనిమ్ము. ఇదిబాగుగా వినుము.

ఉ. మానుగ కన్యకేవిషయ మందున నీడును జోడుగాని యా

మేనటికంబు జేయుటకు మేకొను కంటెను నావలఁగినికొ

బోనివకుండగా నడి సముద్రములోఁ బడఁ ద్రోయమేలుకా
దేని, యొకేటు రెండుతునె లీగతియానటు ప్రేసించంపనా

ఇంతకంటెను సులువుగల మార్గ మొకటికలదు. అని వినుండు.

ఉ. బోడును నీడు నెంచి మడిపోతును బోకను గాంచి యాపయిన్

నాడెము పోడె మెంచి జతనాణెముగా దగియుండు వాని, యే

వాడల నుండి నన్వేతకి పట్టికి పెండిలి చేయలేని, య

వ్యాధు నుమార్తె పుట్టమెడ బట్టిక నుల్మియు గొత నేయనా

ఆపని వెంటనే యొనర్పిన నింతగవ్వములేకుండును.

దుశ్యో—(చెవులు మూసికొని) హరహరా! ఎంతదారుణ మెంతదారుణము.

దుశ్శా—(ముక్కుపై ప్రేలిడుకొని) అన్నన్నా! ఎంతదౌర్జన్యమెంతదౌర్జన్యము?

సాంబు—(స్వగతము) ఈమాటతో నాడులు సగమువఱకు క్రుంగినవి. అరఘుడియక్రిందట
నున్న దురుసు, బిరుసు మెత్తబడినది.

దుశ్శా—సరే! నీకిచ్చలేని మేనటిక మటుండనిమ్ము. ఈతఁడే నీకుఁ దగినవాఁడా

లక్ష—(స్వగతము) సరే! కొంతవఱకు దాటికి వచ్చినవాఁడు (ప్రకాశముగా) ఈజాం
బవతీ నందనునికంటె తగిన వాఁడెవఁడును లేడని నీచే నొప్పించెద.

ఉ. మాళవ రాజు కూళుఁడగు మత్స్యవిభుండతి మత్స్యకుండు, బం

గాళ నరేంద్రుడనంగ నత్రిగర్త వరేకుండు ధూర్తుఁడేను, నే

పాళుఁడరాళ వర్తనుండు బర్బర భూపతి దుర్బలుండు పాం

చాలగ నెంచ వావియొకొ సాశ్వ మహేశులు తుచ్చులే కదా

మ. నుగుణుండే భగదత్తుఁడెన్న? గుణపూజ్యుండే జరాసంధుఁడున్

తగునే చుట్టటికంబు భీష్మకునితో? దర్బుండే కాళింగుఁడున్

మగవాఁడొనె శిఖండి? పాండ్రకుండు సామాన్యుండె నీచాత్ముఁడా

పగవారేకద సూర్య సత్య జితు? లే వారింక నీడొదురో?

ఫలానా వాఁడని ప్రేలుమడంచి చెప్పుము. యాదవులకుఁ గౌరవులకు తాత

ముత్తాతల నుండి బాంధవముండలేదా? వేరేల? ఒకవంశములోనివారము కాదు?

ఇంతకంటె నూడిపడిన సంబంధమేది?

దుశ్శా—అన్నా! సుయోధనా? సర్వలక్షణ లక్షణయగుమనలక్షణపలుకులే నిక్కములు
ఏమంటివా?

కం. తగు ధవుని మనము వెతకక, తగు నేయది వెదకికొన్న ధవుపై మనమున్

జగడము నేయఁదలంచుట, ఖగవాహను పట్టికంటె కలరే బలులున్

మేనటికముతరువాత దగ్గఱసంబంధమిదియే. వేయేడులుతలక్రిందుగాబడితపయొనర్పి

నను నింతకంటె సంబంధము మనము తేజాలము. ఏమంటివా?
 మ బలరాముండు గురుండు, సాశ్వతి ప్రియంబైనట్టి మిత్రుండెగా?
 అలగోవిందుడు ముందుసాయమగు సాక్షాద్విష్ణుచేయా కదా?
 నెలయల్లుండు మనల్లుడొను యదు కుర్మేతల్ సదా బంధులై
 ఎలరారకొ గనువిచ్చి చూడగలరే యే పేల్పులైనన్ భువిన్.

దుర్యో—అట్లయిన నీయభిప్రాయము సాంబకుమారునకీయ వలసినదేనా?

దుశ్శా—ఓహో? కాకేమి? ముమ్మాటికి.

ఉ. ఇంటను దాచుకొంటకయి నేర్పడినట్టి పదార్థ మానొక్కో

అంటగ జన్మనందెవనికైన నొసంగక గీతదందు, వా

ల్లంటి వరించు వానికివ కన్యలకిచ్చిన లాభమేమి? అం

దొంటిమి యాల్మగల్ నడుమ నొందిన నుడు ననేక చిక్కులై

అదిసరికదా? ఇంక న నేకబాధలుకలవు వినుము.

ఉ. కన్నియ కోటుకొన్న విభుఁగాదని నన్యనికివ్వ దంపతుల్

కెన్నఁడు హస్త దత్త జనియింపరు బిడ్డ, లొకానొకప్పుడున్

గన్నచొ, వట్టిదుర్బలులెగా, నదటుండగ నొక్కవేళ యా

కన్నె మనంబు తప్పతెరగంటిన నాపగ బ్రహ్మ శక్యమే?

సరియైన దాంపత్యము జతపడకయే వ్యభిచారదోషంబులు కలుగుట. మానమొక

టికిఁ జెప్పవార మింతమాత్రము గ్రంహింపలేమా?

దుర్యో—అట్లయిన? దుస్సల రోదనమాపగలమా? బూడెదయెత్తి పోయ్యదా?

దుశ్శా—శక్కిన యన్నల కన్నెలలో దనకిచ్చ వచ్చిన దానిని దాని కుమారునకు బడిణము

మొనరింతము.

దుర్యో—అందుల కొడంబడకన్న.

దుశ్శా—“అటునుండి నటకుకొని రమ్మనుగతిగా” అసై యోచింతము.

దుర్యో—సరే! అట్లులైననునమిట నిల్చుట నుంచిదికాదు. అమ్మా! లక్షణా! అబ్బాయి!

సాంబా! మేము వెడలెదము. జాగ్రత్త. తరువాత ద్వారకలోఁ గొడువసంగతులు

మాట్లాడుదము.

(ఇద్వరు సోదరులు నిష్క్రమింతురు)

సాంబు—చెలీ! ఆహా! యేమి! త్వజ్జనకుండు:—

కం. అగ్గి పయింబడి భగ్గని, గుగ్గిల మటుమండి పడుచు కోపోద్బృతితో

నెగ్గాచరించు గతిజని, తగ్గెనుగా నీదు వాక్సు ధార సమహిమన్

ఇంక గూర్చుండుము రథమును బోనిచ్చెను.

లక్ష—జేహ! ఆతడు నా కేమి కీడుచేయఁగలఁడు? కడపు చించుకొనిన గాళ్లపైఁబడుమ
గదా? ఇక మనస్వీచ్ఛ ఎవ్వరడ్డవచ్చినను లక్ష్యములేదు. రథమును త్వరగాబో
నిండు (కూర్చుండును)

సాంబు—మంచిది. (నిష్క్రమింతురు)

(తెఱచి వీరపడును)

(హస్తినాపురమందలి వేటొక బయలు)

(రథాయాధుండై శకుని ప్రవేశించును)

శకు—అహ! ఇదియెంతకైన జగజంతి? కాకున్న నింతమందకన్నలలో దున్ను
యర్థరాత్రంబున, మ్రుచ్చపౌద్దున, మంచినద్దులులో వేటొక పూరుషునితో తివి
పోవునా? బరే! ఏమీ? దీనిసాహసము. చిన్న నాటినుండి యెటుండు.

కం. బలుటక్కటి బలంజాణత, బలుజగజంత బలాయారి బలుజిత్తులదొ

భలిభలి దానితమాష, బలారే వర్ణింపఁదరమె భలిరా! భలితా!

ఏమో దీనిసంగతి చూడగ సాంబకుమారునితో మాత్రము కాపురము చేయునా?
నాకుదోచదు. వయసు రాకముందే ఘడియకొక రక్తమైన ముస్తీబగుచు దోడి
వారిని యాక్షేపించుచుండెడిది. ఏమీ! దాని జ్ఞాన మత్యద్భుతము.

కం. ఒక యుక్తియందుకాదే, యొక విద్వేయు నండుకాదే యొకవిషయము కా

దొక సంగతి కాదిన్నిట, చక, చక, చక, విచ్చుకత్తి చందము మెఱయున్

(ఇటుఁ నటుఁ జూచి) ఓరీ! సాంబా! రథ గమనమాపుము. లక్షణా! రథమాపుచే
యించెదవా? శరప్రహరణములుతగిలింపుచునియెనవా?

(తెఱలొ)

లక్ష—తాతా! నీకు శక్తికలదేని రథమాపుచేయుము. లేనియెడ పొమ్ము.

కం. మాటకు మాటయొకాదిక, వ్రేటనకున్ వ్రేటుకూడ వేసెదమిక మో
మాటములేదు, రథము బా, మాటముగా నడుపుదేవ యాపైఁగననా

శకు—సరే! ఆపవద్దు. ఇదిగో శక్తియున్న నాపించెద.

(సాంబలక్షణులు రథముతో బ్రవేశింతురు)

లక్ష—తాతా! ఇదే యరదము. ఏదీ నీమగంటిమి?

శకు—సాంబా! లక్షణా!

కం. ఆపుఁడు రథమాపుఁడు మీ, పాపము బ్రద్దలయికాదే పాపముమీరల్

నాపాలబడితిరేకద, నేపోనీవ కాలనల్పి నేలను రాతున్

సాంబు—చెలీ! వీనికిఁదగిన మొండిజవాబొకటిచెప్పి సాగనంపుము. అందుపైగదలకున్న
పైసంగతి యోచింతము.

లక్ష—మంచిది. తాతా! నన్నుఁ గొనిపోయి నీమనుష నకుఁ బరిణయంబుగావించుకొను

టకు సమకట్టితివా? (తలపంకించి) పాపము? ఎంతయూహ!

కం. దేవుండు వరమునిచ్చిన, నీవల పూజారి విరము నీయనిగతిగా

దేవసముఁడు తండ్రికొన, నీవేటికి యూరకొనవు నీచేతగునే

శకు—(కొపముతో) ఏమీ! లక్షణా! నీబుద్ధి లక్షణమెంతలో మాటినది.

కం. ఎంతయు రాజ్యములేనటి, నుంతయు నాకులములేని సుద్దగ రాసుం

డింతోటి మగఁడమరెనని, కాంతా క్రిందియును మీదుఁ గన కుంటివిగా

లక్ష—తాతా! ఇంతోటిమగఁడంటివే? ఇంతోటిమగఁడనగా నెంతోటివాఁడు.

సాంబు—చెలీ! ఎంతోటివాఁడనగా మీతాతికువలె గడ్డము తల నెఱసినవాఁడు.

లక్ష—తాతా! అంతియేనా? లేక కుమారజయద్రథునివలె బండఁగావలెనా?

శకు—లక్షణా! ఎంతచెలంతుగా మాట్లాడుచుంటివి? చూడేమి చేతునో?

లక్ష—కాకేమి? చేసేది యెద్దియో చేయుము. తాతా! ఎగరి పడ నేల?

ఉ. జేంద్ర తెఱంగుతాత! తెగచిందులు తొక్కెదొనన్నగన్న మా

తండ్రియుఁ దల్లిపొందనటి తప్పిద మక్కట పాపమెక్కడో

తండ్రికి మేనమామకట తప్పయె “చూడయు నావునుండగా

కాండ్రని మధ్య కట్టుగడ గాండ్రితె” నన్ని తెఱంగు నుండెగా.

శకు—ఇసీ! ఎంతలజ్జలేదే? ఎంతసిగ్గులేదే? “రా రా జాకుమార్తె యట, ఎవ్వఁడు నీప్రపం

చమునలేనట్లుగ గొల్లఁజూనిని తగుల్కొని పోయెనట” అని లోకులు హసింతురని

యెడి సిగ్గునకే నామనసెంతో దిగులొందుచుండ నిట్టి యకృత్య మొనరించెడి

నీమనఁబెంత సిరింతనొందవలసి యుండునని యెంచుచుంటిని?

లక్ష—అట్టి లజ్జయే నీకుఁగలిగిన యెడల నీభూలోకంబును త్యజించి, మఱియొకలోకము

నకుఁ బోమ్మ. నీవే వెడలరాదా యని ప్రశ్నింతువేమో నాకట్టి సిగ్గులేదు. వరిం

చిన దానను నేను, కాపురముచేయుదానను నేను, నీవు వరింపవు కదా కాపురమా

వీనితోఁ జేయవుకదా? నీ కేల యీకృష్ణము. పద పద.

కం. ఈతని నేవరించితి, నీతని నేగోటుకొంటి ఈతఁడె మగఁడౌ

ఈతని ముద్దాడెడ నిదె, తాతా! నీతాత తోటి తెగవొనరుచుమా.

దేవా! లేఱును త్వరితముగాఁ బోనిండు.

సాంబు—మంచిని. (నిష్క్రమింతురు)

శకు—(ఆశ్చర్యముతో) ఎంత తెగువుగావచ్చియించినది? కానిమ్ము. దీనిసంగతిగనియెవ?

దుస్సలను పురిఁగొల్పి రారాజు మనసు క్రొప్పించి కర్ణ, శల్య, భూరి, శ్రవ, భీష్మ

గాంగేయులతో వీనినిదాకి పట్టుకొని చెఱసాలయందునిచి, లక్షణాకన్యకయెత్తి

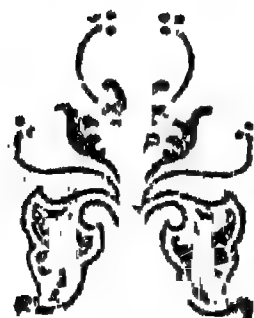
పాడుపులు కనెద. ఎంత? ఈమాత్రపు పనియొనర్చకేమ. మాయ నాదంబున
పాండవుల నోడించివారలరాజ్యలక్ష్మిని సుయోధనున కొనగూర్చిన నాటపోతె:-
కం. గీటును గీచని రాజుని దాబగ వలదన్న నతఁడు దాటడుగద నా
యాట లచట సాగవె? దీ, నాటము మరి మిడిసిపాటు నణగింపెద గా

(నిష్క్రమించు)

(యవనిక జారును)

గద్య పద్యము

మత్త. కాలు గడ్డెలు మోవఁగల్గన గానమిచ్చుచు నాసిచే
నాలమున్ లయి దప్పకుండగఁ దాండవం బొనరించు గో
పాల బాలుని పాద యుగ్మముఁ బాయకన్ మది నెప్పుడున్
లాలసుండయిఁ గొల్చుసుందర రామయాభ్యుదయ వ్రాసెగా

శ్రీకృష్ణ

ప్రతిజ్ఞా యాదవము

అను

సాంబవిలాసము

ద్వితీయాంకము — ఘోరారణ్యము.

(రథారూఢులై సాంబ లక్షణ కన్యకలు ప్రవేశింతురు)

లక్ష్మ—దేనా! జాంబవతేయ! నాయూహచే యోచింపగా నీసారి తప్పక ఘోరరణంబు జలుగునని యోచించెద?

సాంబ—అదియెట్లు? మీజనకులు సమ్మతించి యుండగాఁ దక్కిన వారి కేల? యీ ప్రశంస.

లక్ష్మ—మనకుఁ గట్టకడ యెదురు పడినవాఁడు శకుని అతని ప్రభావ మత్యద్భుతము.

అ. వె. మాయఁజేయుటందు మదిని విఱచుటందు

చేయరాని పనులు చేయుటందు

అతని యంత కఠినుఁడవతరించునె భువి

శకుని గాడతండు శనియెనుచ్చి

శనిగ్రహమునైనను దాసములిచ్చి వదలించుకొన వచ్చును గాని, నీతని వదలించు కొనుట దుర్బుటము. శని మనుజుని బాగుచేయకలదా, పాడుచేయనుకలగు, కాని వీఁడట్టివాఁడుకాఁడు. వీఁడెవనిని తుడువఁదలంచునో. వానినిపూర్తిగనంతము జేయక గాని విడువఁడు. ఇందులకు తార్కాణము పాండవులే.

సాంబ—నీమాట యదార్థమే? మాయజూదము కల్పించివారల రాజ్యలక్ష్మిని మీతండ్రికి రావించుటయే కాక ఘోరారణ్యంబులకు బంపించినవాఁడు.

లక్ష్మ—ఇప్పుడాశకుని ప్రయత్న మేదో యెఱుంగుదువా?

కం. అత్తయగు దుస్సలకుఁ దా, నెత్తులు కల్పించి యామె యెద నేగతి నో

మొత్తపఱచి తద్వారా, యద్ది మొనర్చు పితమఱి నహా? విఱచుటకై

అపై మాయత్త గోలను జూడఁజాలక మాతండ్రి మదిని మఱలించు కొన్నవాడై
నునయోదుట మనదాఁపత్యమునకంగీకరించినట్లుగా నేయా మెదెయి నటనీకుమారునకు
బరిణయంబొనరించుట కభ్యంతరములేదిగి పచించును. అందుపై మనలనబట్టుటకై
శకుని, సైంధవ, సైంధవేయ, కర్ణ, శల్య, భూరి శ్రవాదులు నత్తురు. నామాటయ
న్యతిమేమే? అల్లదే చూడుఁడు కుమారజయద్రథుఁడెట్లు వచ్చుచున్నవాడో?
సాంబు—అవును. నిశ్చయమే. మఱల మీతండ్రి యిచ్చపడకున్న రాగలఁడా!

(ప్రవేశము కుమార జయద్రథుఁ డరదంబుపై)

కుమా—ఓరీ! సాంబా! ఇంక నీయాటలు సాగవు.

కం. మాటలతోఁ బసిలేడిక పోటున కాయత్తమగుము పోకార్చిననున్

జూటా! నా బోటిని ము,మ్మాటకేఁ గొనిపోదు రమ్మ మగఁటిమి చూపన్

లక్షణా! ఇంకనైనా నాతోవచ్చెదవా? ఇదిగో! విల్లునమ్ములు చూడుము.

సాంబు—లక్షణా! వీడిసారిలేస్సగా శిష్టవిగిసినవాడే. వీనికిట్టిబలమేలరావలె.

లక్ష—దేవా! మాతండ్రిగారి యానతిచొప్పున వెనుకనుండి కారవయోధులకు దెంచుటచే

వారి యసరా చూచుకొని చెలఁతేగుచున్నవాడు. వీనిమదము నేఁగించెద.

మీరలే చూచెదరు? ఓరీ! కుమారజయద్రథా!

సాంబు—ఏమీ! చెలీ! ఎంతచెడినప్పటికి మీబావయోయుండి, మేనత్త కుమారుడై

యుండి, సింధుదేశమునకు యువరాజై యుండి, నీకుఁ గాఁగల గారావుమగఁడై

యుండదలంచిన వానిని ఓరీ! యనుట ధగ్గమా!

లక్ష—దేవా! పొరపాటెయగు బావా! అంతియెకాదా? ఇందులకు తమూపణ మొక్క

శరప్రహరణ మాచరించినఁ జాలదా?

కం. ఆవేశముచే బావా! యావాహముఁ గోరి మమ్ము నాపుటకై ని

న్నావర్జించిన దయ్యము, నావలఁ దోలెదను నాశరావళి చేతన్

ఇదిగోఁ గాసుకొమ్ము (అని శరమును విడవఁబోవును)

కుమా—లక్షణా! ఆగు మాగుము. నీయబల గుణముచే నీవున్నావై శరములను బ్రయో

గించినను నీపై నాయయ్యలను జిమ్ముట న్యాయమాకాదు. పైగమనసాయొప్పుదు.

ఉ. బాలవు మేనమా మనుగు పట్టివి, బాల్యము నుండి యొక్కచోఁ

గాలము పుచ్చి, తిర్వరముఁ గాఁగల ప్రేయసి పట్టిదానిపై

చాట! శరాళి గుప్పుదునె సామొనరిం చిరుమూఁడు నెల్లుపో

మూలఁబడున్న యమ్ముసలి ముద్దును గొట్టినటన్న సామెతొ.

సాంబు—చెలీ! ఈయార్వులగొడ్డుతోఁ బ్రశంస గట్టిపెట్టి కారవనేన రాకమునుచే

వీనిపని మట్టుపెట్టుము.

లక్ష—దేవా! అటులనే కావించెద. ఓయీ! సైధవేయా! ఇంకా నీకు నాపై భ్రమ పోలేదా? ప్రేయసీ! యని పిల్చుచుంటివా! ఎంత సిగ్గులేదు? పోవలసినదని యింటనుండి కాలునుబట్టక లాగుచుండగా చూయనుపట్టుకప్రేలాడు నట్టులున్నది నీకభ. నీకయి యిన్నిపాట్లు నాకుగలిగెను. మేనటికమే తేకున్నయియిక్కట్టు లేల?

ఉ. ఎట్టిలా బావశప్పునని యెంచి త్యజించి బిడెంబు, గేహమున్

గట్టిగ బాసి వచ్చినటి కన్నెను గోరుట లజ్జలేదె? సీ!

పట్టిపగల్ కరంబుగాని బట్టుక లాగిన రానికాంత యె

ప్పట్టున మాసరేళిని వచ్చునో కోకను సన్నచేసినన్

ఇదిగో బాణము ప్రయోగించమ నెదవా? లేక నెత్తినికొంగునై చుకొనిపోయెదవా?

(తేజుల)

జయద్రథకునూరా! భయఁపడకుము. ఇదే కారవ సైన్యము వచ్చుచున్నది.

సాంబు—చెలీ! మనమెంచి నట్లయినది. ఈహయముల కల్లెపుత్రాల్ల నీయకద స్తంబులకుఁ

గట్టి నేనుకూడ విల్లుతో సంసిద్ధుడనై యుండెద.

లక్ష—చుంచిన. అటులనే కానిండు.

కునూ—లక్షణా! ఈసారి నీప్రతాపము చూపుము. ఏవీ మఱలబెడితించుము?

లక్ష—ఏమీ! నీప్రతాపము. బెడితీంపక నాకుభయమా! కారవసేనయేకాదు ప్రపంచ ములోని వారందరేకమై వచ్చిన వచ్చుగాక. మాకు లక్ష్యములేదు. మూఢా!

కానుకొమ్ము. నీయెడ దయఁబల్పురాదు.

కం. అదరింపుల బెదరింపుల, కిది లక్షణయని యెఱుగవే లక్ష్యమొకో

పదిల పఱకు నీపని యెయ్యది కరి పురమనఁగఁ బారు కాడకఁ జేతుక

ఇదిగో శరద్వయము (అని రెండమ్ములు విడచును)

కునూ—రానిమ్ము. రానిమ్ము. (రెండు బాణములచే వాటినిఁ బడగొట్టి) ఓసోసి!

కం. భామిని నీశరములఁటే, నామీదికి వచ్చునటే ననుఁ దాకునఁటే

యేమో వచ్చినకానీ, యేమాత్రము తగులనాకు నేమిటి నొచ్చున్

సాంబు—చెలీ! వీనితీండ్రము నీవడగించెదవా? లేక నన్నడగించ మనియెదవా?

లక్ష—దేవా! తాకుఁడు. వీఁడు నాకొఱకై యాసిందుటచే వీని గర్వప్రాయశ్చిత్తము నేనే కానింపవలె. ఓయీ! దౌస్సలేయ!

కం. ఆసింది నన్నఁగొన, ని,న్నా సాదించిన పిశాచ మవలకనిపి నిక

వేసారింపక విడచువే, ఈసారి శరప్రయోగ మిదే కాంచగనా

ఇదిగో బాణపరంపరలు (అని ఒకదాని వెంటడి నొకటిగా విసరును)

కుమా—(వాటినిని యుపసంహరించి) ఓసీ! ఏమీ నీశర సంధాన మహిమ.

కం. క.మిని నీశరజాలము, కామని సుచశరములయ్యెగా, నలచునెనక

కామకుండో సారమునలచు, నేమే! విలువిద్య మహిమ యేదనో కొంటిక

చాచుజాలు. ఇక విల్లును నిన్నునరిచిన యాతుంట విల్లు ననుజునికిమ్ము. నీతో

నావంటివాడు సమరము జేయుట యెంత యపహాస్యమో యెఱుంగుదువా?

ఉ. సింధు నరేంద్రు పట్టియట సింహ సమాన బలిష్ఠుడంట చాల్

గంధ గజేంద్ర గామినితో కయ్యము సల్పెనటన్నమాట ద

ర్వాంధునివిన్న తిట్టెదను పండిత వర్యులు నవ్వనెంత్రు గ

ర్వాంధుడు సాంబు నజ్జిగను రమ్మను పూరుషుడొన? కాదొకో

సాంబు—చెలీ! ఏమీ? వీనిప్రలాపములు. నేను వంచనా? నీవువంచెదవా?

లక్ష—దేవా! తంవర జెందకుండు. వీనికి నాచేత బానిగాదెలియును. పిన్న వాడేకాదు

మొన్నటివఱకు విలువిద్యలో నాకు జాలక సిగ్గుపడి యున్నవాడు. వీని యో

చన యెఱుంగుదురా?

క. ఆడుపిచ్చే దన్నులుతిని, గాడిద యద్దాని నేల కామించెద వం

చాడెదరు బుధులనెడి యా, వ్రీడను సీగతిగ వీడు ప్రేలగజొచ్చెన్

ఓరీ సైంధవేయ! నేనుబ్రయోగించినవి కామనిశరములవలె తాకనా? ఓరీమూర్ఖా!

అవియే ప్రాణములుతీయునవి. కామశర పీడుతవయేగా నాకై పడిచచ్చుచుంటివి?

కుమా—నీయందనునకు వలచికాదు. జయద్రథ కుమారునకు బరిణయంబుగావింపనెంచిన

కన్నెను గొల్లకుఱ్ఱుడు కొనిపోవుచుండగా నేమియు బరాక్రమము లేనివానివలె

సైంధవేయుడూరకుండెనని జనులు రేపటినుండి హసించురేమోయని యెంచి

యే తెంచితి?

సాంబు—ఓహో! ఇప్పుడు యోడిదెబ్బలుతిని పాటువోనానందకన్న నీహాస్యమెక్కువ

కాదా?

లక్ష—దేవా! అంతజ్ఞానమా! వానిని గవ్వబడికన్న తండ్రికేలేదు వానికెట్లు వచ్చును?

కుమా—ఓహోహో! పరుని యాలి ప్రస్తావనకు మఱపూరుషుడే సంతసించవలె

సాంబు—(నవ్వి) ఓరీ! పరునియాలి యెవతెరా?

కుమా—లక్షణ యెవనియాలి. నీచే జిక్కినంత నే రొట్టి నేతిలోబడెననియుకొంటివా?

లక్ష—ఓరీ! మూర్ఖా! ఇంకా నీకు నాపై యాశపీడలేవా? ఇదే మోహనాస్త్రముచే

మూర్ఖుజేతు. (విల్లు వంచును)

కుమా—ఓహో! ఇదివరలో విశరిన శరములు పూల సదముల గతి తగులగా! మోహనా

స్త్రముచేత నానను మూర్ఖులజేయుట?

కం. నీమోహనాస్త్రమేమును, వ్యామోహితుడైన సాంబుపై మూర్ఖిల్లగన్
నామీద విడుతువేనియూ గావించు నతనిపనేమి కావలె నబలా!

ఇదిగో నీవు నాపై బ్రయోగింప నెంచిన యస్త్రమును నిన్నుఁ బ్రేమించినభూ
తమునై విడుచుంటిని (అని సాంబుపై బాణమును వదలును)

లక్ష—(సాంబుపై విడచిన బాణమునుఁబడఁగొట్టి) ఓయీ! డౌస్సలేయా! ఏమీ! నీదౌ
ర్జ్యము? మాజాంబవతీ సుతునిపై శరములనుబ్రయోగించెదవేమి? అతఁడేమి నీకప
చారముఁ గావించె? నీనైకి విశిఖములను జిమ్మిగ దానను నేనా? యాతఁడా?

కునూ—ఈకపట నాటకమునకు నూత్రధారుఁడు సాంబుఁడు కాఁడా! వానివల్లనేకదా?
యీకథ పెరిగినది. కీలెటిఁగి రక్షవేసినటుల వానిని తృంచిన నింతటితో నీకథ
సాంతమగును. నీవు నాకాంత వయోదవు.

సాంబు—ఓరీ! స్వపచా! యెంతెంత తెలివితేటలున్నవిరా? నేను నీవును గాతున్న దీని
కింక భర్తయే లేడను కుంటివా?

లక్ష—ఓయీ! కారవయోధులు రాకమున్నే నిను సాగనంపవలె. ఇదే కాసికొమ్ము.
నాశర ప్రహరణములు.

కం. బద్దనైదు నైదు పదియును, బదపడి యాపైన నాల్గు పదిమూరయునుకై
వదలితి నీసమ్మదమును, వదమును విడనాడి గృహము మఱి చేరవలెకై
(అని యొకఁటి పెంబడి యొకఁటి చొప్పున బాణములు విసరును)

(కుమార జయద్రథుఁడరదమునై మూర్ఖిల్లును)

సాంబు—లక్షణా! నీబాణ పరంపరలచే నీమేనబావ మూర్ఖితుడైనవాఁడు. ఇదే సమ
యముగా నెంచి యమిసదనమునకు బంపుదునా?

లక్ష—జేనా! అది చాలాఘోరము. మీయందలి మోహముచే నింతపని యొనర్చితినిగాని
శేవలము వధచేయుటకు మనసొప్పునా? చిన్నితనంబున నుండేడిచెలిమియైనా
తలంపవలదా? ఈసంగతి వినుండు.

ఉ. చిత్తము బావనిన్విడిచి చెందుట మిమ్ముల ఘోరమందుపై
నిశ్చటి వానినిందెగచు టెంతయు నింతనరాని ఘోరమా
అత్తకు మామకుకై గడుపు నారట, మాతలిదండ్రు లాదికికై
బొత్తిగ దుఖిమా, మనకొ పూర్తిగ దుర్గతి ప్రాప్తమా కదా.
అది యనుండనిండు.

కం. పరిణయమవకుండినపో, సరసంబుబావనిట్లు చక్కాడగనీకం
వోరులాడు దూషణంబులు, భరియింపగ మనకుఁ దరమెప్రాణప్రియుడాఁ
మేనబావ యుద్వాహమాడఁ దలంచిన లక్షణును మీర లుద్వాహమా

డూటయే బావకుశరచ్చేదన మింతకంటె నేమి కావలయును?

సాంబు—(కొంగలించుకొని) సఖీ నీమనోభిప్రాయమెఱుంగ నిట్లంటినికాని నిజంబుగా

వానిని మ్రంగించుటయేల?

కం. సగమిల్లిన వాడేయగు, మగువా! వానిం బరిణయ మనకుండుటచే

ఇంక నీల్లజేయ నేటికి, సగమిల్లిన వాని మనముఁ చందనగంధ

(అంతట తేఱలో)

కం. కోడల! అరగడె క్రిందట, ఏడాగోడెములు నాడితేమనుకొనెదో

ఏడాటల్ యాడించెద, నోడించెద తణమునందు హోరెత్తింతుకొ

సాంబు—ఛలీ! నీమామయగు సైంధవుఁ డరుగుదెంచుచున్న వాడు.

లక్ష—రానిండు. కుమారుని యవస్థయే నాతఁడును పొందంగలడు.

(కోడల! అను పద్యముఁచదువుచు సైంధవుఁడు ప్రవేశించును)

సాంబు—సింధు రాజా! ముందు నీకుమారుని గతిఁజూడుము. ఆతరువాత మమ్ముల

నేడాట లాడింప వచ్చును.

సైంధ—ఏమీ! నాకుమారునకేమి? ఓహో మూర్ఖ నొందినవాడా?

కుమ—(మూర్ఖఁడలసి) తండ్రీ! నీరాక నాకు సగము బలము లక్షణా! ఇంక కాను

కొమ్ము. సాంబా! ఇంకనైనా నాయితని విడచి ద్వారకా నగరంబునకు దారి

చూచు కొనెదవా? లేదా!

సాంబు—కుమారాజయద్రథా! ఏమీ! శూరశ్రేణుండగు త్వజ్జనకుండరుదెంచెగాయని

నావాల్గంటిని త్యజించి యింటికేగమనెదవా? ఓహో! తాటి యాకుల చవ్వళ్లకు

కుందేళ్లు బెదరునా? మీతండ్రయేకాదు కారవ నేన సంశయ నొక్కమానిగా

మీఁదబడనిమ్ము. అంతేకాదు ముల్లోకముల వారొక్కపెట్ట గొరమ్మనమనుము

నాకు భయములేదు.

సైంధ—ఓయీ! జాంబవతేయా! ముందు మమ్ముల నిర్జించిన పిమ్మటకదా? కాదనె

సంగతి యొచింపవలె. వారిని నోడించిన తర్వాతకదా ముజ్జగంబుల వారిని

దాకనెంచుట వారిని జయించుట ఈదెబ్బతో:—

ఉ. లక్షణ! సాంబ! మిమ్ము నలెలాకు తలంబగు చాల్లుపెట్టి యీ

కక్షలా గట్టికాన్తివిధిగా వొనరింప నిదేముదల్ విశా

లాక్షులు పూరుషుల్ మిమునె లక్షణగా గొనుచుకొ స్వయం వరా

పేక్ష త్యజించి నడ్చేదరు పెద్దల కొప్పిదమైన పద్ధతిన్

లక్ష—మామా! ఎంత వింత యూహ జనించినది. ఈయూహ కొనసాగిన నీవచనము

లటుల తలంకిమానిన వరాన్వేషణము మానుకొనెదారేమో! అది నిశ్చయము

జాలము కాని ఈదురంబులో నుమ్మెరికించినందులకు నీపనిజాగ్రత్త పఱచినవో
నేమగునో యెంచితివా?

ఉ. లక్షణ సాంబులుద్దిజు సలక్షణమాట కనూయఁజెంది, అ
ధ్యక్షముగా నెదిర్చి ఫలమందెను నైంధ్రవేదంబ్రవేట్లనే
రక్షలటంచు మామ నిను లక్ష్యముఁగాఁగొని మద్భుతంక బ్ర
త్యక్షమునైనఁగాగలుఁగు నాల్మగలేర్పడఁజేయ నెంచెనె.

కుమా—లక్షణా! నీవాడిననుడులేయగునో? నాజనకుండు నచించినవచనంబులేయగునో?
యిప్పుడే తెలియగలవు కాసునొనుండు. ఓరీ! సాంబా!

కం. ఈనాటకమునకేపు క, భా నాయకుఁడగుటబట్టి తప్పక నిను నా
బాణాన్ని ముగింపం, గీనాటక మంతతో ముగింపఁగ నగుఁగా

ఇదే సాకర ప్రవరణముఁ జవిఁజూడుము. (అని బాణమును విసరును)
లక్ష—ఓయీ! నీ నాకసమ్ములా నారాయణుని పట్టికొని దగులుట? ఇవిగో నావిఖమ్ము
లచే నెగరఁగొట్టెద. (అని నైంధ్రవేయని బాణములను త్రొంచును)

సాంబు—నైంధ్రవేయా! ఇదియేనా నీకుగతనము. పూర్తిగా నానైకి రాకుండగనే
మనువచే నీనారాచరులు నీగయిపోయినవి. నీవు వచించినతిరుగా:—

ఉ. నాటక రాజమా కథకు నాయకుఁడౌదును, లక్షణాంబులూ

నాటకమందునా యిక కనంగను మీరలు నీచపాత్ర లీ

నాటక మందుఁగాన మిము నాటక నేసి ముగింపఁజేసినె

నాటకమా? ముగింపనగు నాపయి మాకు జనంగ స్వేచ్ఛయకా

ఇదిగో చవిఁజూడుము నాయంప వేట్లను. (అని బాణద్వయమును వదలును)

కుమా—(ప్రక్కనాబిటికి తప్పించుకొని) ఓరీ! ఇదియేనానీయమ్ములపను. ఆండుదియగు
లక్షణ విడిచిన మాగ్ధంబులకన్న కనిష్ఠములే. (లక్షణతో) లక్షణా! ఇట్టి విలు
కానినీ వరించితివా?

లక్ష—ఏమీ! ఆతని కేమిలోటు? నీకంటె యాతఁడు భునుఁడే ఏయంటివా?

కం. మోహరమందున నీదొక, మోహిని బాణాన్నితనికి మూర్ఖులై చీచే

సాహనుడవె? నీదియు నొక, సాహసమే నీదొక పురుషార్థమే చెప్పునా?

నైంధ్ర—లక్షణా! ఏమీ! నీయధితేపము? నీవు వరింప నెంచిన నకుఁడు, నీవందగానితో
కనియని యెంచిన యందగాఁడు, నీవు పూర్వాగ్రహించుండని యెంచిన నూరుఁడు,
మమ్ములను నీన పాత్రములుగా విరచించినట్లుగా నీనానైంధ్రవేయని నింపించు
చుంటివి? ఓహో! నీవే మెచ్చవలె. అతఁడే సంతసించవలె. చాలుఁజాలు.
ఓయీ! జూబుతేయ!

ద్వితీయాంకము

ఉ. పాత్ర, త పాత్రకంఠనక పాపి! దురాత్ముడ! నుమ్మ నీచమా
పాత్రలగాఁ గణించెదవె పాపము నిన్న నశేల? యోరి! న
ద్వితీ పవిత్ర లక్షణయె గోరు, ట పాత్రుడవో నినందుచే
నేత్రయుగంబు మూతవడి నెక్కిని నిక్కి వచింప నేర్చితో

అందులకుఁదగిన ఫలంబిదేయఁడుము. (అని మూడు శరణులు విడిచును)

సాంబు—(వాటిని బడవేసి) ఓహో! సింధునాయకా! నానాశుభమురాని, పాత్రుడ

వో నీవు:—

ఉ. పాత్రతెఱింగితేని తెగబల్కుము వృణ్మయ పాత్రవో కనక
ధాత్రిని కాచపాత్రవో, యేదైన మదీయ శర ప్రవీణతక
చిత్రముగా నొకమ్మునక చిట్లగఁజేసేద దానితోటి నీ
పాత్రము బ్రద్దలె వెనుక పాత్రము వెన్నునుకాదె దొడ్డి

ఇదే నాబాణ ప్రహరణము. దునిచూడుము. (అని యొకయిత్తును విడిచును)

(సైంధవుడరథమవై బడును)

లక్ష—దేవా! దెబ్బ దేవేంద్రలోకముచూపినది. ఇంక దొస్సలేముని నున్న మునుడ బడ.

ఇదిగో కుమారజయద్రథా! కాసికొమ్ము (అని వింటికి బాణము సంధించును)

కుమా—(వణకుచు) చెలువా! కర్ణ, గాంగేయ, ద్రోణ, శకుని, శిష్యు, భూరిశ్రవాదులు

దోడ్కొనివచ్చి మీపని పట్టించెద. ఇదే నేపోయెద (నిష్క్రమించును)

సాంబు—చెలీ! పాటిపోయినవానిని, చేత నాయుధము లేనివానినిఁబట్టుకు యత్నింప

రాదు. సైంధవుడు మూగ్య లేకకమునే మనమావలికిఁ బోవుటయు.

లక్ష—దేవా! మించితి. (నిష్క్రమించును)

(తెజస్విని బారును)

ద్వితీయాంకము — ద్వితీయరంగము.

~~~~~X~~~~~

(గొప్ప మైదానము)

(ఒకప్రక్కనుండి యరదంబుపై సాంబులక్షణులును వేలక ప్రక్కను

నుండి యరదంబులపై గర్జ, శిష్యు, శకుని, భూరి శ్రవులు ప్రవీణులు)

కర్ణ—బాంబవతేయా! ఏదీ? అరణుడియ కిందటబిల్కిన ప్రతాపములు.

ఉ. కర్ణ! ప్రభాపకర్ణ! గణకర్ణ! మడివిన అంబకర్ణ! నో

కర్ణ! వివర్ణ! యేది యెట కర్ణము కానగరాదు దూటగా

కర్ణ! యటంచు నాడవె? యికన్నిను తాపస నారకం బనే

కర్ణమునందు జొన్నుటకుఁ గ్రమ్మర వచ్చితి కాసుకొమ్మికన్

సాంబు—ఈ తెల్వి తేట లిడివటలో నేమయినవి?

కర్ణ—ఏమయినవా? తారాజుయొక్క యాజ్ఞ లేకపోవుటచే నడుగంటినవి.

లక్ష—తండ్రీ! యంగరాజా! మాజనకులిడివటలో నంగీకరించిన నంగీకారమునకు భంగము

తెచ్చిన దురాత్ములెవరు?

శకు—లక్షణా! దాచగ నేల? నాప్రోత్సాహముచేఁదిప్పితి. నీనైజలక్షణము మాస్ప నెంచితి.

కం. లక్షణ! నీనైజమనే, లక్షణమును జూపి నందులకు నిను, నిన్నా

పేక్షించు కతన సాంబుని, రత్నబంధనముఁగూర్చ రహి వచ్చితిమా

లక్ష—తాతా! నీవు నాకే రత్నబంధనముఁ గూర్చున్న మఱియెవరికిఁ గూర్చఁగలవు.

“తిన్నయింటికి వాసములెన్న” వలెననుసామెత రిత్తవోవునా? అనియుటుండగా

“సర్వంన్నాశాయమాతులా” యనఁడి లోకోక్తిగతి యేమికావలెను. నీవలననే

కారవ పొండవ సంగ్రామము రానైయున్నదికదా? నీనామమునకుఁ గసార్థకము

సఫలతలోనికిఁదెచ్చితివి.

చ. తెక తెక నుడ్కునేల? తెక తేరగ మాగృహమందుఁదింటు మా

కొక కొక రందుఁ గయ్య మొనఁగూర్చెదు, దుశ్శకునం బెదుర్పడన్

శకుని, వెడల్పనా? చెడును సాగిన వారల నొక్కఁడైన జా

వక మరివత్తురే కనెన పక్షివి మాకెట దాపరించితో

(సాంబునితో) దేవా! మీతో వీనిసంగతి మనవిచేసియుండలేదా? మనముతలం

చిన గతియే యైనది.

సాంబు—చెలీ! జటగదలంచినది జటుగక మానునా? కానిమ్ము. ఇదియు నొకందులకే

మంచిది.

శకు—లక్షణా! నీవున్నాపై గనఁజుచిన యనూయపిశాచమే నిన్నింతవఱకుఁదెచ్చినది.

అపిశాచమునకు మఱింత దోహదమే నీదు చెడువాక్యములు. కానిమ్ముమాటలచే

నీనోటికి వచ్చినట్లుగా నొవ్వనాడుము. ఇదిగో వినుము.

తే. గీ. శకుని పెండ్లిలగ్నమునకు శనియే యయ్యె

కార్య నిర్ణామ ధాముడై క్రాలఁగలఁడు

సాంబు— వసుధ తిలదానమున శని వదలునటుల

బాణ ఘాతముల శకుని వదలుజేతు.

భూరి—శకునితో శకునీ! ఇంతమంది యోధువీరుల చెంత జాంబవతేయుఁడు తగుదునని.

యెత్తిపోడుపు మాటలచే జవాబిచ్చుమందుబంగని తటస్తయుగానూజకుండ శేల!
ఏమీ అంగరాజా! నీవింటికియమ్ములనుగూర్చునేమి? శల్యుడా! మాచెదవేటికి
నీచాపమునకుఁ దూపు లమర్చుము.

సాంబు—ఓహో! సామదత్తా! వీరలును వారలును బుటెగొల్పునేటికి? ఆపని నీవే
కానియ్యరాదా? నీవు మాత్రమొక యోధ వీరుడవు కావా? భీరువు చెడిదా!
తందర పడుకుము. నీకు దినంబులు దాపయినవి.

ఉ. నిబ్బరికించి యిట్లు తెగనీల్లగ నేటికి భారతాజలో
జబ్బలు తెంచి పుట్టెగురసల్పగ మాపిన తండ్రి సాత్య క
త్యబ్బరమా ప్రతిజ్ఞ ప్రియమారిగఁ జేసెను, నిప్పుడేల క
ద్బుబ్బ తనంబు పల్కులను నొయ్యన నాడగ జంకె? దుర్మతి!

భూరి—ఓహో! భయముచే నొడలు వణకు చున్నయిది. (కంగారు నశియించి) ఇది
నేమిగతి? (నిందాగర్భముతో) ఎప్పుడోయిట! సాత్యకేయిట! ఏమో! భూరి
సంగ్రామ మందట! నాజబ్బలు తెంచునట! ఈవాపడెయింనునట! ఏమీ!
వీరి! ఆశ్చర్యము! అక్కడము. మద్రభూపతీ! ఇందులకు ముందు శత్రులను
యోచించుము.

శల్యు—బాహ్లికపాత్రా! రాబోవు సంగతి యోచించుము. ఇప్పుడీతని ముష్కశస్త్రిని
కొని యావలఁబడవలెగదా? ఓయీ! భల్లుక దాహిత్రా!

కం. శల్యుడను నీప్రాణమునకు, శల్యముగతి తగులుకొనియే సంగరమందున

సాంబు— శల్యుడ! నీశల్యంబులు, శల్యంబులచేత విఠలు సరిగిట నిలక

లక్ష—తాతా! శకుని! తాతా! మద్రభూపాలా! మీబంధుత్వి మెప్పు గాఁ—

ఉ. తండ్రికి మేనమామ, పినతండ్రుల కెన్నగ మేనమామ నై

గండ్రలు నాడఁజొచ్చితిరి కాలము నింతగఁగడ్చి చాలు, మీ

యాండ్రబయెక్కువయ్యె నెవరడ్డము పల్కెడు వారులేక మీ

గండ్రతనంబుఁజూతుమెయి గండ్రలు గండ్రలుగా నొనర్తుమా.

సరే మీఱందరేకముఖముగా నెదిర్చునెంచితిరిగా రండు. ఇదిగో నాశ్చర్యము.

చ. ప్రధనమునందు నాదుమెయి ప్రాణము లూడెమి రాక నామ నో

రధుడగు సాంబుకేనొక శరంబయినన్ దగలంగ నిస్తునే

రథిక మహారథార్థ రథ రాజక రాజ బహుధ్యులార! నే

డధిక ప్రసంగమేటికి శరాసన మెక్కిడి యేయిడమ్ములన్

(అని విల్లునమ్ములతో సాంబుని కడ్డుగా నిలఁబడును)

(కర్ణ, శల్య, శకుని, భూరి, శ్రవాదు లొకరి మోముకరు చూచుకొందురు)

కన్ఠ—(తన వారితో జనాంతికముగా) అయ్యా! మన కయ్యమెట్లుసాగును?

చ. మనువగు లక్షణాంబ మనత్మోపశా యాత్మజకాన నామెకున్

దశల శరంబు లోన్వేడుకదా సరపాలుడు. సాంబూడో కదా

జగడము కర్త వాని నెటు జోరుట, లక్షణ యడ్డగింప, పో

పగతుని గొట్టగాడలంప భక్తునికిన్ దశలన్న రీతియా

శకు—కన్ఠా! ఇక నొకటి మనము బాగుగా యోచింపదగ్గ యంశము కలదు.

అది వినుండు:—

ఉ. లక్షణ బుద్ధికాసల సలక్షణ, లెప్పుగ బాణ నిక్షులొ

లక్షణ వైపుచే వినుష, లక్షణ సంగరరంగమందు ప్ర

త్యక్ష సద్భక్ష సాంబుడని యాడగ నొప్పెడి సాంబుగూడ నా

కక్ష నెదిర్చి నిల్వ మన కామమొనర్చిన ఛాత శక్యమే.

కావున ముందుగా వారల నిర్వును విడచీయదగ్గ యోచన సల్పడు.

శల్య—మనమిగతి యాచరించిన జాంబవతేయుండు చిహ్నుని నాతలంపుఎట్లంటిరా?

ఉ. స్వంధన సైంధవంబులను జక్కడగించితిమేని దేవకీ

నందన నందనుం డేదియొనర్పగజాలక డాచకత్తి పెం

పొందగఁబూని క్రిందికుటి కొయ్యనపైబడి పొరుచుండ, నా

సందు నెటింగి కన్నెను పసందుగ దొంగిలి పోసిగింటికిన్

భూరి—బలే! బహు చక్కగానున్నయది శల్యునియూహా. కన్ఠా! ఇక జాగేలా! కాం

ధారనాయకా తందరకెందజేమి? మద్రభూపతి! వీరలను రణంబునకు పోచ్చ

రించుము.

శకు—సాంబా! యుద్ధమే కర్తవ్యమా!

లక్ష—తాతా! నీకు నీతియున్నదా లేదా? ఆ జాంబవతేయునితో నీకు ప్రశంస యేల?

శం. లక్షణ సాంబకుమారుని, సాక్షాద్వరియించి యుండ సాంబుని మీరల్

యాక్షేపించగ నేటికి, కక్ష నెదుర్చుండి నాతో చేతఁగానెడె పొండి

సాంబు—(కోపముతో) ఏమీ! యెంత లెల్వితేటలు గలవారు. లక్షణపల్కులా?

యర్థచుగుటలేదు మీకు తెగింపా! అని యంతకంటెనున్న. ఓహో!

ఉ. భారత యోధులార! తెగబాటక యంతయులేని వీరమా

అటుపులేల? సిగ్గుభీషియంబులులేవో? యిందరేకమై

అనయఁగన్నులందెఱువ నట్టి నిమింకుల బట్టలేని మీ

శూరత భారతాజి నెటు చూపెదనో? యిసి యబ్బరంబగున్

పాపము. మిమ్ములను నమ్మి కజ్జారు కాయుదవిన్వన నుయోధుఁడదోగతి చెంద

వలసినదేనా? చాలు చాలు. చేలీ! లక్షణా! వీరులను మేపుట తిండిదందుగలవని
మితండ్రితో వచింపుము.

శబ్ద—(తక్కిన కారవ వీరులతో) ఓయీ! నింటిరికదా జాంబులతోయిని నచనంబులు
కృష్ణనందనుని యాజ్ఞ మై లక్షణ తన జనకునితోఁ జెప్పి మన యుద్యోగంబును
బర్తరపు చేయించునని భయమగు చున్నయది. ఏమిగతి చేపటియిడి.

శకు—లక్షణా! ఈముదుసలి తాతనైనా మితండ్రి కొలువులోనుండుట కంగిదరికపదా
భూరి—ఏమి? కాలనై ప రీత్యము.

ఉ. లక్షణ సాంబు లొక్కొక రందున మోహము నొందియుంటు నా

లక్షణ యుక్తియుక్తుల చేలంతుల అంతుకు సాంబుఁడాహ, గో

రక్షకుమారు బాసల విలాస కులాసల కెన్న లక్షణ

బ్రాక్షీయు సంశసిల్లనగు నశ్యలు సంతస మొందరెందునదా

లక్ష—సామదత్తా! నీయసంభవ ప్రలాపమునకు మగువ నగు నాతో నువ్వ నన్నిమిద
మాన్యుని విన్న యెంతహాసంతురోకదా? ఏల స్థిరచేనియెప్పులొడదవు. నావన
నంబులకు నిన్ను సంతసించవలసినదని బలిమాలితిమా? ఓచకో భూరిశ్రేవా? ఇట్లు
భూరుహమువలె దారికడ్డుగా నిలువంబడి యుంటివి. నిన్ను “భూరి మానువు”
నని పిలచిన బాగుండును. నడునడు. నిలచితి నేని నీకాయావు మూడినదే.

కం. లక్షణ బాణప్రహరణ, లక్షణముల్ చవి నెఱిగిన లక్షణమున నీ

వీక్షితిఁబడవొకొ భూరుహ, వృక్షముగతి భూరిమాయ నీడను కపటి.

కర్ణ—హరినందనా! ముందెప్పుడో భారత ఘోర సంగ్రామంబున మరొకరిన మునుకు
నని వచించెదవేటికి. ఇప్పుడు నీవీ యనన్తు గడచిన పిదపగ నీ భయము మున్ను
లను వెక్కిరించుట:—

కం. సాంబా! హేరంభా! హే, రంభించి వచింతువుగ కలంబముచే నా

లంబున గూలించెద కా, లంబు సమీపించె నంభ రాజసమేలా?

సాంబు—(నిశ్శక్యముగా) ఏమీ! నీపలుకులకు పనికిమాలిన యాడుదియైన దెదము.

నేను బెదరెదననుకొంటివా? చాలు, నీగోలతగ్గించుము మీకారవయోధుల పూర్తి
వినుము.

సీ. కారవయోధుల గర్వంబణుప యుధి, ఘోరుఁడు కిక్కిను జేలి నూచునాడు

దొరకొని వీరుల నులుమాడు బెది, టించి, మారుతి తణవీధి మలుగునాడు

దర్పించి గాండివ ధారియై విజయ మ, దేధ మాజిని బరిదెగిననాడు

లేళ్లవై సింగముల్ క్రేళ్లురు కటుకవల్, దుఱుమున లెగిమీది కులుకు నాడు

తే. గీ. కృష్ణ సారధ్యముగొని యజత్కృష్ణ బలుఁడు

సాత్యకి సహాయమును మిమ్ము జంపునాడు

ఔర! కుక్కలు సక్కలు వైనవెన్న

దొందనటి పాట్లు మీరలు పొందఁగలరు.

లక్షణా! ఇంక తేరును నిల్పవలదు. వడివడిగాఁ బోనిమ్ము. అధిక ప్రసంగ మన్ని

విధముల నన్యము. పోనిమ్ము తేరును పోనిమ్ము.

లక్ష—దేవా! మీ సెలవట్లనే యొనర్చెద. ఓహో! కారవశూరులారా!

అ. వె. బీరము కలదేని తేలును నడ్డుదు కాకయున్న పొండు గర్వముడిగి

లేద! వత్తురేని యీదినమందునే, ఆలుబిడ్డలయెడ లాసవిడుదు

ఇదే మారథ గమన కాశలమ్ము.

(సాంబలక్షణలు నిష్క్రమింతురు)

భూరి—మీర లెంత దవ్వేగినను మీ వెన్నంటి పట్టితీరెదము. (అని నిష్క్రమించును)

శకు—సాంబా! నిన్నుఁ జెరసాలయందుంచి లక్షణ గర్వము నడంపకున్న శకునిని కాను,

(నిష్క్రమించును)

శల్య—లక్షణా! యరద మాపు మాపుము (అని నిష్క్రమించును)

కన్దు—ఓహో కారవయోధులారా! ఇదే గాథేయుఁ డరుదెంచుచున్న వాఁడంతవరకు

నరదమును నడ్డగింపు దు (నిష్క్రమించును)

(యవనిక జాటును)

ఓహో! కారవయోధులారా! భయంబులేదు. ఏలపాటిపోయెదరు?

కం. హరి సుతునిదెస హరిసుతుఁడు, హరియై హరి హరినిబట్టి నట్టుగ నరినిన్

హరి సుతుఁడు పట్టెనంచును, హరి భోగియగు నృపుకడను హరువుఁ జెప్పుడి

ఇంక లక్షణ సంగతి వినుండు. ఆమెసింధురాజునిచేఁజిక్కి బలవంతముగారధంబు

మీఁదబడి నచ్చుచున్నది యని యానతిండు జయభేరికరిపురమందు వేయుంచుండు

గద్య పద్యము.

మత్త. సాంపు వర్తనచేఁ జెలంగెడు సోమసుందర మాంబలౌ

దంపతుల కలరారె తేనియ ధారవోలె కవిశ్యమం

దింపుగల్గి ప్రబంధరాజము లెన్నియో గచియించి గా

రుంపు ఖ్యాతిని కన్నసుందర రామయాతఁడె వ్రాసెగా

శ్రీరస్తు

ప్రతిజ్ఞా యాదవము

అను

సాంబవిలాసము

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము

ద్వారకానగరము. శ్రీకృష్ణుని మందిరము.

(ప్రవేశము శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, సాత్యకి ప్రద్యుమ్నుడు, నారదుడున్న తాసనములపై)

కృష్ణ—దేవా! ఋషివర్యా! తరువాతమనసాంబునకును లక్షణకును గౌరవయోధులకును ప్రధనమే గతిగా నడచినది?

నార—కృష్ణా! ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. ముందుగా లక్షణ సామర్థ్యంబు వినుండు.

సీ. అస్త్రగురుండని ఖ్యాతిఁ గాంచినయట్టి ద్రోణుఁడాలమున నిత్రాణుఁడయ్యె
క్రీడినోడింతని క్రేడించి పల్కెఁడా, కర్ణుఁడాజని లంబకర్ణుఁడయ్యె
రారాజునకు రాజ్య రమనీయ నెంచిన, శల్యుఁడాయనిని విశల్యుఁడయ్యె
మాయజూదమున నజేయుఁడై యడరెడి, శకునియాపోరులో శకునియయ్యె

తే. గీ. సారథి యగుచు సాంబుఁడు తేరుఁగడప

రథియగుచు లక్షణ తనహారతను జూప

మీదు క్రిందునుగానక మిట్టిపడెడి

భారత భటులె,గా పటాపంచలైరి.

బల—బరే! లక్షణా! నీయందు మాసత్రజితి పోల్కె యున్నయది.

మన్మ—తండీ! బలదేవా! మీ మా మఱుదండస్త్ర విద్యలో వైపుణ్యులే

సాత్య—అత్తపోల్కె కోడలి యందుండుట స్వభావమే.

నార—ఆయమ యుద్ధనైపుణ్య మొకింత వినుఁడు.

నీ. మదన పూలశరమై మద మడచు శరమై, క్రాలెగా నింతియాకార మహిమ
కాముని బాణమై కాయభు బాణమై, ధగధగలాడెగా మగువ మొగము
మాకుని తూపులై మారణ తూపులై చూపట్టె యడ్డాక్షి మాత్రలరహి
సరసంపు టిపూణమై విరసంపు టిపూవయి, పొల్పారె కాంత వాగ్భాషణంబు

అ. వె. ప్రమద ముదిత యశుచు ప్రతిఘ ముదితయోచు

విసరె మౌగ్ధ తతి వెఱవొనర్చ

ప్రియున కప్రియునకుఁ గ్రియకెట్లు శృంగార

వీరరసము లొక్కమాయచూపె.

దేవా! శ్రీకృష్ణా! నింటనుండి వీక్షించెడి వేయి లెఱంగంటులమైన మేమే యో
వల్లంటి నింటి ప్రేమభ్యామునకు నద్భుతము పడుచుండ తక్కిన వారల లెక్క
యేమిటి?

కృష్ణు—సంయమింద్రా! మాలక్షణ బాణప్రహరణంబులకు పటాపందితైన కారవ
యోధులేమెరి.

నార—మరల వారందరొక్క పెట్టుగా సాంబలక్షణాల తేరు చుట్టికొనిరి.

బల—చాలుఁజాలు. గురువునని గరునముతోఁ దిలుగాడు ద్రోణుడై నా యిది తగదని
నివారింప లేకపోయెనా?

కం. ద్రోణమె రూపము లేఱఁగను, ద్రోణమె దుర్గుణము నగవు దుష్టుడ మెన్నె

ద్రోణపు కాట్లకు పల్కులు, ద్రోణుడనగ నెంతకైన ద్రోహియె యగుగా.

సాత్య—అగ్రజా! బాగుగా విమర్శించితివే. ద్రోణశబ్దమునకు బొందికాకి, కిషుము

వృత్తికమనెడి యర్థంబులుకలవు. కావుననీతఁడు రూపమందుకాకోలమనియును

చెడు గుణంబులు నగవు హృదయము విషమని యును, పల్కులు లేలుపోల్పవం

టిని యనియును మియభిప్రాయమా? అగును. ఇన్ని సంగతులు కలవాడు కావు

ననే ద్రోణుడను నామము ధరించినవాఁడు.

మన్మ—శండ్రి! గురు నేల నిందించవలె? ఆతఁడు పొట్టుకూట్టికై యస్త్రవిద్యను శక్ర

యలచుకొని కావపులచే బోషించుచున్నవాఁడు. గట్టిగా మాట్లాడిన నావ

లకు సుయోధనుఁడు పొమ్మనమనినచో నాతఁడేనికావలయు? మనకందఱకుఁ బెద్ద

నాడును సుగుణంబులకు శరణుండనియును నెన్నదగిన భీష్మునియొవిషయములో

నేల నిందించరాదు? గాంగేయుడే పూర్తిగాఁజచ్చుకొగ నేసి నీకిది తగదనిచెప్పిన

రాజాజుమరలనోరెత్తగలఁడా? అహ! ఏమీ! ఇప్పుడుకదా వీనిసంగతి తెలిసినది.

ఉ. భీష్ము కృత్యమెన్నిగను భీష్ము కృత్యమె, వానిరూపమె

భీష్ము, చావ్వు మా సము ప్పొవ కూర్మును దృక్తిహా

గ్రీష్మము నందు కూపమున డింది జలంబగుపించుట్టుగా.

శుష్కము చేదగుల్వడిన శుష్క తృణంబులు కానరాడుగా.

కృష్ణ—కుమారా! నీపలుకులు నిక్కువంబులే. గాంగేయుడే నిర్మోగమాటముగా,
నమ్మల్పముగా, నిశ్చలబుద్ధిగా సుయోధనుఁకు బద్ధిగఁటవిన నింతమటుకీకర్తవ
హారము పురెక్కునా? ఈవిషయమందేకాదు భీష్ముని మౌనము. ప్రతి రాత్రీ
యోధ్యనుంబునందుఁగూడ వహించుటచే సుయోధనుఁడు విజృంభించుటకుఁ బ్రా
రంభించినవాఁడు. వినుము:—

నీ. అసలనూయపిశాచ మావహించుటకెన్న, గాంగేయు మౌనమే కారణంబు
పొందుకుమారుల వనహాటికనుపుట, గాంగేయు మౌనమే కారణంబు
యాజ్ఞ సేరి నుచేల కపహరణమునకు, గాంగేయు మౌనమే కారణంబు
పొందవులకు రాజ్యభాగంబు నియకుంట, గాంగేయు మౌనమే కారణంబు
లే. గీ. అతఁడెది తగదంచు తెగించి హితవుఁగూర్చు

లేక మౌనముద్రనుదాల్చె యాకలమున

కారవేంద్రుఁడు చెలరేగి ఘోరకృత్య

కార్యములఁజేయ సమకట్టె తపటి యగుదు.

బల—తమ్ముడా! శంతనుని మౌనము కారవేంద్రుని కొరప నట్టేట నట్టిదియే?

సాశ్వ—సోదరులారా! మనము భీష్మునే నిందింపరాదు. ద్రోణాదివీరులందఱు రారాజు
వర్తనమునకుఁదల యూచిన వారలే. ఆకారణముననే రాజాశకాడినదియట
పాడినది పద్మమైనది. అందుపై నీభరత వంశ చారిత్రమొక నాటక కావ్యముగాఁ
బరిణమించినది. అది వినుండు:—

నీ. మాయజూదము పరమాయించి భారత, కథకలిగించె కాంభారి నృపతి
ఆకథానాటక మాడింపఁజెడకుండు, నూత్ర ధారుండయ్యె నూరిజుండు
పాత్రారాకురుశత వ్రాతకుబోధింప, విద్యను గురులైరి భీష్మగురుఁడు
బాగుగా నాటక ప్రదర్శనమునకు, ప్రాద్భుండయె చీకు ముగల్గిగూడి
లే. గీ. వీరలీనాటకంబును విశదపఱుప

రంగముగ కురుక్షేత్ర మేర్పాటుఁజేయ

దానిపై కథానాయ కత్యమున కలరె

కారవేంద్రుని తప్పేని కలదుచెపుడి?

కృష్ణ—అనుజా! నిశ్చయమే? మాయకావమే లేనియెక భారత గ్రంథము లే నేలేదు.
అపై రాధేయుఁడు గాంధారేయుని పక్షముగాకున్న సంగ్రామమేలేదు. భీష్మ
ద్రోణులు విలువిద్య ధార్తరాష్ట్రేయులకు నేర్పకున్న యెడలే ప్రధన నృత్యము

లేదు. వీటికన్నిటికి పుట్టు శ్రుద్ధియంగీకరింపకున్న సంతోష సన్నాహ ప్రదర్శన
మేలేదు. దానిపై కారవేశుడు తీపేమి దిగదీసినది కథానాయకత్వము నంగీకరిం
చుటకు. ఈవసుంధరనంతయు నెకచక్రాధిపత్యముగా నేలదలంచుకొనినయప్పుడు.
తపోధనాగ్రణీ! మాకొడుకు కోడలియందంబును జుట్టుకొనిన కారవ వీరులు తరు
వా లేమయిరి?

సార—లక్షణ కలసటవచ్చెను. అపైనతారుమార్చెరి. అనగా:—

ఉ. సారథి లక్షణాంబయి సాంబుడు తారథికుండునాచు కం
గాకొనరించు గాలమున గౌరవ యోధులు డంగుబోవ, గం
గాకొనరించి యందఱు గన్పడె యెచ్చట తానెయోచ హా
ధామణి విశ్వరూపమును దాల్చిన సారబుడనంగ నొప్పుగాన్

అహ! నేనేకాదు స్వర్ణాయకుండగు వ్రజి, దేవగురుండగు బృహస్పతి, మరి
కొందఱు వేల్పులుకూడా యరదంబులపై నిలచి యంతరిక్షముననుండి వీక్షించు
చుంటిమికదా? వారల బలపరాక్రమములకు మేమాశ్చర్యము నొందితిమి? బలే
కంఠధిగను సాంబుండును సారథిగను లక్షణయు లేద రథిలక్షణ, సా
రథి సాంబుడై నిలువ నాప్రధనంబున వారినెల్ల బ్రహ్మకుండరమే.

దేవా! ఖాండవోద్యాన సమయంబున కృష్ణార్జునుల సారథి రథికత్వమే కంటిమి
మరల నేడు లక్షణసాంబుల సారథి రథికత్వమే కంటిమని సంతసించుచుండగా
ఏమివచ్చెను.

మమ్మ—శరువాత నేమైనా యుపద్రవము జరిగినదా యేమి?

సార—ఉపద్రవమునకేమి? భూరిశ్రవసుని యెఱుంగుదురా?

బల—వానికుటుంబమునకును మాకుటుంబమునకు మూడు పురుషాంతరముల నుండి
భద్రవైరమేకదా?

ఉ. కప్పగ నేల? లోక మనగాహమెగా వసుదేవ దేవకీ

యప్పల పెండ్లికాలమున హాశినిచే భువి కీర్త్యగా బడిన్

గొప్పురు గోయగా బడిన కూళుడు బాస్లికు వానిపుత్రుడై

యొప్పెడి సోమదత్తుని యహో సుకుమారుడు వీడె కాడొక్కో

సార—జాను. ఆబాస్లిక పాత్రుడైనభూరిశ్రవసుడు చాటునడాగి తటాలనవరుడెంచి
సాంబ లక్షణుల యరదంబునకుఁ గట్టబడియున్న ఘోటకంబును నొక్కప్రేటు
నకు తుదముట్టించెను.

కృష్ణ—ఛీ! దురాత్మా! ఎంత దొంగపని గావించితివి?

బల—ఛీ! పాపకర్మా! నీకనిలో నీగతియే సర్వభవించును.

సాత్య—అగ్రజులారా! ఇదియేనా ప్రతినః—

కం. భూంశ్రవణం శరమును, భారత రణరంగమందు పడనటకక నే

యూరక విడచినచో నా, పేరానై సాత్యకియని పిల్వదగదుగా.

కృష్ణ—నీప్రతిన యప్రతిహతముగా నెఱవేలుగాక,

మిస్మ—లోకపూజ్యులగు నాన్నగారి వాక్కు సఫలీ కృతమగుగాక. దేవా! తరువాత
తరువాత.

నార—అప్పుడు తేరునైనండి గుభాలున—

ఉ క్రిందికిదూకి సాంబుడట గిట్టిన ద్రిప్పి గదప్రహారముల్

అందముగా దగల్ప సమరార్థులమంచును వీజ్ఞవీగు వా

రందరు కాల్యాలందిని యధాయధలై పలువెత్తిపోవరే

కుందుచు, చాపరాయిపయి గొట్టిన కాదపు పెంకులో యనన్

ఈసందడిలో గౌరవుల బావ మఱచి యగు నైంధవుడు వెనుక సాటుగవచ్చి

లక్షణను సందిటబట్టి యరదంబునైచెట్టుగొని పాటిపోవఁజొచ్చెను.

బల—ఓరీ! శ్వపచా! నీవొకక్షత్రియుడవేనా? మగవాడవే.

ఉ. చెస్సి! దురాత్మ! కన్నియను చేకొన శౌర్యమే? యల్కిపాటుమై,

డస్సినదాని ఓశ్వపచ! డమ్మనజేయదె? చేత నస్త్రమే

తెస్సగనున్న నీనుకృత శ్రేయము చేతను దాటి తంతకుకొ

దుస్సల బొందు గట్టిదయె శ్రుంచదె లేనెడ నీదు బొందుటకొ

కృష్ణ—ఓరీ! జయద్రథా! నాయాన్యాయ విలక్షణలేకయే నిన్న—

ఉ. క్రీడి రణరంబులో శరమొకేటునకే విశిషు ప్రయోగమన్

వీడగఁజేసి దాని తనవింటి మహా నిపుణత్వ చాతురన్

క్రీడగ చెందుతీరుననె క్రిందికి మీదికి నంతరిక్షమం

దాడగఁజేసి నాకుఁగల నక్కస తీర్పు కొనంగ పోదునే

సాత్య—అగతమనగా గతమెఱింగిన పెద్దల వాక్కు వ్యర్థము కాదుగదా.

నార—కృష్ణ! తరవాయిసంగతి యాకర్ణింపుము. నాయజూచిముచేఁ పొండవ రాజ్య

అక్షిణి సుయోధనుని కంటఁగట్టిన శకుని పెద్దపెట్టున నిట్లని కేక వేసె. ఓహో!

కౌరవయోధులారా!

ఉ. లక్షణకన్యకామణి సలక్షణగా మనచేతఁజిక్కెగా

నీక్షణమే రథంబుపయి నింటికి నేగుచునున్న వారమా

కక్షయికేల? వచ్చినటి కర్ణము నిర్జిత మయ్యె సాంబ! ఆ

పేక్షత్యజించి బాలవెన వెల్లుము నెత్తి కొంగువైచుకుకొ

బల — ఎంత పొగరుబట్టి మాట్లాడుచుంటివి? ఓరీ కాంధారివృపతి. నిన్ను సమ్మిన సుయోధనకు నెత్తిపైకి కొంగునే తెచ్చెదవు. నీకీతెగనీలుపాటు తెచ్చినవాడురారాజు ఏమంటివా?

ఉ. సర్వమెరింగినట్టి యొక సర్వ సముండ వటంచు రాజు తా
స్వము రాజ్యపాలనము నైతముకూడ నొసంగి, నిన్ను ఛీ
సర్వ ధురీణుగాసలిపె సర్వధురీణుడ! సర్వభక్షకా!

గర్వముచేతనోశకుని కన్నులుగానకఁ బ్రేలఁజొచ్చెడే.

మన్మ — శండ్రి! ఆమిడిసిపాటెన్ని దివంబులు. భాగతాజి సమీపించుచున్నాది.

నార — ఆపిమ్మట లక్షణ గర్గద స్వరముతో నిట్లు వచించె. ప్రియా! జాంబవతేయా!

ఉ. ఏక్షణమందు మిమ్ము వరియించి మిమంటుండెంచినానో నే
నాక్షణమందె మీకు సతివైతిని నమ్ముడు ఫంచభూతముల్
సాక్షిగ నాప్రమాణికపు సాక్షిగ దెల్పితి నట్లుకానిచో
లక్షణగాను కారవ నరాధిపు కూతునుగాను దేవరా!

ఇదియే నాప్రతిజ్ఞ యని పల్కెను.

మన్మ — ఆహా! ఆడుదినైన నేమి లక్షణ సాహసమద్భుతము.

నార — ఆమెప్రతిని విన్న వెంటనే జాంబవతేయుఁడెట్లు కేక వైచెను.

చెలీ! ఇదిగో నాప్రతిజ్ఞ.

ఉ. అంబుజనైరి సాక్షిగను నంబుజ విశ్రుని సాక్షిగాను నా
యంబుజ గర్భసాక్షిగను నంబుజ మంబకధారి సాక్షిగా
యంబుజ నేత్ర నిస్ఫరణయంబవకుంటిన లోకపూజ్యుడౌ
యంబుజ నాభుకేనుదయ మందినవాడను గాను నెచ్చలీ!

ఇది తప్పిన రాసుకృష్ణ సాత్యకుల సాదమాన అని కేకపైచి లక్షణ నిలువంబడి
యున్న స్యందనమును నడ్డు తలంపుతో బరువెత్తుకొని పోవుచుండ రాధేయుఁడు
నేలబారుగా నొక్కశరమున జాంబవతేయనిపదంబులకు దగులులాగునవిడచెను
అయ్యది తాకి యాతఁడు బోరిగిలఁబడెను.

బల — ఆహా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము. ఓరీ! నరపశువా!

కం. రాముని వంచించియో, గా, రాముగ విలువద్యనేర్చి ప్రబలితి ననుచున్
రామనుతు నజకొని పో, రామినిఁబెట్టుటకు గాఢలంచితి వటరా!

కృష్ణ — అగ్రజా! ఈకర్ణపిశాచ మావహించియేకదా రారాజు క్రిందిమీదెటుంగక
యిన్నవాడు. వినుము.

నీ. కర్ణపిశాచమాకర్షితుండౌరాజు, పైశాచవర్తన బహిర్యుండౌ

కర్ణ జపమును నాకర్ణించి రాజు, ఏజపగోష్ఠిని యెంచకుండె
కర్ణమంత్రవిశేష గతికిలోఁబడితేఁడు, పరమంత్ర తంత్రముల్ అరయకుండె
కర్ణ మారాజ్యనాకకు కర్ణుడనిసామి, గోకర్ణ మటుపని కొనకయుండె.

తే. గీ. కర్ణు డందువలనశంక కర్ణుడగుట

కర్ణముల కెద్దియును ననాకర్ణనయ్యె

కర్ణ వేష్టనములతోడఁ గర్ణ యొక్క

కర్ణికమునకు శిగమూడఁ గతినిజేతు.

నాకుమారునిఁబట్టి నాకు విచారమునుగూర్పఁజేసినటులే నీకుత్తుక గతిరింపఁజేసి

నీజననీజనకులకు మేరలేని దుఃఖమునుగూర్చనా?

నార—అంతట శల్యుఁడు క్రిందపడియున్న జాంబవతేయుని సందిట నవిమి పట్టి తన
స్వందనముపై నిడుకొనియె. పిమ్మట కారవయోధులు సల్లాపములాడుకొనుచు
హస్తినా పురమార్గము పట్టిరి.

బల—(క్రోధముతో) శల్యా! మద్రభూపాలా! ఎంత పొగలుబట్టియుంటివి?

ఉ. శల్యా! నుయోధనింటఁదిని శల్యముతీలు మదించి మించి నీ!

శల్యగుణాన్వితుండవయి శల్యము కెప్పుడు సిద్ధమై యనిన్

శల్యమురీతి తొలుకొని శల్య పరంపఱ చిమ్మసేతువే

శల్యుడ! శల్యముల్ విఱచి శల్యము నేవదలంగఁ గొట్టెదన్

సాత్య—అగ్రజా! శల్యశబ్ద విచుర్చన బాగుగా నొనర్చితిరే.

కం. శల్యము బందియు విషమగు, శల్యమనఁగ బీకులాట శల్యమమేకా

శల్యము శరమగు నెమకగు, శల్యమనఁగ పీడని యొగి శబ్దార్థమయెన్

మన్మ—జనకులారా! దీనికి యోచనయేమి?

నార—నాకడపటినుడివిని తరువాతయోచింపుఁడు. సాంబునిగొనిపోయి బంధీకృతునిగా

జేసిరి. లక్ష్మణ గోలయింతంతని జెప్పనాకలవికాదు. క్రియావిషయమిది. పిమ్మట

వృత్తాంతమూలొచింపుఁడు.

బల—మానివర్యా! యీమాట నిశ్చయమేనా? ఓరీ! కారకుల వినాశకారకా! ఎంత

కనులుగప్పియుంటివి? సాంబకుమారుని నెవనిగా నెంచితివి? నీకూతునకుఁదగిన

మగఁడు కాదనుకొంటివా? లోకైక పూజ్యులగు రామకృష్ణుల నూనుడని

జానములేకఁపోయినదా? నీకు గదావిద్యను నేర్పిన గురుపుత్రుడనియైనా జ్ఞప్తి

లేకపోయినదా? యాదవులతో బాంధవ్యము నీచమని యెంచితివా? ఓరీ గురు

ద్రోహి! ఓరీ బ్రాతృద్రోహి! ఇదిగో నావ్రతిజ్ఞ విను—

చ. గజ గజ లాడి మత్సరణ కంజములందునన్వాలి మ్రొక్కి యా

శృజను, కనుగూర సాంబులొని నతూ మర్వణ నేయజేసి నీ
గజపుర మొక్క పెట్టునను గంగను ద్రోసెన. ద్రోయనే జగ
ద్భజమున గోవధంబునను బాల్పడు కల్పిస మొందినట్లుగా

ఇదే హలధరమాత్రుండ నేవెడలెద (నడువంబోవును)

నార—బలదేవా! ఈమాత్రపు ప్రతిసకే రారాజు గజ గజ వడంకి కార్తవేబడి కూతు
నొసంగుననుకుంటివా? అతడు పొండవులతో నిదీవలకెన్ని ధక్కా ముక్కీలను
తేరియున్న వాడు. తాటియాకుల చప్పళ్లకు కుండ్లలు దెదలునా?

సాత్య—(తేచి) ఋషీంద్రా! మాధాకా యాతఃడివనరలో నెటుంగడు. మేమనిన
ముజ్జగంబులు గడ గడ వడంక నాతడు లెక్కేమిటి? (కృష్ణునితో) దేవకీనం
దనా! అన్న గారితో వెడలుటకు నాకుగూడననుజ్ఞయుమ్మ. ఇదిగొనాప్రతిజ్ఞ—

ఉ. పోరొనరించి కారవుల పొంకము బింకము నింకజేసి మ
త్కూరిమి కోడలింగాడుకుతో జనుదెంచెద, ద్వారకాపురం
బూరక వస్తునేని గురుయోషను నంటిన వానిద్గుతికొ
బోరున పాటువాడిలను బొందెడి రొరన మొందువాడనా

కృష్ణు—మంచిది. ముందుగా మీరలేగి యక్కురుపతిని సామదానములచే నాతని మనం
బూపిమాడుడు. అంగులకా నరేంద్రుడు విన (అగ్దోక్తి)

నార—ఓహో! కృష్ణా! “కపోసి పెట్టిననుయుట్టివంకే చూచెనట” అతీరుగనున్నయది
మీయభిప్రాయము. కూతురు నరించెనని నీతియైననులేక కారవయోధులచేసీకుమా
రుని పట్టించిన నీచుడు, బ్రాత్యద్రోహి, కాగనంశవి నాశకారకుడగు కురురాజు
చప్పచప్పమాటలకు మెత్తబడుననుకొంటివా? ఎంత వెట్టియూహ. చట్టలు విఱు
గగొట్టెదనన్న భీమునకే వెఱగొందలేదు. సొట్టదీర్చి నెత్తురు త్రావెదనన్న వాయు
జనకే జంకలేను. గాంధీవముచే శిరమెగర నేతునన్న కిరీటికే వెఱసొందలేదు. ఇ
ప్పుడా మీపటాటోపమునకు భయమందువాడు. (నిందాగర్భముతో) పాపము
కుమారునకు కూతునిచ్చి దాస దాసీజనంబులను, రథశురగ గజంబులను వేన
వేలు రూప్యంబులను నరణముగా నొసంగి మిమ్మును బలిమాలుననుకొంటివికా
బోలు. కోడలు కొడుకుతో హాయిగా నుండవలెనని యనుకొంటివికాబోలు.
ఏమీ! ఎంత వెట్టియూహ. నుయోధనుడంత వెట్టివాడుకాడు.

కృష్ణు—మకానీంద్రా! అతడెటుకావింపడేని నాప్రతిజ్ఞ వినుము—

ఉ. చక్రధరుండు నాత్మజను చక్రధరాత్మజు కీయడేని భూ
చక్రము క్రిందుమీదయిన చక్రసఖుండుకుదెంచి కాచినకొ
చక్రిని భ్రాతృచక్రముగ చక్రమాతంబుగజేయనేని నకొ

చక్రమటంచుబిల్వకడను చక్రభ్రాగ్రజు పాదమానగా
మన్మ—ఓహో! దేవర వారికింత కోపమును దెప్పించినభూపతిటపై భూమిపైమనుగుట
గుర్వటముకదా?

నార—కృష్ణ! అట్లయిన ముందుగాహలాంక శైవేయలనురారాజుచెంతకుజెడలమనియూ?

కృష్ణ—దేవా! చిత్తమట్లనే. ఈమాత్రపు కృత్యమునకు నుయోధనునిపైకి చతురంగ బల
మెందులకు? ఆతఁడు వినదేని ఇచ్చటనుండియే చక్రాయుధమునంపి కురుకులంబు
భస్మీకృంతంబొనరించనా?

నార—సరే. అట్లకానిమ్ము.

బల—సోదరా! నేటెడలెద.

సాత్య—అగ్రజా! నాకుకూడ నన్న గారితో బోవుటకానతిమ్ము

కృష్ణ—దేవా! ఋషీవర్యా! కొంతవరకు మాసోదరులను సాగనంపుదము రండు.

నార—మంచిది.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

7/60

తృతీయాంకము—ద్వితీయరంగము.

(ఇసుపకటకటాలమర్పబడిన యొకగది. అందు సాంబుఁడున్నతాసనముపైఁ గూర్చొనియుండగా కటకటాలకీవల లక్షణ యున్నతాసనముపైఁగూర్చొని ప్రవేశింతురు)

సాంబు—చెలీ! నన్ను మీవాండ్రు చెఱసాలయందున జేర్చినందులకై కుండనా? నీకా
హారనిద్రలులేక పరితిపించుచుంటి నేయందులకై విచారించనా? ఇంతవెట్టిదానవేమి?
తే. గీ. సాంబుని ఖయిదిగాజేసి సల్పుకతన

మగువ! ఆహార నిద్రలు మానితీవు

సాంబునకు నినుబెండ్లియే సల్పుకున్న

అప్పుడేమాను నీగతి జెప్పు మబల!

లక్ష—దేవా! ఆసంగతి నేవచించ వలెనా?

చ. గంభీరమేదె? పొనిశితఖిద్దముచేకుటకున్నె? అద్దిచే

కుటబొగ? యింత త్రాడు సమకూడదె? హాసము కూడకుండినక

సరసులు, కూపముల్ నదులు చాలవె? గ్రుక్కెడు ప్రాణమెట్టు లే

కఠణినినైన బాయుటకు గట్టితలంపుఁగలట్టి బోటికికె

సాంబు—అహా! ఎంతఘోరమెంతఘోరము? బలవన్మరణము పాపహేతువుకదా? అది యటుండనిమ్ము ఇప్పుడీ వేడిమీచ యిట్లు పల్కుచుంటిని కాని, నీజననీజనకులు నీమెడలు విజచి నీమదికి నచ్చచెప్పి వివాహమొనరించిన సేమిసేయఁగలవు? నీకు పరిణయంబగునటకే యాకుమారజయద్రథునిపై బింకముగాని వానివలన నీమెడలో నాకాస్తబింబిడిన పిమ్మటవానిపై నీకెక్కడలేనిప్రేమ,దయ,అనురాగము, స్నేహము లివి వాటియంతట యవియే జనింపకుండునా? అప్పుడు నాసంగతిమఱువవా? నాకీ బంధవిముక్తి కలుగునా? అహా! ఎంత పొడవైన

లక్ష—దేవా! ఎంతమాటసెలవిచ్చితిరి? నేనంత మూర్ఖురాలనా? ఆదౌస్సలేయఁడా నాప్రియఁడు? ఇది వినుండు.

నీ. దుర్బలుఁడో భర్తతోడ సంబంధమా? తరుణికది వెనుబంధంబుగాని జోడుగాని మగనితోడ సంసర్గమా? కాంతకది యుపసర్గంబుగాని దుండగీడకు ధవుతోడ సంసరణమా? ననబోడికది మరణంబుగాని తుంటరియా పతితోడ సంసారమా? రామకు ఘనసాగరంబుగాని

తే.గీ. జనితకిచ్చలేకున్న గట్టినది బొందె?

పొల్ప నది గళమున కురిబొందె కాని

అట్టిదాంపత్యమెందైన అలరునొక్కొ

అల్మగలమధ్య నాపవ లడరకుండె.

సాంబు—చెలీ! ఈ తెగతెంపి నుడులు దుస్సల యెదుట చూపవలెనుగదా?

లక్ష—ఓహో! దుస్సలయైన నాకుభయమా?

(ప్రవేశము కొంతమూరములో దుస్సల)

దుస్స—ఏమీ! ఈలక్షణ సిగ్గుబిడియంబులు త్యజించి జాంబవతేయని చెంత యెట్లుకూర్చున్నయది. కానిమ్ము సాంబుని పరిభవించితి నాదీనిగర్వమడంగును. (సమీపించి) జాంబవతేయా కుశలమా!

సాంబు—(స్వగతము) ఔరా! ఇదినన్నపరాధివింప నెంచినది. కానిమ్ము(ప్రకాశముగా) కుశలముగా కేమిలోటు.

దుస్స—ఔను నిక్కమే, ఇల్లుకంటెకుడి చులికు నెడి సామెతగా ద్వారపతికంటె యీ హస్తినాపురము మరక్షితము అందు నీవివ్వము బందిగమున నుండుటచే మరీసురక్షితముగా నుంటివి.

లక్ష—(స్వగతము) ఏమీ! దీనికమలబుద్ధినకుతీర్చుకొనుటకు సాంబుమారునిపరాధిం

పడెంచినదిగా. కానిమ్ము. ఈమె తనశక్తియొంతవఱకు చూపగలదో యంతవఱకు
కూఱకొని పిమ్మట యాటాండించెద.

సాంబు—దుస్సలా! మారుమెలిగా మాట్లాడుచుంటివా? అదికాదు వినుము. భార్యను
మేతుడైనైదుండగా నాకేమికొదవ?

దుస్స—నీకు వివాహమైనదా? నీసతి యిచ్చటనే యున్నదా?

సాంబు—ఔను ఐతని. నాచెలి యిచ్చటనే యున్నది.

దుస్స—ఓహో! నాచెలిని. మొన్నటిదినమందు శకుని, శల్య, కణ్ణాదులొనర్చిన కణము
హోత్యవమేకదా? సరే! భార్యయెవరే? బాగున్నది. నీతమాషా.

అ. వె. పిల్లలెంతమంది నిపుడా యనగనె

ఓరిబాబుపెండ్లి యొనరలేదు

అనెడిసామెతలుల నలరెగా నీహట్టు

పరిణయంబెలేదు భార్యయేది?

లక్ష—(స్వగతము) ఎంతదూరము తడవినది.

సాంబు—నాకుద్వాహములేకేమి? నీకుమారునకులేదు. నాసతి నెఱుంగవా?

ఉ. నివ్వెగపాటుజేయదగు నీటుల గోటులలో, బిటారి, జో

జన్వని యాడునెన్నడము జాళుప నేలెడిమై, మిటారి, బల్

నవ్వుమొగంబు పోకులకు నాయక, నారులలో, దుబారి, మేల్

మవ్వుపుయంతి “లక్షణ” సుమా, మరుచేతి కటారి నాసకా.

తెలిసినదాలేదా? తెలియకున్న మరల వినుము.

కం. కిక్ కిక్ నవ్వుమొగంబును, చక్ చక్ మను బుద్ధిచాక చక్రము కల్పదై

తక్ తక్ తక్కుదు దారుదు, రక్ రక్తమా భూమిలలరు లక్షణ సత్యకా.

దుస్స—అలక్షణ యెవ్వరే? నిన్నుపరిణయంబగుటకు.

లక్ష—అత్తా ముంజేతి కంకణంబున కద్దమేల? నేనేఅలక్షణను

దుస్స—నేననగా?

లక్ష—నేననగాఅర్థముకాలేదా? విను—

నీ. ద్వారపతికి సాదు కూరిమిచెసినంపి, చెలిమికాని పిలిపించినది నేనె

అద్దమరేయిన యరదంబుమీదుగా, జనుట కేర్పాటు చేసినది నేనె

దారిలోగన్నడ్డ వారలుకిమ్మనకుండ జవాబు పల్కునది నేనె

అడ్డిన వారికినంపన్లేల్లనుకాన్క, కొనియాడు నట్లొసంగినది నేనె.

తే. గీ. శూరుడని లెగనీల్లు నీనూనునకును

జేర్చితలయంటి సాగ నంపినది నేనె
మేనటికమును తోసి రాజౌననంగ
నా తెలికమును పెండ్లాడునాతి నేనె.

దుస్స—(కోపముతో) లక్షణా! నీవ్యవహారము ముదిరినదే. ఎంత బటి తెగితివి? సరే
యిదే నాప్రతిని విను—

ఉ. పాడితొటంగినన్ననిన ఎల్కులకై నను బంతమూని నా
కోడలిగా గ్రహించి కసికోల్పడ కానుబెట్టి నేలపై
చేడియ! రాసిరాసి పాడిచేసెద యత్తటికంబుజాపి నే
కోవటికంబు బెట్టనెడ కూతుని నేదృతరాష్ట్ర తేనికె

ఇదే కాసుకొమ్ము నేపోవుచుంటిని, (నిస్క్రమింపఁపోవును)

లక్ష—అత్త! (ఎదురుగా నిలచి) నేనుమాత్రమెవతిని? నీవలెనే నేనును కారవుల యాడ
పడుచు నే. నాకు మాత్రము పంతముండదా? విను వినుమా—

ఉ. పాయక నామపంతము భవాత్మజుపై భవదీయ భర్తపై
మియ్యెడ స్థానైచినటు మేలని లోకులు నాడనట్లు నే
హాయిగ టింగి రంగయని అదృత నూనుని పెండ్లియాడక
బోయితి నేని, బోయిత నె పుత్రిక నే దృతరాష్ట్ర పట్టికె,

దుస్స—సరే నీప్రయత్నముమీద నీవుండుము. నాప్రయత్నముమీద నేయుండెద.
(నిస్క్రమించును)

లక్ష—అంతమాత్రమున భయ మనుకుంటివా? (అని కూర్చుండును)

నాంబు—చెలీ! నీకాతొందరయే? తందరయె ప్రమాదము. దీనివలననే కదా శకుని పలన
మనుకు ముప్పు వాటిల్లినది.

లక్ష—దేవా! కానున్నది కాకమానునా?

(ప్రవేశము కుమార జయద్రథుఁడు)

కుమా—ఇంకా మూతలకు చెరిసాలయందుంచిన సాంబకుమారునిపైఁ బ్రేమపోలేదు.

లక్షణా! నాయెడలింత నిర్లక్ష్యమేమి?

ఉ. సింధురయాన! నెవ్వనిగ సింధున రేంద్రుని బట్టి నెంచిపో?

రంధియిశేల? సింధు యువరాజు సరాగుఁడు, మేనబాని సం

బంధనానందు, నాడిన వివాహము నేయువరాణి నొడనే

బంధురమా తెలంపునెడబాసి యభాగ్యునినిచ్చయింతువే

చాటుజాలు నీ తెల్వితేటలు. ఇంకా యేమో మహాకాగ్ర బుద్ధిని యని యోచిం

చితిని. నీచతురతంతయు నీయనినీతుకయే యుపయోగించు చుంటివి.

లక్ష—ఓ యీ! సైంధవేయా! నీయందన్ని గుణములు కలవు కాని యంచునకు తొగరు
లేనట్టగా నొక్కసంగతి కలదని వినుము.

ఉ. సింధున కీవుకాగల నిజేకుండవే, చెలివే, నిజంబు సం
బంధమునందు భావవే, వివాహము నాడగ వచ్చుకాని, ని
గ్గంధ లతాంత మెంత సొబగై వనయేచ్చున నట్లు విద్యనే
గంధములేని పూరుషుని గైకొననట్టి యయేచ్చ స్త్రీలకుకా.

కుమా—చెలీ! విద్యాగంధములేని పూరుషులను గంధగజేంద్ర గామినులు పరిణయంబగు
టలేదా? వారలకు మాత్రము సంతతి కలుగుటలేదా? అటుల వివాహమాడకున్న
వారల పనేమి కావలయును? ఏమీ? యద్భుతములై క్రొత్తలై యీ ప్రపంచముం
గులేని వింతలుగానున్నయవే నీపలుకుల కలకలధ్వని. ఆసంగతి యటుండనియ్యి
నేను చదువుకొనలేదా? విలువిద్యయుండు దిట్టని కానా? నారూపము నీకు వచ్చు
లేదా? ఏలా వానినరించితివి?

లక్ష—ఓయీ! యీసంగతివిను. విద్యావంతులైనస్త్రీలు విద్యావిహీనులనుబరిణయంబున
కొప్పుకొనరు. ఒక వేళ తలితండ్రులు బలవంతముగా బరిణయ మొనరించినను వారిద్ద
ఱకు పాసగదు. దాని తెల్వి తేటలెక్కువైనప్పుడు పూరుషుడు జవాబు సరిగా
జెప్పజాలక దానిని విడచిపెట్టును. లేదాపూరుషుని బుద్ధిబలముసరిగా తన బుద్ధి
బలమునకు చాలనియెడల నదియైన వానిని విడచిపెకి పోవును. ఇదే కారణము
సంసారిములు విచ్చత్తగుటకు. ఇక నీసంగతి వినుచు. నీవేమో విద్యయెఱిగిన
వాడననియు, ధనుర్విద్యా ప్రవీణుడ ననియు, మంచిమూహపుడననియు నీయభి
ప్రాయము. ప్రతివానికిని నశ్లేయండును.

ఉ. కాకితమందు లేఖనిడఁ గల్గిన మంచి ముసద్దిలేక రే?
కై కొని నెక్కు పెట్టుగనె కాశలుండే విలువిద్యెలోన? బల్
కేకలుకొట్టి పాడగనె కీర్తన గాయకుడౌనె? బుద్ధి వే
కాకృతిలో నరాకృతిగ హత్తినయంత నగుండే చెప్పునూ,

పాంబు—ఓయీ సైంధవేయా! నీవర్థము గ్రహింపగల్గిన నాసూరేదెబ్బయొక సందర్భము
గ్రహించి యాపలకు బొమ్ము. లేనియెడ నీవీసారి మాటాడుట శునకుము మొలు
గుట వంటిది.

కుమా—సరే! నీవీ చెఱునుండి యూడి యాపలకు వచ్చినవిమ్మటకదా? పరిణయంబగుట

లక్ష—పోనిమ్ము. ఆభావ నీకేల?

(తెఱులో)

ఓనుయోధనా? ఓయువారాజా! మీకై బలరాముడు సాత్యకీ సహితుడై యే

తెంచి యుద్యానమందు విడిసి యున్నవాడు ఒకసారి మాటాడ వలెనట.
సాయి—చేలీ! ఇక జిచారనులేదు. అదిగో వింటివా మా పెదతండ్రి మాపినతండ్రిగారే
తెంచి నారని వచించుట. ఓయీ దౌస్సలేయా! ఇక మీప్రతాపములు కట్టి
పెట్టుడు ముందు మాతండ్రిలదెప్పికానుకొనుండు పొండు.
ఈమా—సరే! అవీధూతము.

(తెలివారును)

గద్య పద్యము.

మత్త. యాపవంశులు నేలకంటి కుబోద్భవాధ్యులునైన ల
క్షీపతేభ్యులి లచ్చనూంబడు మేనయల్లుడు నల్లుడై
దోపుమీర కవిశ్వ సంపద లింపుసొంపు గ్రహించి త
త్ప్రపునన్ ముగిగన్న సుందర రామయాభ్యుడు వ్రాసెగా

మువ్వజి

సవరసము లొక్క గుక్కగా ద్రావనెంచిన మాతాలుకు
మువ్వజి (ఊర్వశీ శాప విమోచనము) ని జదువుము.

వేకంట రమణ అండ్ కో,

కొమరిపాలెం,

గోదావరి.

శ్రీరస్తు.

ప్రతిజ్ఞా యాదవము

అను

సాంబవిలాసము.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము. హస్తినాపురమందు సుయోధనుని యుద్ధాన వనము.

(ఒక చంద్ర శిలావేదికపై బలరామ సాత్యకులు కూర్చొని యుందురు)

బల—తమ్ముడా! దూతగా బంపిన యుద్ధవృత్తింకను రాలేదుకదా? ఈజాగునకుఁ గా
రణమేమై యుండును?

సాత్య—అగ్రహా! ఆతఁడు వెడలినది కారవయోధులచెంతకు. బోధించునది సామదానో
పాయంబులు. వినువారు రారాజు వాని యనుజులు.

బల—సోదరా! అట్లువచించెదవేమి? యుద్ధవుని బోధ వారలచెవికక్కదనియా? ఎక్కి
నను వినరనియా?

సాత్య—(తలయూచి) వారిచెవికెక్కుటయు దుర్లభమే. ఒకవేళ చెవికెక్కినను మనఁగా
యభారమంగీకరించుటయు మరీదుర్లభమే.

బల—(కోపముతో) ఏమీ! సుయోధనుఁడు గురవగు బలదేవునిమాటయతిక్రమించునా?

సాత్య—వానికి గురువునై, దేవుఁడునై, వానిసంగతి వినుండు.

ఉ. సందోక యుంతగల్గిన వసందుగ దాటుట కంగవించు, నా

సందగు పించకున్ దనకుఁ జావొనఁగూడె ఫలంబు లేద నే

క్రిందను బెట్టినంతపని కేవల మేర్పడఁ బిమ్మటైన పో

సందియమే యొడంబడుట సర్వము షరవ మయ్యెదాకతాన్.

అందులకు నిదర్శనంబు వలయునంటిరేని చిత్తగింపుఁడు.

ఉ. ఈసున పొందుపుత్రులను హేళనజేయగ, తేనిపోని పే

రాసను ఘోషయాత్రయను యాత్రను గల్పనజేసె, నందు నే

బాసన చిత్రనేనుడట బడ్డిబజాయెనరించి నైదులో

వేసిన పిమ్మటంగద, వివేకము తెచ్చుకు నింటికేగెగా.

ధర్మరాజాదులను పరిభవించుట తగదని యదివఱలో నెంత లొనగా గంధర్వులు
చెప్పినను చెవి పెట్టెనా?

బల—కాదలఁచిన పనినికాస్త గంధర్వులు తీర్చిన పిమ్మట సుయోధనుఁడు వివేకము
తెచ్చుకొనెనుగదా? ఇప్పుడో ముంగుగా మనమాటలకొడంబడిదేని మనచేతనైన
పని యొనర్చిన పిమ్మటనైనను వివకుండునా?

సాత్య—సరే! మీరంత కఠినముగా బనిచేసిన మనపంథము నెఱవేలును.

(తెఱులో)

అయ్యా! యుద్ధవా! ఆకిలావేదిక నైనున్నవారే నాబలదేవ సాత్యకులు.

బల—(పఱకించి) తమ్ముడా! అదిగో రారాజు, దుస్ససేన, కర్ణ, శల్య, శకుని మున్నగు
వారలతో నరుగు దెంచుచున్నవాడు.

(ప్రవేశము దుస్సోధనుఁడు పరివారముతో)

దుస్సో—గురువరునికిదే నమస్కారము. ఓహో! మిశ్రమా! సాత్యకీ ట్లేమమా!

బల—సుభమగు గాక.

సాత్య—ఓహో! అందు ట్లేమమే.

(తక్కినవారలుకూడ నమస్కరించిన పిమ్మటందరు కూర్చుందురు)

దుస్సో—దేవా! గురువర్యా!

ఉ. భద్రమే వాసుదేవునకు, భవ్యమేగా గునుమేషుఁడెన్న, సా

భద్రుఁడు ట్లేమమే, నుఖులె భద్ర రమామణు, లుగ్రసేన ని

ర్షిద్రయశుండు మంగళమే శ్రేయమే తక్కిన యాదవాళి, ఓ

భద్రగుణాభిరామ! బలభద్ర! సమాజ్ఞ సముద్ర ముద్రమా.

బల—సుయోధనా! నీవడిగిన వారలందరు ట్లేమముగా మన్నవారు.

దుస్స—మహాత్ము లూరకరారు. దేవరివారిరాక శిష్యుల శుభము కొఱతేకదా.

బల—ఔను. సుభ కార్యమునకే యరుగుదెంచినారము.

దుస్సో—దేవా! అర్థముకాతేదు.

సాత్య—రారాజా! దాని యర్థమిదివిను. శుభమనగా బెండ్లి. కార్యమనగా పని. అనగా
బెండ్లిపనికిగా నేగినారమని యెఱుంగు.

శకు—ఎవరెవరికి?

బల—మగవానికి యాడుదానికిని.

కన్య—గర్వాత్మా! అట్టి మగవాడెవడు?

సాత్య—మాజాంబవతేయుడు.

శల్య—(వెద్దవెట్టున నవ్వి) ఓహో! ఏమీ! యాతడేనా?

కం. పగవారికి వెన్నిచ్చిన, మగవాడే నీసుంతుడు మగటిమి కలదే

మగవాడే యనుటకంటెను, మగువేయని పిల్చినేని మరిబాగుగా.

బల—ఏమీ! మద్రభూపతి! రారాజు కుమార్తెయగు లక్ష్మణ తెల్విజేటలు నీకేల లేక
బోయెను. నీవు పూరుష జన్మమెత్తి శూరుడనని విజ్ఞప్తిగ నీబుద్ధి యబల, బోలు
చేల, గోల యగు లక్ష్మణ బుద్ధికంటె వేయింతలు తక్కువ యయ్యెనె. నాకుమా
రుడు మగవాడని యెంచియేకదా లక్ష్మణగ్రహించియేగా పరించినది. ఆమాత్ర
మెఱుంగవా? అది యటుండనిమ్ము.

ఉ. మానుగ మేమె శూరులని మండిపడెండు వజీరులార! మీ
రూసుగ నేకమై యొక జిటుంగు నిసుంగును దాకఁబాడియే
వినదియయ్యె నారును ప్రియంబగు బంధుగులౌట నెతుమో
మానిసి తీడ! మాకొడుగు మావగుఁగోడల నిచ్చి పుచ్చినన్.

దుర్యో—(సభ్యులదెస చూచి ఆకర్ణించితివా కర్ణా! ఆలకించితివా శకునీ, వింటివా
శల్యా, మారు వచించవేమి? దుస్ససేనా

ఉ. పేరు ప్రతిష్ఠలేని యదువేన లతోడను బాంధవంబు పృ
థ్వీ గమణుండు, క్షుత్రియుఁ, డధీశ్వరుఁ డద్దిగ! సార్వభౌముడే
సౌరున జేయ నెప్పటలు! సల్పుట కాలను దాల్చు పాదుకల్
తరహి మార్థమంగు ధరియించిన తీరుగ నుండు నే కదా.

సాత్య—(కోపముతో) ఓహో! సుయోధనా! నీవే వచించవలె. ఈసభికులే సంతసించ
వలె. చాలుఁజాలు.

ఉ. సంశయమింతలేకఁ దెగసాగుదు బల్కెదో కౌరవేశ! జే
వాంశజులైన యాడవులు పాదుకలా! అజనంశ భూత ని
స్త్రింశ గుణాత్మరౌతమరు నీ! యిసి! మూర్ఖములా! బలే! అప
భ్రంశపు నప్రశస్తపు నలంక్రియ లొప్పునె పోల్చి దుర్జుతీ!

దుస్స—(తలపంకించి) బావా! సాత్యకి! తొండముదిరి యూసరవిల్లి యగు చందమున
ఈవెట్టి గొల్లలతోఁ బనేమియని యూరకుండుటచే గ్రవక్రమంబు పొలముల
సంపాదించి యాపైన చిన్నపల్లెల కధికారము పడసి యాపైన రాజ్యములు స్థా
పించుడు నట్లనై యూరకుండక వైగా రాజ బంధుగులమని, ఆపైన మాకిల్లను
మికిల్లవాని కీయవలసినదని మాతో వియ్యమందవలసినది గావచ్చించుంటివా? ఆహా!
ఏమీ!

దుర్యోధనుడు—తమ్ముడా! యువరాజా! బలె! చెబాన్ వాగుగా మోచించితివి. మనమి
వెట్టిగొల్లల వట్టున:—

ఉ. పోయినదేమి బంధుగులు పోయని యూరక నుంటచేతనే
యేయెడ యాదవాంశమున నెన్నడు లేనది రాజ్య సంపదల్
హాయిగఁ గూర్చుకొంచు భువ నాధిపు లట్లకిరీట శంఖ చ
క్రాయుధ చక్రచామర నృపాసనముల్ కలిగుండిరా కదా?

శకు—ఓయీ! రారాజా! పాములకు బాలుసోసిన విషంబుగా మాబు తెఱంగున నీయా
దవులకు మంచినదలతో బుజ్జగించి యుపేక్షించుటచే వీరల గుణంబు లకతవక
గుణంబులుగా మాతీనవి. చూడుము.

ఉ. అప్పుడె యీకిలార్ల నడుగంటగద్రొక్కిన సాగ్వభౌములై
యొప్పెడి మీదు దర్శనము నొప్పుగ నొటకు బైపయిండునే
యిప్పగిదిన్ గుమారితను నీమ్మని యాడగ తాహతుండునే
ఇప్పటికిగతిన్ ముదురె ఈరల వ్యాపృతి ముండెలుందునో.

శల్యు—ఉండుట కేమియున్నది. వియ్యమంది రారాజు బంధుగుల మనిషించుకొని రేపటి
నుండి వియ్యంకుల బెట్టునట్లు, అట్లులే యలకలజటిపి రాజ్యములో గొంతభాగము
కాన్కక్రింద తీసికొని తుదకు రాజ్యమునంతయు నాక్రమించి రారాజునుతోసి
రాజుగా జేయుదురు. ఈయాదవుల చారిత్రము వినుండు.

ఉ. కాలాక యంతనిల్ప నవకాసము గల్గె తలంబొసంగుచో
వీలుగ రెండుపాదములు కెట్టి, పదంపడి కూరుచుండి యా
లీలగ, వెన్క పండుకొని లెస్సగ నంతయు దొర్లి, యంతటిం
కాలె? యటుండు, పొండవలకంతయునాయది హక్కు యందుకా.

కర్ణు—బలె! చెబాన్! ఎద్రభూపతీ! ఎంతవనకూహించితివి? రారాజా! వింటివా
మన శల్యుని వచనంబులు. అనుటలు నిక్కములే ఇక నొక విషయముకలదు.
అది కూడా యోచనకు తేతగదే?

తే. గీ. మాడఁజుట్టుకు గావచ్చి చోద్యముగను
కొనకు దయ్యమై యానహించిన తెఱంగు
యాదవులు బంధులై కారవాధిపులగు
కడకు మిము తగుల్కొనరొక్కో గసి కలగుచు.

(బలరాను సాత్యకులు తక్కి తక్కిన వారు చెబాన్ బలేము చప్పట్లు కొట్టుచును)
బల—(లేచి సభవంక కలయఁ జూచికోపముతో) ఓహో! నీ తెలివికర్ణమశ్రులు యోచన
చదులు స్నేహితులు దొడ్డికిరి, నీకొంప వట్టేట గట్టుటన భగిన యకుచులుకా.

వేటుకాదు. వీరల సంగతి వినుము. శకునివలన మా మజూదంబున పాండవరాజ్య
లక్ష్మీని హరించితివి. అందుచే నాతిడు నీతలపై చుట్టముగా యెంచుచుంటివి.
కాని అది నీవంశ నాశనమునకే. ఓయీ కాంధారేశా!

ఉ. మాతులుఁడింటచేరిన సమస్తము నాశమటంచు పండితుల్
గ్రాతలబద్ధమానె? కురు పాండవ దాయల మధ్య నాజికిన్
హేతుఁడ వీవె? యిష్టా? యదు బృందము కారన పంక్తికిన్ సమా
భూతముఁగూర్చ హేతుఁడవు గంగను ద్రోయఁ దలంపుతో నృపుఁ.

ఓయీ! శల్యా! నీవు పాండవులకు మేనమామవు. వారలపుణ్యమున వారిఁట
చేరక సుయోధనుని చేరితివి. కాంధారనాయకుని యంశము నీకును వర్తించును.
ఇంకా నీయందొక గొప్పవిశేషముకలదు. విను:—

ఉ. సాధ్యుఁడవోదు పాండవు లసాధ్యుల బాహు బలంబు నెల్వగా
తెధ్యముగాను నీవొకఁడు తెక్క మరెవ్వరు నీయనంత భూ
మధ్యమునందు లేరని యమాయకుఁడై నినునమ్మె శల్య సా
రధ్యము కొంపఁగూల్చునని రాజెఱుగఁడుగ మద్ర భూపతి.

ఓయీ! కర్ణ! నూతజా! చదువెఱింగిన శూద్రునకు జవాబు చెప్పుట దుస్థర
మందురు. నీవు సుయోధనునకు ప్రాణమిత్రుఁడవు. నీవా ఫల్గుణుని గల్గువని
రాజు నీకు రాజ్యమిచ్చి తెగమేపుచున్నవాఁడు. క్రియకు నీపని కీతియనియెఱుం
గడు. ఈవు సుయోధనుని పట్ల:—

ఉ. కర్ణ! పికాచమట్ల నృపకాంతుని నెంతయు నావహించి వ్యా
కీర్ణ మనస్కుగా సలిపి కిమ్మనకుండగ నోరునొక్కి సం
కీర్ణపు వృత్తి నేర్చి క్రియకెందును వైసకు బన్నిరాని గో
కర్ణము క్రిందమార్చెదవు డైరము నున్నగఁజేసి రాజ్యమున్.

కర్ణ—ఓహో! దేవా! బలదేవా! తా (ఆర్ద్రోక్తి)

సాత్య—(కోపముతో) ఓయీ! కర్ణ! వారందఱు నోలుమానుకొనినట్లు నీవేలయూర
కొనవు. నీవు మహా యూడిపడితివా! నీవు నోరెత్తిన చూయన్న ముగలమెత్త
వలసివచ్చును. ఆయనయూపన్యాస భోగణికి యడ్డకుము పానకములో బుడుకవలె.
తగు తగు.

బల—ఓయీ! యువరాజ! మేము గొల్లలమనియు చూకు రాజ్యాధ్యక్ష లేవని గావచించు
చుంటివి? ఎంత బుద్ధిహీనుఁడవు. ఈసంగతి విను:—

సీ. ఏమహాదేవుని నేప్రార్థివిడువక, పదసేవనల్పు దిక్పాలవరులు
ఏమహాపూరుషునింటబోగముకడ, పశిగావులుండు గీర్వాణుగణము

ఏమహానీయుని కెనయ పొక్కిలిబిడ్డ, అఖిల జగత్సృష్టి యైననప్ట
ఏమహారాజున కిల్లాలుగానొప్పె, జగమున కంబయ నెగడులక్ష్మి

తే. గీ. అతిమహాబాగుఁడాది నారాయణుండు

దేవ దేవుఁడు పరమాత్మ నిన్యముల్

యైన శ్రీకృష్ణ నెఱనిగా నెంచి నీవు

ఎల్లాడెదో చదుకల మేగు కతన.

ఆసంగతి యటుండసమ్ము. ఆశ్రీకృష్ణుని సంగతి వినుము.

ఉ. ఏవిభు పాద పద్మ యుగళేంద్రము స్వర్ణపురాధి దిక్పతుల్

తేనకిరీటి సంచయమె తీవిగ నెన్నఁ డలంకరించు, సం

భావన పావనుబయిన సావని జాహ్న విశుద్ధిసేయునో

ఆవిభుఁడైన కృష్ణపతి యానగ రాదొకొ రాజ్య చిహ్నముల్.

దుర్యోధ—(లేచి) అయ్యా! బలదేవా! మీయుపన్యాసము నాతలకెక్కుటలేదు. కృష్ణుఁడు

విష్ణువో జిష్ణువో నాకదంతయు తెలియదు. ఎవరైన నేమి? ఈబెదిటిపుమాటలు

మామెదుట బనికిరావు. మీచేతనైనవో బాణములవ్రేటులు శస్త్రములపోటులు

చూపుము. మేము లొంగినచో నాపై యొచింపెదము. చూకుడి సభవంక:-

ఉ. శాస్త్రవిదుల్ కుశాగ్రగుణ సంస్తుత నీయులు సుప్రసిద్ధ ది

వ్యాస్త్రు ధరామరాధిపులు నైనగురుండు, కృపుండు ద్రోణిగా

కస్త్రు దురంధరుల్, శకుని, కర్ణ, వికర్ణ, సుశర్మ, భీష్ములే

శస్త్రముదాల్చి నిల్చునెడ చక్రికి నైన నెనిగ్గ శక్యమే.

సాత్య—అగ్రజా! హలాంకా! సామదాన భేద నోపాయంబులు వీరల ముందుపయోగిం

చవు. ఓపికకలదేని దండునోపాయంబునకు యత్నింపుఁడు.

బల—ఓయీ! సుయోధనా! మత్స్రతీర్జ్ఞు నరసి యాపై జవాబిమ్ము.

చ. గజ గజలాడి మత్సరణ కంజము లందున వ్రాలి మ్రొక్కి యా

త్మజను కుమార సాంబుగొని తక్షణ ముర్పణ నేయవేని నీ

గజపుర మొక్కపెట్టినను గంగను ద్రోసెన త్రోయనే జగ

ద్భజమున గోపధంబునను బాల్పడు కిల్బిషి మొందు వాడనౌ

దుస్స—(లేచి) ఓహోహో! దేవరవారంతపనియే మొర్చిన కన్నెను గొలిచెచ్చి పాదం

బులనెబడి మీకుమారునకు బరణయంబొనరించుటకు లోబుండునా? ఇంక నేమి

యంతసామర్థ్యమే యుండిన యాపనిగానిండు.

కర్ణ—(లేచి) మిత్రమా! యువరాజా! మాటలకు లోపేమిటి? ఏదీ యాపట్టిన యష్ట

దిక్పాలురే కాదు, ముప్పది మూడు కోట్ల దేవకులే కాదు. యక్షగరుడ గంధర్వ

సిద్ధ సాధ్యులూడి దేవ గణంబొక్కటిగా నిలచిననురజాంగణమున తృణసంచయము
నెగురగొట్టినట్లు కొట్టమా.

సాత్య.—(కోపము) ఓయీ! యీప్రగల్భములకేమి? ఈప్రతాపమా ఘోషయాత్ర సమ
యంబున నేమయ్యె.

క. రారాజుతో గంధర్వులు, హోరా హోరిగను చోరి హోరిత్తించికో
జేరచెచేటలో మూఢా, ఆరో జేమైతివిట్టి యార్పులికేలా.

ఓ రారాజా! ఈబలము నేనా నమ్మకొనియుంటివి?

శకు—అయ్యా! జయాప జయములు దైవ సిగ్గీ తములు. ఆరోజున మారోజు బాగున్నది
కాదు. ఎల్లకాలమట్లె సాగునా?

శల్య—బలదేవా! ఘోయాత్రలో నోడినట్లే యోడిన మీకప్పుడు వారలపట్టి నోసంగి.
రాజీచేసి కొందురు. ఎందులకిప్పుడీ యూకదంపు మాటలు.

దుర్యో—గురువులతో సమనము ధర్మముకాదు.

కం. దేవాంశుజులగు యదతతి, శ్రీ విష్ణాంశజుడు కృష్ణు చేవను గనగా
గావింతుము బవరంబును, వేవేగమె పంపుదేవ వెడలిట వారిన్.

ఇదియే సెలవు. రండు వెడలుదమోకురుసింహములారా!

(బలదేవ సాత్యకులుతక్క తక్కిన వారందరు నిష్క్రమింతురు)

సాత్య—అగ్రజా! సుయోధనుని మాధ్య మిప్పటికైన తెమకు విశేషమైనదా?

బల—తమ్ముడా! సుయోధనుగర్వము, అహంభావము, నీవిప్పుడే కనగలవు.

ఉ. కారవరాజభానియయి క్రాలెడు హస్తీపురంబు సాల శృం

గార సభా సుసాధములు కల్పి జనాళితో గంగద్రోసి ని

ష్కారవమేను జేయకయె సాగుడె? ద్వారక కింక కృష్ణు మో

మారయకంగునే? కొనక నర్మిలి కొడ్కును గోడలింసఖా.

కావున కరిపురము యొక్క తలనాగ్గంబునకుఁ దారితీయము.

సాత్య—మహాప్రసాదము. రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(తెఱ పడును)

గద్య పద్యము

మత్త. వ్యాయ వర్తనులైన కొట యనంతి శాస్త్రీ నరేణ్యునిన్
శ్రీయుసుల్ మరి ధీయుతుల్ తగు స్నేహితుల్ నుతియింప వెం
తే, యశోధన మందబేరు ప్రతిష్ఠ దెచ్చిన శిష్యుడౌ
రా! యనందగు మెచ్చసుందర రామయాభ్యుడు వ్రాసెగా.

శ్రీ రస్తు.

ప్రతిజ్ఞా యాదవము

అను

సాంబవిలాసము.

పంచమాంకము

ప్రథమరంగము.—సుయోధనునిహర్ష్యము.

(దుర్యోధన దుశ్శాసనులున్న తాసములపై నుండగాఁ బ్రక్కను భానుమతి నిలువంబడి యుండును)

దుశ్శా—అగ్రజా! మనమిర్వుఱము సాంబలక్షణులను మార్గమధ్యమందడ్డిఁ ప్పడు సాంబు నకు లక్షణును పరిణయంబొనరించ వలసినదిగా వప్పజెప్పి నిన్ను మలించుకవచ్చి తిని. మఱలదాని విఘాతము కల్పించితివి. ఇప్పుడాలక్షణ యవస్థ యెట్లున్నదో మావదెసనడుగుము.

భాను—దేవా! మహారాజా! మనలక్షణః—

నీ. ఓగిర మన్నచో నోకిలింతలుసేయు, జలమును జూచును చిలుము గతిగ నగలు తాల్చుమటన్న నెగసిపైఁబడిపోవు, మనము బోసీదు సుమములడరికి సరిగ చీకలాసంగ సరిగ గిరాటేయు, పట్టరైకల నీయ విట్టి పడును అభ్యంజనముసేయ దభ్యంతరమునెప్పు, నన విహారము మాట యననెయనదు.

తే. గీ. పలుక దొక పలుకైన తాజెలుల తోడ

కనదు క్రేగంటనైన స్వజనులను సహ

నిదుర యనునదికేకయే బెదరు చుండు

సాంబునిడినదాదిగ చెఱసాల యందు.

దుర్యో—తమ్ముడా! మేనటికము సంగతి యేమి కావలయును.

దుశ్శా—అన్నయ్యా! వింటివా? పురమందలి యల్ల కల్లాలము హలాంకుని బారినుండి

తప్పి మన మందఱము బ్రతికిన కదా మేనటికము మాట.

భాను—దేవా! మొట్టొ పెండ్లియాడనని కడు దుఃఖించు లక్షణనే సైంధవేయునకీయ
వలెనా? తక్కిన మీయనుజుల యాత్మజలు లేరే. వారలు మాశ్రమ మేనటి
కంటు కాదా?

చ. పరిణయమౌట కొల్లనటి బాలను బల్మిని పెండ్లియాడి యే
మరుసను దానితోఁగలసి భర్త నుఖించును నట్టి భార్యయే
కరణిని వాని హర్షపుల కాంతునిగా నొసరించియేలు నే
వెనవున కాపురంబు నెఱవేర్చుకఁజూతురు మామ యత్తయున్

దుశ్శా—ఇప్తములేని దాంపత్యము జత సరిగా కుదరని యెడ్లను బండ్లికి పూన్చిన సెంత
సౌకర్యముగా నుండునో వారి యాలు మగల మధ్య నటుండును

(తెఱలో పళ పళ మను ధ్వని)

చ. కరిపుర మొక్కపెట్టినను గంగను ద్రోయఁ దలంచి రేవతీ
వరుఁడు హలాంకమాని గజ పట్టణ మొక్కపె పెల్లక్రింద తా
విఱచి పెకల్చి యెత్తె సగపాలు జలంబుల పాలునయ్యెత
క్కరసగముండె సల్పిన సయాటము నద్దియు నీలపాలగుణ్.

దుర్యో—తమ్ముడా! హలాంకునకీదారునమేల?

దుశ్శా—ఆతనికి గాతున్న మరెవ్వనికి?

భాను—దేవరకింత పట్టుదల యేల?

దుర్యో—అయ్యయ్యా! కన్నులు తిరుగు చున్నవే. ఏమిగతి? (ఆసనమందుండి తూ
లు టభినయించును)

దుశ్శా—ఆరెరే యిదేమి? మనమున్న హర్మ్యరాజకుడ్యము కూలుచున్నట్లున్నయదే?
యిదేమి దుశ్శకునము. అయ్యయ్యా! (వెనుకకు జారగిలఁబడును)

భాను—దేవా! అపరాధ మపరాధము. ఈసాధరాజము గిరగిరందిరుగుచున్నయది.
దడ దడ యదురుచున్నయది. భూకంపమువలె నున్నయది.

(తెఱలో ధణ్ ధణ్ మను ధ్వని)

చ. కలసె సగంబు హస్తీపురి గంగను తక్కుసగంబు నింక పో
కలియగనుండె మేడలు నగళ్లు నగంబులు సాల లెన్నొ నో
యిలపయిఁగూలెఁ గూలుట కికెన్నియొ నాయెతమయ్యెగా జల
ప్రళయము భూమికంప మొకసారి లభించె నికేమి జేయనా.

(మరల తెఱలో గొప్ప ధ్వని)

అయ్యా! వినుండు వినుండు.

ఉ. కోటకు వెన్నతట్టుగల గోపుర మయ్యదికూలెనార? య

పొట్టువ ప్రక్కనున్న గజవాజి శతాంగ మహంగశాల లా
కోటనగూలె నక్కతన కోట్లుగ మేట్లుగ పాణులెన్నోయ
చోట నెయ్యాలె సీరిధను చోద్యపునాగలి నేటు పోటుచేకె.

మితలా హలాంతుని దారుణ కృత్య మాపకున్న మనమందర మెక్కవెట్టున
గంగను గూలుట నిశ్చయము. రండు రండు. జాగునేయకుండు.

ధుర్యో—(కనులువిప్పి) అసుజా! ఇందులకు యోచన
దుశ్శా—భీష్మద్రోణులతో సీరిపాణి కడకేగి బలిమూలండు.

ధుర్యో—ఏమని.

భాను—కన్నెనిచ్చి కాళ్లుకడిగి జలంబులు నెత్తినై జల్లుకొనెదమని.

ధుర్యో—మంచిది. అటులనే కావించెదను. (అని లేచును)

(తెఱ వాలును)

ద్వితీయరంగము. హస్తినాపురము బయలు

(నాగలిని భూమిలోనికి దిగచి యదిమి పట్టి బలరాముండు నిలువంబడి
యుండగా సాత్యకి ప్రక్కను నిలువంబడి యుండును)

సాత్య—అగ్రజా! ఈకరిపురములో సగభాగము గంగపాలైనది. కొన్ని యుద్ధురంగములు,
చొప్పరములు, గజశాలలు కోటగోడలు కూలుటయే కాక జనంబులు బంటు
జాలంబులు మంటగలసివి. మనము సుయోధనునికై కావించెడియపకా మాతని
ప్రజలకు గూడ తగులుచున్నయది.

కం. రాజార్హపు కృత్యంబులు, రాజునకే సున్నగునెడ లారాజ్యములో
రాజిల్లు మనుజ తతికిని, రాజును బట్టి వ్యధ కలుగు రాజును పగలున్.

బల—తమ్ముడా! “రాజాంతే సరకం దృవమ్” అనెడి ధర్మ శాస్త్ర మెటుంగవా? అని
నీతులగు రాజులను గుటించియే నుడవబడినది.

(తెఱలో)

దేవా! బలదేవా! రక్షింపుము! రక్షింపుము!! రక్షింపుము!!!

కం. దిగిచిన హలమును భుజిపై, మగుడన్ బిగినొక్కి నేని మంటి గరమటుల్

యెగిసి కరిపురంబువ్వెత్తుగ నొక పరి గంగలోకి దోలగు మహత్మా.

కాపున సంతతో నాపుడు.

సాత్య—అగ్రజా! సుయోధనుని పల్కులువలె నున్నయది.

బల—అతడే మొగము పెట్టుకు వనకడకు వచ్చును? చూతము.

(ప్రవేశము దుర్యోధన భీష్మ ద్రోణులు)

దుర్యో—(చేతులు జోడించి) గురువరా! హలాంకా!

కం. ఎరుగక వాడిన నుడులకు, తిరుగ నపకృతి యొరించితిరికడ దానన్

గురువపు ప్రాయశ్చిత్తము, సరిగయ్యెను దేవ! యింక ఊమియింప దగున్.

బల—(పెడమోముపెట్టి యూరమండును)

సాత్య—అగ్రజా! చప్పున కాస్తవశిష్టము దీర్చుము.

ద్రోణ—ఓహో! హలాంకా! ఇదే గురుడు మిమ్ము నుతియించు చున్నవాడు. (అని చేతులు జోడించి)

చండకము—రామా! త్రిలోకైకపూజ్యాభి రామా! గుణస్తోమధామా! యశఃకామనీమా!

బలోద్ధామభీమా! లలామా! ఆహోరామ! త్రేతాయుగంబందు నీతే శుకున్

భ్రాతవై యల్ల సాకేతకున్ యౌవరాజ్యంబు చేబట్టి యామానన వ్రాతకున్

ధాతవై యార్తులం బ్రోవగా త్రాతవై యాచక శ్రేణికిన్ దాతవై భ్యాతచేసీచ

రిత్రంబు పూతంబుగావించితోదేవ! యీద్వాపరంబందుభూచక్రభారంబుదీర్పంగ

నాచక్రికి న్నీవు ముందగ్రజన్ముండవై పుట్టితా గాదే? దుష్టాశినిండుంచి శిష్టాశి

నింగావగా గంకణంబున్ ధరించిట్లు భూరమున్ దీర్చుటలేదే? శేషావతారా!

సదా ధర్మచారా! యదారానుతింపంగనేనెంతవాడౌదు నీలాంబర! యో

మహా వీరశూరా! సుధీరా! సుసారా! సుభాకార! రక్షించు రక్షించు రక్షించు

మయ్యా నమస్తే నమస్తే నమః

భీష్మ—హేబలదేవా! గాంగేయుడిదే నమస్కరించు చున్నవాడు.

కవి. జయ జయ హేబల చక్రధరాగ్రజ! చక్రధరాత్మజు సాకుగతిన్

స్మయపూరణా యిదే చక్రధరప్రియు చక్రకరార్చను చక్రిపదా

శ్రయుడనునై భువి చక్రమునేలుచు చక్రి నఖిండగు చక్రిని వే

సయిరణ తాలించి శక్ర మరాసుర సన్నత కావుము సక్రమతన్

బల—ఓహో! భీష్మద్రోణులారా! ఇటేల వచ్చితిరి?

దుర్యో—దేవరవారి సందర్శించుటకై యేలెంచిసారము.

బల—ఓహో! నీతో ప్రశంసించలేదే. (నిందాగర్భముతో) తమరు రాజాధి రాజులు

మేము గొల్లవారము. మాదర్శనమేమిటి మీయట్టి వారుచేయటేమిటి? ఆహా!

చిశ్రము.

ఉ. జౌజ సరూప చక్రహుల హోయననా యసహాయ శూర వి

భ్రాజిత చండకాసన ధరాధిపు లుగ్ర బలాధ్యులైన రా

రాజులదేడి? వారికి కిలారులు భవము సల్పునట్టిగ

వ్యాజక మెపు మేపుకొను వారల చుట్టటికంటు కూడునే.

సాత్య—(చరిహాసముగా) గురువరా! గాగేంద్రా! ఈరారాజు, ఈచక్రవర్తి, ఈ సార్వభౌముడు, ఈసర్వం సహాయందు వసించు రాజన్యాల మకుటలులు పాద పద్మంబున దాల్చుమేటి, మనకందఱకు కిరీటమైన రాజ రాజును నిటేలంగాలి నడకను గొనవచ్చితిరి. కొంపదీసి మాతో బాంధవ్యమునకాయేమి? కాదు. ఏమనః.

ఉ. యాదవులెన్న పాదుకల హా! భువనాధిపులైన కార వేం

ద్రాదులూ? మూర్ఖముల్ యగుగదా? యదు సంతతి తోడ బాంధవం

బాదట కారవుల్ సలుపుటయ్యది పాదుక లెత్తి మూర్ఖమం

దాదర మొప్పతాల్చుటయే యందున లోకులు క్రేడి నేయరే.

భీష్మ—ఓయీ! సుయోధనా! సాత్యకి పలుకులనుబట్టి విచారింపగా వ్యాపారముచాల వఱకుముడర బెట్టికట్టుగాఁ దోచు చున్నయది.

ద్రోణ—ఓయీ! రారాజా! నీవుగురుధిక్కారము చేసి నట్టుగా బాడఁగట్టుచున్నయది.

గురుధిక్కారమునకు బాప పరిహారములేదు. అయినను నామహానీయుని శాంత

చిత్తునిగాఁజేయుటకై చరణంబులపై వ్రాలి తుమాపణ కోరుకొమ్ము.

దుర్యో—చిత్త మట్లనే యొనర్చెదను. హా హలాంకా! గురువరా!

చ. గురువర! నన్దదాలమున గోవిదుగా నొనరింప విద్య స

త్కరణ నొసంగి శిష్యునిగ గైకొని నట్టుల నాదుపట్టి యొ

వరలు సలక్షలక్షణను బాలిక కోడలిగా గ్రహించి మ

ద్వర జననంబునేయఁగదె పావనమున్ తుమియించి దేవరా!

(అని పాదములపై నొరగును)

బల—(కోపముతో) అరే మూర్ఖా! ద్విపాద పశూ!

కం. మగవాని కాని మతునకు, మగువో నీసుతను పెండ్లి మమతున జేయన్

దగవెంచుట తెగువెంచుట, తగవెంచుట, యిసి తగురా నగరా?

(అని కిరీటముదన్ని) ఓరీ! తులువా! (అని చెలరేగి)

ఉ. కర్ణ పిశాచ మేది? అది కట్టిన సైంధవ కూరుదేడి? ను

ర్వర్ణవివర్ణయా శకుని పక్షి యదేకడ పాతె? శల్య సం

పూర్ణ కురూపి శల్యుడెటు పోయెనో? యేడి యెనందు రాడు నీ!

చూర్ణముక్రింద దంచెదను చూపునకైనను కానరాదుగా.

సాత్య—దేవా! వారలు క్రియలో నూన్యలని నేనిదివరలోనే మనవి చేసియుంటిని

రారాజునకీ పరాధముదాటు. ఏమనెడిరా?

నీ. మొదటి బింకమువీడి తుదకు సిగ్గునుజుంపి, బిర బిర మనచేంత కరుగు టొకటి
సగము జచ్చి యతండు మగువ నిచ్చెదనంచు, కటజహి యని వేడు టదియ రెండు
ధర్మవైన గలరాజ వరులుచే నతినొందు, రాజు పదిములందొరగుట మూడు
అట్టి వాని కిరీట నువలపడేటట్లు, లటె నెడ్మకాలఁ దన్నుటయు నాల్గు.

తే. గీ. ఈపరాభవములు చాలు, నింకమింద

శాంతి నొంది తుమింపక సార్వభౌము

ననఘ విడచి పుచ్చిన తప్పు మనదె యగుగ

గాన యంగీకరింపుమో కన్నెగొనగ.

బల—తమ్ముడా! మనకాతనితోఁ బనియేఁడున్నది? మన కుమారునివలచినది లక్షణ.

లక్షణయే మనకుఁగావలయు. అంతియెకాదా? ఆయ్యలగు భీష్మ ద్రోణులారా!

భీష్మ—ద్రోణ—చిత్తము. మన వస్తువే మనకు ప్రధానము.

బల—(ప్రసన్నవదనుడై) ఏమీ! మాటాడవేమి? రారాజా!

దుర్యో—చిత్త మట్లనె?

బల—మరల మరల తగాయిదా సేయవుకదా? కన్నె నొసంగుటకు? ఏమో? నీపలుకుల

యదాగ్ధ మెవరుకనగలరు? ఇప్పటికి సయ్యని రేపటినుండి యధాప్రకారముగా

మొదటికి వస్తువేమో? ఎట్లన?

ఉ. లక్షణ, రూపయావన సలక్షణ, సద్గుణ బుద్ధిచాతురీ

లక్షణ, రాజ రాజనుత లక్షణ, యిట్టిది యేమి? చాలు గో

రక్షకుమారుకేమి? యవలక్షణుకేమిటి? పెండ్లిసేయ మా

లక్షణ నంచు నీహలము లొగిన పిమ్మట నూరకుందువో.

సార్వ—అగ్రజా! మనమొదటవిద్యకు మోసము లేదుకదా? ఈసారి యాతని నోటి

పెంబడి యవక తవక నుడులుచచ్చినవో హస్తినాపురమును తలక్రిందుచేయుదము

ఈసారి తుమించి నీలాంగుల మూడఁబెఱుకుము.

దుర్యో—దేవా! నన్నేల నిందించెదరు? ఇప్పుడే కొడుకును కోడలినిఁబిలిపించి మీస

మక్షమందే వివాహము గావించెద.

భీష్మ—ద్రోణ—ఓయీ! రారాజా! నీయోచన చక్కగా నున్నయది. మేము పెడలి

వధూవరుల నిద్దటి నీభార్యతో నదంబుపైనిటకు బంపించెదము. (భీష్మద్రోణులు

నిష్క్రమింతురు)

(తెఱులో)

ఎక్కడ మాబలదేవాగ్రజుడు?

సార్వ—అగ్రజా! మన చిన్నిన్న గారి కరతస్యనిగా నున్నయది.

(ప్రవేశము కృష్ణ రుక్మణి జాంబవతులతోట)

కృష్ణ—అగ్రజా! నమస్కారము.

జల—స్వస్తి. తమ్ముడా! అంతపుర జనంబుతో నేతెంచితివేమి?

కృష్ణ—మన జాంబవతేయని పరిణయంబునకై.

సౌ—తరికాల వేదియగు మాయన్న యెఱుంగని సంగతి కలదా?

దుర్యో—బావగారికిదేనచుస్కారము. చెల్లెండ్రనగ్రజుడిదే స్వాగతమడుచున్నవాడం.

(ప్రవేశము సాంబుడు, లక్షణ, భానుమతి)

సాంబు—ఓహో! నాయనంగు జననీ జనకుల కిదే నమస్కారము.

లక్ష—అత్త మామలకు వందనము.

భాను—నాథా! ముఖ్యులు వచ్చియున్నవారు. స్వయంశర పద్ధతిగా కన్నెనిచ్చి వారల

సంతోష పెట్టవలసినదిగా మీయగ్దారగి యభిప్రాయము.

దుర్యో—చలీ! అటులనేకావంతము. (లక్షణ కరముఁబట్టి సాంబునితో) ఓయీ!

జాంబవతేయ!

ఉ. పెంచితి గాఢంబుగను విద్వేయు బుద్ధులు జ్ఞానమాది నే

ర్పించితి, పెద్దవాని గొనరించితి నీపయి నీకుఁగూర్చి న

ర్పించితి, ధర్మ పత్నిగ గ్రహించి దయుంచి సహించి యేలు, వ

ర్తించుత వాఙ్మనైకొని వరించిన దౌట మఱింత బాళిచేన్.

అహూ! లక్షణా! నీభర్త యెడఁ—

ఉ. కార్యములందు దాసిగతిగా, సలహానిడ మంత్రితీరు, సౌం

ద్యమునందు రంభక్రియ తాల్మికి ధాత్రిలెఱుగు, భోజ్య సౌ

కల్యముఁగూర్చు మాత, పడకందను వేశ్యవలెంచరించి, యా

దార్యముతోడఁ గీర్తిరమతార్చుము పుట్టిన మెట్టినిండ్లకున్

ఓయీ! సాంబకుమారా!

ఉ. నీచోక కల్పరాజమవు నీశ్రీతమై యలరారు మల్లె పూ

తీవియ, యీలతొంగి యగు దీని సమాగమ సౌఖ్య సంపదతో

ఈవను భావ్యకర్తవు నుమీ? యిక కష్ట నుఖంబు లీపయిన్

గ్నివె, తలంప భార్య పతికెందున నర్థ కరీరి యకాటచేన్.

ఇక నాభారము తగ్గింది. కన్నె చెఱి వదలినది. ఇదే పరిగ్రహింపుము. (అని

లక్షణ కరమును సాంబుని కరమరిదిడును)

(తెఱలో భేరి మృదంగ వాద్యములు)

భాను—సాంబకుమారా! నామనని కూడా యాలింపుము.

కం. గోలనుమీ, సంసారము, బేలనుమీ వడిగశాడ బెంబేల సుమీ

బాలనుమీ పయసునకిది, యేలీలను నేలుకొనెదో యేమన కుండకొ.

రుక్మ—(పరిహాసముతో) ఓహో! వదినగారు పాపము కూతురేమియెఱుంగని

మాద్దెనాలని కాబోలు నామోలు కన్నీయలను నల్లుండ్రకప్పగించు చున్న లెఱి

గున నప్పగించు చున్నయాది. ఏమీ?

ఉ. గోలట! నైంధవాసులను గోలనిపించె రణంబులోన పో

బేలట! శల్యకర్ణులను బేల్పుడఁజేసెను మాటలందు నే

బాలట! యోడ శబ్దముత బాల్యదశందున నుండ, నేల దే

లీలన? ఇద్దివీకు నవలీలగ జిక్కవటంచు బుగ్గటే.

జాంబ—నది నా! మాయక్క గారివచనంబులు వింటివా? తఱిగి నీమాట నీ కేయప్పగించిరి.

“ఇట్టిదియగు నీకూతురేమిటినాకుమారునితోఁ గాపురము చేయుటేమిటి” యని

భావము స్ఫురించు చున్నయాది నిజమే? ఏమటావా?

తే. గీ. గడిది తీరన యాడుది కాకయున్న

నడికి రేయిని యిలుబాసి ననువు కాని

యరద మెక్కించుకొని పోవు టరయ, గన్న

వారికిని విన్నవారి కిబ్రంబుకాదె?

లక్ష—(స్వగతము) ఓహో! మాయమ్మగారొక్కెనై మాయత్త గారల కిర్వరక

జవాబు చెప్పలేక యున్నది కానిమ్మ నేజవాబిచ్చెను.

(ప్రకాశముగా) ఈలాగున నీవియ్యపు రాండ్రకు బదులు వచ్చివుము.

తే. గీ. పట్టపచలందు కనచుండ బంధులెల్ల

వరుని రప్పించి రథమెక్కు టరది యదియె?

యగ్రరాక్షసి యిలుబాయు టద్దియరిదో?

అడుగు మదిగాక సహజమా యవని యందు

అత్తపోలిక కోడలి కబ్బిననుము.

కృష్ణ—చెలీ! రుక్మణీ! ఈసారి జవాబిమ్మ నీకోడలకు. లక్షణా! మంచి బాగుగా

వచ్చించితివి.

భాను—వదెనలారా! మాలక్షణ యెన్ని వచ్చించిన నేమి? మీరలక్షగారులగుటచే మీ

మాటయే మీదు. లక్షణా! ఈసంగతి వినుము.

ఉ. అత్తల మామలక మణుడు లావులు బంధులు మిత్రులాదిపై

బత్తినిగల్గి నీవు భయ భక్తులతోఁ జరియించి భిక్షనై

బత్తిమునిగ్ని యెప్పు పడశేషయోనర్చుచు నెల్లవాటితో

అత్తిమెలంగి జేయుమను హాయిగ గాపుర మోర్పుతోడుకన్.
 దుర్యో—ఆర్యులారా! వియ్యంతులగు రామకృష్ణ సాత్యకులారా!
 ఉ. కోడలు నూనదారగద కూతురు మీశశిరేఖరీతి. కా
 పాడగదయ్య! ప్రేమమెయి బాగుగ పాడగదయ్య! యే మతె
 గాడిన మందలించి దయఁగావగదయ్య! వెయేల గట్టిగా
 వడెదనయ్య! మిమ్ములను వేవిధముల్, కనిపెట్టి యేలగన్.
 (అని రామ కృష్ణ సాత్యకుల కఠంబులందు లక్ష కరముంచి) ఆర్యులారా! నాకడసారి
 నుడి వినుండు.

ఉ. తిట్టగలేదు నిక్కముగ తీవ్రపు గోపము వచ్చినస్సరే,
 కొట్టగలేదు హాస్యమున కొక్కపుడైనను వేయియేల? నే
 గట్టిగ మందలించెఱుంగ కన్నెఱ జేసి కనంగలేదు, నే
 నిట్టుల పెంచితీపయిన నెట్టులఁ జాతురో భార మీయదే.
 (లక్షణకము విడిచిపెట్టును)

బల—ఓహో! బావగారి బెప్పుసరి యేమై పోయినది.
 సాత్య—అగ్రజా! ఆడుపిల్లలు కలవారి కందఱు కీపాటు లున్నవియే.
 కృష్ణ—రారాజా! నీకూతురు విషయమై మాతో నంతగాఁ జెప్పవలెనా?
 దుర్యో—మీరలు లోటు చేయుదు రనిమా? కన్నకడుపగుటచే నట్లంటిని.
 సాంబు—మామా! కట్న మేమయినా కలదా? లేక నీకూతురే కట్నమా?
 దుర్యో—లేకేమి వినుము.

కం. నూటొక్క వెయి పదారులు, హాటకపు మొహరు, లాసగితి యల్లునకును నే
 దీటుగ కట్న ముక్రిందను, పాటించి కొనంగదయ్య బలహరులారా!

కం. అరదంబు లారువేలును, ద్విరదంబులు రెండువేలు వీతులు పదివేల్
 అరయ వెయిదాసదాసీ లిరువుగనరణంబుక్రింద నిచ్చితి కొనుడి!

జాంబ—అన్నయ్యా! నుయోధనా! మీయల్లునికి కట్నము లిచ్చి సంతోషపెట్టుట
 యేనా? మాకు వియ్యపురాండ్ర లాంచనములున్నవా? లేవా?

దుర్యో—అమ్మా! మీవియ్యంపురాండ్రైనమండుగురులో నొకరొకరికి

కం. అయ్యరె బంగారుకాసులు వెయ్యిన్నూటపదియార్లు విధిగ నొసగితిగా
 నయ్యవియె లాంచనంబులు వియ్యపు రాండ్రలకుఁ గొనుడి వేరువలుకకన్.

భాను—వదెనలారా! మీమీ లాంచనములు మీకుమారునికి కట్నంబులీయమని మమ్ము
 లను దండించి వసూలుచేసుకొనుటయేనా? మాలత్యుణకు నగలేమయినయొసగుట
 కలదా?

రుక్క—ఆ ఎంతమాట? నీకుమార్తెకు నగలు లోటువచ్చునా? ఇదిగో విను—

ఉ. ఆదివిరాట్పురందగు నాహరి కూర్చి సుతుండు ప్రేమమై

నీదు హితైన లక్షణకు నిక్కముగా ప్రియభర్తయౌట కం

ఘేదిక భాగ్యమీ జగతి యీనగకంటెనమూల్యమైనవే

రేదయినన్ నగున్నదే? వరించినవాడు లభించుటే నగ

భాను—ఇది నాసుతకేనా? తక్కినవారలకు జెల్లునా? భగవంతుని నందనుడే నానంది

నికి నరుడౌట మాత్రమున నమూల్యమైన యాభరణముగాగా కేవలము భగవం
తుడే మీకు కాంతుడౌటచే నాతడు మీకు నిలువు తొడవే యగు.

బాంబ—వదెనా! ఎందులకీ తుచ్చంపు నగలు. ఏమంటివా?

సీ. నాగర మదియేల నాణెనూ పతిభక్తి శరమున దాల్చెడు గరితలకును

జామికేలు దుద్దులు జమయేమి? సదుపదేశము చెవులను బెట్టుచానలకును

నత్తు బేసరులివి యెత్తువచ్చునె? కోపమును ముక్కునిడనిట్టిముగ్ధలకును

కట్టకాసులపేరు వట్టివి యగు భూతనయగల హృదయులౌ తరుణులకును

మురుగులుంగరములు సరియౌనె? దానకంకణము చేతులదాల్చు కాంతలకును

మువ్వబూడ్డాణంబు పురుడౌనె? పనిజేయ నడుముబిగించెడి పడతులకును

అందెలు కడియములందమే? న్యాయపథానువర్తనులైన యబలలకును

తే.గీ. పలువిధంబుల నగలేల నిలువు తొడవు

తృప్తియనునది కలదేని తెరవులకును

భువిని విద్యాధనముగల పాలతులకును

చిక్కునీ నగ లది సున్న చిక్కవెపుడు.

దుగ్గో—నూతన దంపతులారా! మీజననీ జనకులకు మరల నమస్కరింపుడు.

లక్ష—సాంబా—చిత్తము. (అని అందరకు నమస్కరింప దీవింతురు.

బల—అమ్మా! లక్షణా! నీకేమికావలయునోకోలుకొనుము)

లక్ష—ఘామా! మీయట్టి వారలకుఁ కోడల నొటకంటే నాకేమి కోరికకలదు. నాయం

దు దయయించి హస్తినాపురము రక్షింప వేడెద.

బల—నాప్రతిజ్ఞ నెఱవేటినది. కావున నీకోర్కె నెఱవేర్చెద.

కం. ఈకోజు లగాయితుగా నోరిచి కరిపురమ! దక్షిణోత్తరదిశగా

నీతిగరు నాజగెకొని ధారుణిపై నేటవాలు తనమున్ గొనుమా.

ఇదిగో లాంగలమూడ బెలుకుచుంటి (అని నాగలిని దీసివేయును)

లక్ష—(కృష్ణునితో) ఘామా! ఇట్టిపైన పెద్దలీగతిగా కన్నియల పరిణయంబొనర్పవేడెద.

చ. సిరికలవాడటంచు, మరి చేరువ చుట్టమటంచు, వావి మే

నటిక మటంచు వేవెతివునందనుకూలముగాని హాని పెం

డ్లిరువుగఁ జేయుకంటె కలహీనుడైన దక్షిణుడైన నా

తెఱక మెకాని కన్నియకు దీటగువానినె కూర్చుగావలెన్.

సాత్య—అమ్మా! మాయన్న గాని వేడనేలే? మీజనకుడు సాహసించెనని మరయొక
 గట్టెంచెదరా? మేనటికమవనీ మేటువననీ యీడుజోడు కాని వివాహ మొన
 ర్ప నెవరు సాహసించును? అటుల సాహసించిన దానినలన చివరకెంత ముప్పు
 వచ్చును. కావున నట్లు తలంపకుము.

కృష్ణ—అమ్మా! లక్షణా! నీబుద్ధి చాతుర్యమునకు మెచ్చితి. నీకేమికానలయునో కోరు
 కొమ్ము.

లక్ష—మామా! నీకు గోడలనగుటయే కోరిక. అది ఫలించినది. నాకేమిలోటు?

కం. జగతీపతి జనకుండన జగజ్జగదుడవగ మామ జగదంబు తె
 జగముల కూర్చురి బావన జగజిగి లక్షణకు నేమి చనవుండునికన్.

విసను భరతవాక్య మిట్లగుగాక!

ఉ. సాయన లక్ష్మవందమయి జ్ఞానము నందున వాణి పోల్కెయై
 భారతకెన్న హేమవతి చొప్పుయి యేవిషయంబునంగు సాం
 పారగసాయమై “మగని కృశరీర”నుపల్కునిక్కమై
 భారత కాంతలిప్పగది భారత ఖండ మలంక రించుతన్

బల—కృష్ణ—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు.

సాంబు—జనకులారా! మన భరతఖండ మీషగదిగాఁ బ్రకాశించుట కాశీర్వాదంబుడె.

ఉ. అత్తయుగోడలంచుగల హంబది లేకయె భారతీయులం

దత్తిన ప్రేమగర్భియొక్కటై పెరిదేశము వారికంటె, న

త్యుత్తవమైన సంపద సయ్యకి విశక్యము లక్ష్మీ, వాణి సం

పత్తుగనిచ్చి నేలవలె భారతఖండ మఖండప్రేమతోన్.

బల—కృష్ణ—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు.

తెఱచీర పడును.

గద్య. ఇది శ్రీమద్వీణుగోపాల చరణారువింద మగింద తుందిలేందిదిరాయమాన

మానసోదా నై వాపురాస్వయ తీర నీరాగర రాక సుధాకర

దాపనార్య పాత్ర సోమరాట్సుపుత్ర భారద్వాజ

సరోత్ర పుత్ర కాత్యాయనీమూత్ర విచిత్ర

సుందరాంబాదగ్ధ శుక్తి ముక్తాఫల

కవిభజనవిధేయ సుందరరా

మాయ నామధేయ ప్రణీ

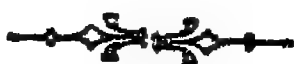
శంకర ప్రతిజ్ఞాయా

దవంబను నాటక

రాజంబున

పరిచయంకము

సంపూర్ణము.

ప్రతిజ్ఞా యాదవము

అనుబంధము

కుమారజయద్రథుడు సాంబునికడ్డుగా నెడలిపాడెడుపాట)

1 కమాచిరాగము—ఏకతాళము

అంధుణ్ణుడా దుర్మదాంధ—బంధువౌనెకో

అంధముననటమటించి కూడఁ గెకొనన్॥

1 బంధమందు వైవకను—బాసి నేనియున్.

సింధు నరేంద్రదాతృజుడ—యేను గానురా॥అంధు॥

2 బంధురాంగి ననున్గోరు—భామ సీగతిన్

బొందఁగోర సాంబుడ మృతి—నొందఁ గొరుటే ॥అందు॥

లక్షణ కుమార జయద్రథునిపైఁ బాడెడు పాట)

2 సింధుకమాచి—చాపుతాళము.

ప. నాచెలీ! నాప్రియా యంచు బల్కెదవు మూఢ!

నాన యది గనక॥నాచె॥

అ.ప. వాచాట యిటులనిబల్క కాచాటుగాజని మూర్ఖంబున

కొంగువైచు కవల కేగు నిలువకిట ॥నాచె॥

(సాంబుని యరదంబునకుఁ గడ్డుఁడడ్డుగాజని పాడెడుపాట)

కి బ్యాండుట్యూను.

కర్ణు. ప. సాంబ సాంబ దుష్మదాంధ నిశను నిదురనుండన్ నా

యంబుజాక్షి నెటున్ అటుమటించితౌరా ॥సాంబ॥

అ. ప. డంబుడాబున్ డాంబీకా కాంచన్ మార్గమధ్యమందున్

అడ్డినాడె యంగభూపా లెదిరిచెట కేగదో ॥సాంబ॥

సాంబ. కర్ణభయమె గోకర్ణ మదించినలంబకర్ణ పో

కర్ణుడ కర్ణుడ నంచును బల్కెదోదూరనెకర్ణమునందొకన్

లక్ష. అంగృహలక! అగ్రహ మొందక నాత్మపలుకులు కాంచగఁదె

కర్ణు. ఆషమాడు.

(లక్షణము గల ముపైఁ బ్రవేశించి పాడెనుపాట)

4 సింధుకనూచి—చాపుతాళం.

ప॥ సాంబుడా సాంబుడా నామనాజ్జనదాఁటియరిగెదచటికొ॥సాం॥
అ. ప. కుంభిరిగల నృపతులెల్లగంభీరులైనను నాయూజ్జలను దాటజోక
తలదొల్కి నడువవలెన్ ॥సాంబు॥

(లక్షణకన్య లక్ష్మణునిపైఁ బాడుపాట)

మోహనరాగము—ఏక తాళము.

ప. అన్నా! లక్షణా! బొదీపు పితకున్ వెన్నన్చితవొ॥అన్నా॥
అ. ప. ఆకారణముననె మీకున్ జనునాయది బాధ్యత కనుకన్
యీజాంబనతేయుఁడెతి కన్ ॥అన్నా॥

జోడునాకుఁగాడనిమీరే యాడినేనివెంటనినే

నీయభమునునెక్కివేన్ శుభమంచును కడువడివత్తున్ ॥అ॥

(లక్షణ శకునిపైఁబాడుపాట)

6 హిందుస్థానిరాగము.

ఈతనినే వరియించితి నీతనినే గోరితి గనుకనువిధిగా
యీతఁడె నానొప్పితగుమగడగు కౌగలిడుదు వే వే వే
ఈతనిచెక్కిలి గొనిచక్కగ నాతమిదీరగ పలుమూరున్
భూతలనాధాతతముగ ముద్దాడెదనోహూహూ
మాత్రపేటికి నీతరముగునా యీతరిమము నాపగనిట
తాతానీ తాతకడన్ తగవొనరింపగప్రోప్రో॥

సాంబు. అక్షములొగోశక్షకుమారుని కక్షనదిర్చిన శరముల
రక్షలనేయీ శీక్షనుబొందెను తక్షణమేగుము నీ నీ నీ॥

(రెండవసారి కుమారజయద్రథుడొడ్డినప్పుడుపాడినపాట)

7 ముఖారిరాగము—ఆదితాళము.

లక్ష. కొంకుజంకె గాంచి లక్షణ మదిదంకునే ఖలా పర్విడింగనె
నరుకరి పట్టణమున కిప్పహా||

కుమా. భామరొ! నీశరీరమెఱుగో నామీదకరగునెచాల్
యేమిది? రానివచ్చిననన్నలచుట యేపాటి భయమహా||

లక్ష. ఆసనుగొన నెంచినటి పిశాచమావలన్ బగుగిడునటులన్
వాసిగబాణాళి గుప్పి నెంతు

సాంబు. ఓ చెల్వనెంపనా? నెంపెద వీవ

కుమా. పూనబోడి కాముబాణ మయ్యెనుజాణనాగయాన!

ఆ హ ఆ హ

కాముకుడౌసాం బున్ నలంచును సరి సరి ననునొంచునా

(కర్ణ శల్య శకుని భూరిశ్రవాదులు కలసిపాడెడుపాట)

8 బ్యాహగు రాగము బ్యాండుట్యూన్

ప. దడదడదడ బర్విడనిచ్చెడు రథమడలుచు మముగని వగగా
నుచున్ ||దడ||

2. ప. వడిగలవాడవె గండరగండవె, పోటుమగడవె యైనయెడన్
||దడ|| తడయకనో వెడగరదం బాపినచో గురిపింతున్ వడివడ
యమ్ముల వర్షము పరుగిడి ద్వారక కప్పుడు చూడవలెన్||

(బలరామ కృష్ణ సాత్యకుల ప్రతిజ్ఞ)

9 భేహగు రాగము—ఏకతాళము

ల. వాగణపురము హలంబునన్ నీరములోనికిఁ ద్రోయనెకో
కొడుకుగోడలినితా విడువకుండినన్||

త్య. కురుకులజుల పొంకమునే దురమున మరియింకఁజేతు

వదలకన్ నాపుత్రిసిన్ తనతనయిత్ గలుపకున్నచో॥

కృష్ణ. వినుముచక్ర ధరుపిపట్టి అలఘుచక్ర ధరునితనయి కివ్వ కున్న
చక్రబధ్యుండయె నంచెంచనొను॥

(సాంబుడు చెటలో నుండగా లక్ష్మణ నానిచెంత పాడుపాట)

10 చక్రవాక రాగం—ఏకతాళము

లక్ష. గరళముకలుగదె ఖడ్గములేదా

కరవాకొ త్రాటికి దేవా

దొరికనియెడలపో కూపములుండవె

సరసులు కలుగవె దేవా

మనముననెట్లనె ప్రాణమువిడవగ

వలెననుగోరికదేవా

జనియించంగనె వనజనయనకును

జటుగకతీరునదేవా.

